BELLONIUS

N
758/

22609 (1)

Chamonel
9/09

P. BELLONII CENOMANI

DE ARBORIBVS CONIFERIS, RESINIFERIS, ALIIS quoque nonnullis ſempiterna fronde virentibus, cum earundem iconibus ad viuum expreſsis.

Item de melle cedrino, Cedria, Agarico, Reſinis, & iis quæ ex coniferis proficiſcuntur.

AD ILLVSTRISSIMVM DOMINVM Franciſcum Oliuarium, Franciæ Cancellarium, virum ampliſſimum.

PARISIIS,
Apud benedictum Preuoſt, in via Frementella, ſub inſigni Stellæ aureæ.

1553.

Cum Priuilegio Regis.

Priuilege du Roy.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, au Preuoſt de Paris, Bailly de Rouen, Seneſchal de Lyon, Grenoble, Toulouſe, Bordeaulx, Poictou, Berry, Champaigne, iuge, d'Aniou & du Maine, & à tous noz autres iuſticiers, officiers, ou à leurs lieutenans, & à chaſcun d'eulx ſicomme à luy appartiendra, ſalut. Receue auons l'humble ſupplication de Gilles Corrozet libraire de Paris, contenant que depuis aucun temps en ça il a recouuré par ſa diligence deux liures nouuellement compoſez par Pierre Belon du Mans, l'vn intitulé De admirabili operum antiquorum præſtantia, &c. L'autre, De arboribus coniferis, & aliis perpetua fronde virentibus, &c. Leſquelz il vouldroit voluntiers faire imprimer, vendre & diſtribuer, pour mettre en vente & lumiere. Mais il doubte que autres libraires & imprimeurs les vouluſſent pareillement imprimer ou faire imprimer, & à ce moyen eſtre fruſtré de ſon labeur ſi par nous ne luy eſtoit ſur ce pourueu. Parquoy nous voulants tous liures de bonnes lettres eſtre mis en lumiere à l'inſtruction de noz ſubiectz, inclinant liberallement à la ſupplication dudict Corrozet, ne voulant le merite de ſon labeur eſtre tolu, ne le recouurement de ſes frais & miſes eſtre empeſché. Pour ces cauſes auons de noſtre grace ſpeciale donné audict ſuppliant, priuilege, congé, licence, & permiſſion d'imprimer ou faire imprimer, & mettre en vente leſdicts liures, auec inhibitions & defenſes à tous libraires, imprimeurs & autres à qui il appartiendra, en noz pays, terres, & ſeigneuries, de non imprimer & mettre en vente leſdicts liures deſſus mentionnez, ſans le vouloir & conſentement dudict ſuppliant, dedans le terme de ſix ans conſecutifs, commençant au iour & date que leſdicts liures ſeront acheuez d'imprimer, ſur grandes peines à nous à appliquer, & de confiſcation deſdicts liures, & d'amende arbitraire. De ce faire vous auons commandé, & à chaſcun de vous ſicomme à luy appartiendra, donné, & par ces preſentes donnons plain pouuoir, commiſſion & autorité, mandons & commandons à tous noz iuſticiers, officiers & ſubiectz, que à vous en ce faiſant ſoit obey. Car tel eſt noſtre plaiſir, nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques, leſdictes inhibitions & defenſes tenans. Donné à Paris le xxj. iour de Iuing, Lan de grace mil cinq cens cinquante trois. Et de noſtre regne le ſeptieſme.

Par le Conſeil. Signé Buyer.

Et ſeellé de cire iaulne.

ILLVSTRISSIMO VIRO D. FRANCISCO OLIVARIO GALliarum Cancellario, P. Bellonius Cenomanus S. P. D.

SAEPENVMERO quærenti mihi quonam pacto otii huius quod ad proſequenda literarum ſtudia, munificentia tua ac liberalitate ſum conſequutus, rationem aliquam tibi redderem: fructúmque mearum commentationum nonnullum, in publicum ſub tuo nomine proferrem: venit in mentem multum ſubuereri, ne ego non ſatis in literis excultus, tibi viro omnium bonarum artium ac diſciplinarum ſcientia inſtructiſsimo ſatiſfacere poſſem. Tua tamē illa mihi iampridem vniuerſóque totius Galliæ populo abundè perſpecta humanitas, propenſaque tum in ſtudia, tum in ſtudioſos omnes voluntas fecit, vt omni metu valere iuſſo, aliquid eorum de his que in mea illa diutina apud Orientales cæteróſque Aſiæ populos peregrinatione didiceram ac elucubraram, in tuum conſpectum liberè proferre auderem. Quæ ſi fortè leuiora videbuntur, quàm vt ad tam grauem tantéque dignitatis virum, ſeriis in rebus ſemper occupatum, ſcribi de-

beant: hoc vnum tamen me ſpectaſſe noſtra Gallia ſciat; vt cum tot tantaque à te acceperim beneficia, aliquo me ſcripto gratum ac memorem præſtitiſſe videar. Ego itaque cum libellum de coniferis arboribus reſiniferíſque conſcripſiſſem, eum tuo nomini dicatum, in publicum prodire volui, quo te velut patrono liberius ſeſe omniũ oculis videndum præbeat, inuidorúmque morſus ac calumnias facilius fugiat. Quod etiam vt facerem eo ſum impulſus, quòd te arborum talium in Leonuillano tuo conſerendarum quàm ſtudioſiſsimum eſſe cognouerim: quas vndeuis locorum accerſitas, in tuis hortis eo ordine curaſti ponendas, vt iam hac re longè ſuperior Cyro Rege Perſarum euadas, qui eius rei ita percupidus fuit, vt ſe arbores, vt erant in quincuncem digeſtæ, conſeuiſſe gloriaretur. Ego cum verarum arborum tibi ſuppeditandarum copiam nullam haberem, cuperem tamen ad illud laudatiſsimum ſtudium tuum aliquid adferre, meo me officio functurum ſatis putaui, ſi cum arbores ipſas offerre non poſſem, earum ſaltem icones, ſiue ad viuum expreſſas effigies, cum earundem deſcriptionibus exhiberem: vt quemadmodum tu illarum, quas iam in hortis conſitas habes, vmbris ac virore, ſic harum conſpectu ac deſcriptione te oblectare poſsis. Non minus autem eas tibi gratas futuras ſpero, quàm ſi compilatis vndique exterarum ſeminariis, viuiradices ad hortum tuum exornandum contuliſſem. Cum tu (quo es animi candore) non id quod datur inſpicere, ſed dantis animum magis perpendere ſoleas. Hoc itaque qualecunque eſt grati mei erga te animi argumentum, æqui

boníque conſule. Quod quidem ſi tibi gratum eſſe ſenſero, & mihi ad cæterarum quoque arborum deſcriptionem, quam in manibus habeo, abſoluendam animum addideris, & ad alias lucubrationes, quas de plantarum cæterorumque ſimplicium medicamentorum in Dioſcoridem noſtro vulgari ſermone conſcripſi, ſub tuo nomine euulgandas paratiorem multò reddideris.

Vale.

IOANNIS DV FLOS ATTREBATIS, ad Lectorem Decaſtichon.

Grata Ioui Quercus priſcorum nempe virorum
Altrix, in magno laudis honore fuit.
Hic Veneris Myrtum viridem deſcripſit. At iſte
Phœbe tuam Laurum. Populus huic placuit.
Extulit hic Vitem Bacchi. Sacram alter Oliuam
Scripſit. Cæcropiæ munera pulchra deæ.
Atq; alij varias veluti natura ferebat:
Arboribus dotes quáſque dedere ſuis.
Neptuno Pinus ſácras, Bellonius, atque
Coniferas, noluit laude carere ſua.

CONIFERARVM, ET ARBORVM ſempiterna fronde virentium diuiſio.

CVm arbores olim varia ſubminiſtrarent commoda, ſummúmque id potiſsimùm, quod primum hominibus alimentum ante panis vſum ſuggererent, earũ vnamquámque meritò ſuis numinibus dicatam, in illorúmque tutela poſitam eſſe antiqui crediderunt. Fecit autem vſus communis, vt exploratæ eorum differentiæ habeantur. Arborum autem naturam eò magis priſci mirabantur, quòd ſexu eas quoque diſcretas ac diſtinctas illi cernerent, adeò vt nullo negotio mas à fœmina dignoſci poſſet: earúmque differentias ita ſedulò obſeruarunt, vt alias dociles, alias indociles eſſe compererint: auguriis nonnullas ita deſtinarint, vt has fœlices, illas infœlices ac prodigioſas iudicarint: ſylueſtres ab vrbanis diſcreuerint, eáſque ſuis nominibus, quibus eas quoque nunc appellamus, donarint: vrbanas potiſſ. cum ſylueſtrium plurimas nomine proprio carentes comperiamus. Nos in tanta arborum multitudine ac differentia, cùm id quod de earum hiſtoria ac natura certò comperimus deſcribere vellemus, coniferas primùm hoc ſeorſim libro poſuimus, quibus ſingularum icones ſubnectere ſtuduimus, reliquas verò in aliud tempus enarrandas aſſeruamus. Rem itaque totam ita partiemur, vt hoc libro coniferas primùm, eaſdémque reſiniferas, cuius generis, octo, Cedrus, Picea, Larix, Abies, Pinaſter, Pinus, Sapinus, Cupreſſus numerantur, tradamus. Nam & ſi permultæ arbores nobis reſinam fundant, quales Terebinthus, Lentiſcus, Succinifera, & id genus aliæ: nonnullas ta-

men, quia coniferæ non ſunt, in alium librum reiecimus, in quo de arboribus ſempiterna fronde virentibus agemus, cùm hoc primo libro de coniferis tantùm ſcribere, & de iis quæ abiiſdem arboribus petuntur paulò liberalius vt ſe res obtulit inſtituerimus. Proinde arbores quas ſempiterna fronde virere cognouimus, ſigillatim poſtea enumerabuntur. Eiuſmodi autem ſunt permulta Laurorum, Olearum, Myrtorúmque genera, Mala medica, Citria, Cappares arboreſcentes, Aquifolia, Acacia, Caſsia fiſtularis, Palma, Sena, Thamarindus, Andrachne, Philica, Balſamum, Buxus, Eſculus, Serrus, Ephedra, Erica & Phana, Ciſtus, Ledõ, Glãs vnguentaria, Hederæ, Halimus, Henna, Ilex, Coccus, Iuniperus maior & minor, Lentiſcus, Licion, Lanigera arbor, Libanotis coronaria, Sebeſten, Sycomorus, Thuia, Suber, Taxus, Siliqua, Nerion, Oenoplia, Polemonia, Perſea, Geneſta Arabica, Tragium, Acacia altera, Myrobalani, Saluiæ pomiferæ, Anapalla. Multas quidem alias à veteribus huius generis decantatas comperio, ſed quum planè confeſſum ſit quaſdam etiam ſua folia exuere, ideo eas ſubticebimus; quemadmodum & fruticum multa genera, cuiuſmodi Ruſcus, Hippogloſſum, & alia id genus nominantur, Thymum verò & Tymbram, quia frutices ſunt noſtris hominibus planè incogniti, & qui ſe elatius in aerem efferunt his adiicere operæ precium facturos putauimus. Theophraſtus verò qui ſingulas arbores perpetuò virentes ſtudioſiſsimè quæſiuit, pauciores habet. Capite enim decimo quinto libri primi de Hiſtoria, vrbanas primùm Oleam, Palmam, Laurum, Myrtum, Pini quoddam genus, Cupreſſum: ex ſylueſtribus Abietem, Piceam, Iuniperum, Taxum, Thuiam, Suberem, quam Arcades appellant Phellodryn, Philyram, Cedrum, Pinum, Myricam,

Buxum, Ilicem ſylueſtrem, Celaſtrum, Phylicam, Acutam ſpinam, Apharcam, Andrachnen, Arbutum, Terebinthum, Laurum ſylueſtrem nominauit. Harum nos omniũ ſigillatim propriis capitibus deſcriptionem dantes, Icones quoque adponemus.

IOANNIS DV FLOS ATTREBATIS, ad Petrum Bellonium Cenomanum Hendecaſyllaba.

Non eſt dicere quàm tuo labori
Debet Gallia tota: pernegare
Auſus qui fuerit, ſatis putabo
Hunc non (crede mihi) tenere mentũ.
Nam tu parcere non tuo labori
Optas, ſcribere quem iuuat diſertè,
Lingua non modò Gallica, ſed ipſa
Romana, ſimili lepôre iunćto,
Quæ tot millia per periculorum
Externa in regione comperiſti.
Hinc magnum tibi nomen, & fauorem
Multorum aſſequeris virûm potentum,
Doćtorum quoque quos lubens frequentas.
Cœpiſti pede quo tibi ſequenda
Hæc laus, quam nihil imperita turba,
Vel latum digitum, queat mouere.
Certus quòd nimios tuos labores
Grata poſteritas manu capeſſet.

SINGVLARVM RERVM QVAE *in hoc opere propriis capitibus deſcribuntur, Elenchus.*

PRomiſcua de arboribus coniferis diſceptatio. Folio 1
Theophraſti & Plinii quæ de coniferis arboribus eſt in marem & fœminam diuiſio. Fol. 2
De alta Cedro, minoribus Cedris, & Cedria. 3
De minoribus Cedris. 6
De Phenica Cedro, ſiue Punica. 7
De alia montis Gargani Phenica Cedro. 8
De Lycia Cedro, ſiue Retuſa. eodem
Cedrinum ſiue aerium mel quid. eodem
Thuia arbor quid. 10
De Sabina vtraque. 12
De Cedria, Piſſæleo, Cedræleo, & de aliis permultis rebus quæ ab iiſdem arboribus proficiſcuntur. 13
Noſtram vulgarem Mumiam (quæ antiquorum medicatum cadauer eſt) ex Cedria potiſsimum fieri ſolere, priſcorum autoritate confirmatur. 14
De pice liquida. 15
De Picea & pice dura. 16
De Pinu. 19
De Pinaſtro. 20
Tæda quid ſit propriè explicatur. 22
De Larice. 23
De Agarico. 26
De Sapino. 27
De Abiete. 28
De Cupreſſo. 29
Reſiniferarum ratio. 30

ẽ

ANNOTATIONVM INSIGNIORVM quæ marginibus adſcriptæ, ſunt Index.

A

Abies. folio 1.3.16.20. 27.29
Abietis flos. 29
Abies fœmina. 27. & 28
Abydus. 14
Aegis. 3
Abiegnum oleum. 31
Agaricum. 25
Abies marina. 29
Agaricum rarum inuentu. 26
Agaricum fœmina. 26
Agaricum mas. 26
Agaricum autumnale. 26
Agaricum vix ſine noxa legitur. 26
Albi montes. 29
Aleuo. 2.21
Altera arbor vitæ. 13.21.
Alterius ſabinæ delineatio. 12
Amani & Olympi montiũ Cedrus. 12
Ambrunenſis manna. 9
Arbor vitæ in hortis diuæ mariæ Pariſiis. 13
Anguſti folia Myrtus. 8
Ariſtoteles de animalibus. 10
Arcentides. 8
Aues nucleorum pinaſtri voraces. 21
Auetum. 28

B

Betula cedriam facit. 13
Benacus lacus. 23
Brutia. 15
Brutes. 13
Brianſona manna. 26
Bombicina manna. 10
Brianſona manna. 9
Bryon cedrinon. 5
Boſcas pix viſci modo lenta. 15

C

Candida reſina. 31
Cedrus Lycia. 11
Cedrus humilis. 11
Cedrelæon. 15
Cedrium. 13
Cedri Oleum. 14
Cedrides. 7.12
Cedria oſſa duriſſima ſubit. 14
Cedriam Galenus varie nominat. 15
Cedriam mortuorum vitam dicunt eſſe 15
Cedrus magna. 14.20
Cedria. 4.13.14
Chinna. 21
Citrium. 15
Claudius Cæſar. 13
Coni exiles piceæ. 18

Cortex piceæ, ſuberis vicem penſat. 18
Cortex pinaſtri corium refert. 20
Cogna vrbs. 12
Cedrides pro iuniperi maioris baccis vſæ. 8
Cedris. 7.9
Cedrulea baccifera. 6
Cedrula. 4
Celtis. 3
Coni Abietis. 1
Coni Cedri. 1
Coni Cedri. 5
Coni Cupreſſi. 1
Coni Laricis. 1
Coni Piceæ. 1
Coni Pinaſtri. 1
Coni Sapini. 1
Cotranum. 8
κονοειδῆ. 2
Cyprinon. 6
Calabrina manna. 9
Caryinum oleum. 15
Cedrus. 23
Cedrelate. 43
Cedrelæon. 7
Cedrus rimam non capit. 4
Cedrus ſimillima Abieti. 4
Cedrus vaſta. 3
Cedros ſupra niceam naſci. 5
Cedri Salomonis. 4
Cedri tubercula. 5
Cedria. 4
Cedrinum vinum. 6
Coronopus. 11
Conorum picee differentia. 17
Conus eſt pix liquida. 22
Coni pinaſtri. 21
Coni piceæ. 16
Cupreſſus. 25.& 29
Cupreſſina reſina. 15

D

Decade Serbin. 15
Dicteus mons. 15
Diphij. 1
Duas Reſinas in cedro. 5

E

Ex iunipero oleum fieri. 13
Eluo. 2

F

Ficus. 2
Folia Cedri. 5
Fructus Cedri. 7
Fructus Iuniperi. 7
Ficus. 23
Folia piceæ. 17
Fontanæblæi Pinaſter. 21

G

Garipotum. 31
Genus pinearum tarentinum. 21.
Gallia coniferarum arborum ferax. 2.
Græcia pauciores arbores quam noſtra regio agnoſcit. 1
Granata manna. 9
Granulata manna. 10
Gummi Cedri. 7
Glanis. 13
Gummi quid. 32

H

Elleſpontus. 14
Hyena. 13
Haſtula Conorum Cedri. 5
Hippocrates cous. 8
Hippogloſſum. 4

I

Iconium. 12
Ida Troadis. 15.17
Iuli piceæ. 17
Ida mons Cretæ. 29.17
Idea. 2
Idea Picea. 2
Iouem melle pluere. 9
Inniperi baccæ. 8
Idei Tedarij. 23
Imbecilla flamma grandi trabi non nocet 24
Indica pix Aſiæ, ex Ida mōte Troadis. 16

K

Katranum. 13. & 14
Kitran. 14

L

Largatum. 31
Larix. 19.20.23
Larix folio deciduo. 24
Larix circa Eni pontem vulgaris. 24
Larix multa pharmaca promit. eod.
Lariciam apud Virgilium pro Naricia lege. 16
Lapatum acutum. 4
Larici folia decidunt. 1
Larix. 5
Larix. 1
Larix. 3
Larix. 1
Latifolia Myrtus. 8
Laurus Alexandrina. 4
Leuci montes. 29
Libanus & Leuci montes ab albedine niuis dicti. 4
Libani. 4
Ligni cedri bracteæ. 5
Lotus arbor. 5
Luſſon. 3
Lycia cedrus. 6
Lycia cedrus. 8
Lycia cedrus. 7
Lignum vitæ. 21
Liquor melleus Laricis. 25
Liſſa Illyriæ. 17
Locus apud Theophraſtum quo Cæſaris de Larice dictum deprehenditur. 23

M

Maturum Agaricum. 30
Maſtiche. 26
Manna. 8
Manna apud nos Laricibus inſidet. 9
Manna intra annos duos deterior euadit eodem.
Manna Libani montis. 10
Manna quodammodo melli adſimilis. eodem
Maritima picea. 2
Maſtichina. 9
Maſtichina manna. 10
Materies cedri æterna. 4
Mel cedrinum liquidum. 9

Mel Cedrinum aridum. 9
Mel cedrinum. 8
Mel è rore venit, non autem è floribus. 10
Mel non faciunt apes. 10
Mel ſyderum ſaliua. 10
Meleſa. 2
Minores cedri. 6
Monophij. 1
Mons Gargani. 8
Mons Libani. 4
Morueinc. 8
Mons ater. 10
Meleſa. 24
Mons Tararæ. 16
Mumia vulgaris. 13. 14
Myſia. 12

O

Oleoſa reſina. 30.31
Oleum de cade. 15
Oleum cedrinum. 15
Oleum Iuniperinum. 15
Oxycedrus. 7
Cedrum Arcadiæ. 5
Oxycedrus Lycia ſiue Retuſa cedrus. 7

P

Palimpiſſa. 15
πεύκος. 16
Picea planiciei. 16
Phenica ſeu punica cedrus. 6.7
Picea in iugo montis Olympi. 17
Picea montana. 16
Picea feralis arbor. 19
Picea Tæda. 26
Picea mas. 18
Picea fœmina. 18
Picea dictei montis. 17
Picea Corcyrenſis. 17
Picea. 20.23.27
Picearum erucæ. 18
Picem ex Picea fieri. 17
Pierica pix. 16
Pinaſter. 20
Pinaſter in horto regis Fontanæblæi. 21
Pinaſter egregie viret. 21
Pinaſter. 16.23
Pinus ſylueſtris. 22
Pinus ſatiua. 16.19.20
Pinus ſuæ ſpontis. 19.20.23
Pini caudices in tubos cauantur. 19.
Piſſæleon. 15
Pithio camparum deſcriptio. 18
Pityine. 16
πίτυς. 16.19
Pix liquida. 13.14.15
Pix macedonica. 16
Pix ſpiſſa. 15
Prima ſabina. 12
Prutia pix. 13
Quomodo Cretenſes picem coquant. 17
Picea duplex. 1
Picea ſterilis. 2
Picea mas. 2
Picea fœmina. 2
Picea. 3
Piceam Vrbanam ſylueſtrem & ſterilem. 2
Piceaſter. 3

Pinaſter. 3
Pinaſter. 1
Pinaſter. 2
Pinus. 3
Pinus. 1
Punica cedrus. 7

Q

Qvid Galenus de Manna. 10
Quid Pinus à Picea diſtet. 2

R

Rabulana pix. 16
Radix piceæ. 17
Reſina cedri. 5
Reſina olens fraga. 5
Reſina oleoſa. 5
Reſina liquida. 31
Reſina piceæ. 16.31
Reſina quid. 30
Reſiniferæ arbores quæ. 30
Ribes herba. 4
Ros Libani. 9
Ruſcus. 4

S

Sabina ſatiua. 12
Sabina ſilueſtris. 16
Sabina altera ad teſtudines expetita. 12
Sabina altera. 8
Sabinæ alterius materies. 12
Sandalum. 6
Sandalum malè pro cedro ſuſtituunt. 6
Sandaracha. 8
Sap. 28
Sapinus. 2
Sap. 27
Sapinum. 27
Sapineum. 27
Sapinus. 27
Sapinus. 1
Sapinus. 3
Sapinus. 28
Sapinus. 20
Sapin. 27
Sapin. 22.& 28
Saſaparilla. 21
Scalferoni ſunt ferrei vngues. 26
Schiros. 17.32
Selago. 11
Semper viuum magnum. 21
Septica medicamenta. 14
Seſtus opidum. 14
Silueſtris Cupreſſus craſſior ſatiua. 12
Silueſtris picea. 2
Spagas. 16.30.& 32
Spica celtica. 21.4.
Strobilina. 30
Suiffe. 2.27
Suſterna. 28
Syccæ. 23

T

Tacum lues pecoris. 15
Tac. 15
Tamariſcus. 8
Taxus. 12
Tæda. 2.16.22.31.
Tæda poetis & virgilio celebris. 23
Tæda picem liquidam & duram facit. 13
Tedarij Cretenſes. 17

Thus. 30
Terebinthina. 5.30
Tereniabin. 9
Theophraſtus de plantis. 10
Theriaca cedrum admittit. 6
Thuris farina. 8
Thuya croco precium auxit. 11
Thuya 23.8.11
Thuya peregrina arbor. 11
Thuyæ materies perpetua. 11
θυία 11
θύια 11
Tibulus arbor conifera. 22.3.31
Triphij. 2
Tria picearum à Theophraſto diſcrimina aßignantur. 2

V

VAlerius cordus. 16
Vallaricæ. 23.26
Venenum in pinorum erucis. 18
Vergue. 2
Vernicis deſcriptio. 32
Vermes enatos in conis cedri. 5
Vernix liquida. 31
Vernix. 8
Vernum Agaricum. 26
Vnguentum cedrinum. 7
Vrbana picea. 2
Vtres Cedria plenas. 14

FINIS INDICIS.

Errata.

Folio quarto, pagina altera, pro vix, lege nix, hoc modo, in quo nix toto fére anno apparet. Paulo poſt, pro in vinoſis tractibus naſci: lege niuoſis.

PETRI BELLONII CENOMANI, DE ARBORIBVS coniferis, reſiniferis, aliíſque nonnullis ſempiterna fronde virentibus, cum earundem iconibus ad viuum expreſsis,

Liber Primus.

AD ILLVSTRISSIMVM DOMINVM, D. *Franciſcum Oliuarium, Franciæ Cancellarium.*

Promiſcua de arboribus coniferis diſceptatio.

PErmultas arbores coniferas Græciam deſiderare, quibus tamen vel noſtræ Galliæ mõtes ſcatent, paulò pluribus infra indicabimus. Coniferæ autem omnes ſemine lætiſsimè quidem proueniunt: ſed nec auulſione, nec ſurculo, nec propagine naſcuntur, neque ſtolones faciunt, neque alios nouere natales. Idcirco cùm arbores quæ toto ſuo habitu, (vt Theophraſtus ſcribit,) ſicciores ſint cuiuſmodi ſunt quæ Monophij, Diphij, & Triphij dicuntur, ſolo ſaltem ſemine prouenire poſſunt, niſi à ſua degenerent natura, quales Cupreſſos in Creta iuxta Taram, multíſque aliis in locis ab imis radicibus ſtolonibus repullulare atque altos ramos promere vidimus, ideo coniferæ neque ſurculo naſci, neque auulſione propagari poſſunt. Tametſi ſingularum icones apponere decreuerim, & deſcriptionibus perſequi, volui tamen promiſcuam diſceptationem à me obſeruatam prius veluti præludio inſerire, quàm vt ad ea quæ ab antiquis autoribus dicta ſunt accederem.

Græcia pauciores arbores quàm noſtra regio agnoſcit.

Monophij. Diphij. Triphij.

PIceam populatim in duplici diſcrimine etiam in Græcia naſcentem vidimus, quibus noſtra Gallia minimè caret. Vtraque ſolo fructu ſeu cono diſcernitur. Ea autem quæ in altiſſimis montium cacuminibus niue obrutis naſcitur, minor & pumila eſſe ſolet. Alterius item duo aſsignantur veſtigia ſumma. Nam ea quæ in aprico campeſtri & tepido loco emicat, longiori cono & grandiori, ſemine conſtat contrà quàm altera graciliori. Abietem, Pinũ & Piceam in Græcia affatim naſci, conſpicati ſumus, ſed prorſus Larice, Pinaſtro, & Sapino caret. Omnes quotquot ſunt reſiniferæ arbores etiam à longè ſolo intuitu nullo negotio diſcernuntur. Siquidem quẽadmodum Pinaſter reliquis lætius viret, nec temerè alibi ſylueſtris naſcitur, quàm in ſupremis montium cacuminibus, in Pyramidíſque modũ turbinatur, ideo à reliquis hac nota ab vna conualle facilè coarguitur. Deſinit in mucronem: nam rami mox ab imo in gyrum craſſiori compage ſpiſſantur. Larix ſerò folia recipit, cui vni ex his folia decidunt. Larici etiam ſitus eſt in montium iugis. Sed Sapinus, Picea & Abies ſeſe in ſuperciliis mõtium propagant. Abies præ cæteris odit frigora, cacumina tamen montis non reſpuit. Abies cuiuſcunque generis ſit, Sylueſtri vel culto loco nata ſabulum diligit, aut ſolum macrum. Picea in ſaxis liberius naſcitur. Eſt & aliqua in conis harum differentia. Abies nempe inter omnes reſiniferas (Cedro dempta) ſola fructũ fert verſus cœlum erectũ, qui in extremis ramis exoriuntur vt Sapino. Citò poſt maturitatem deſquamãtur, decidunt enim ſquamæ relicta tantummodo recta haſtula. Sapinus contrà pendulos fert conos, oblongos, teretes, terram verſus ſpectantes, qui ſuæ arbori firmiſſimo hæſu conuectuntur. Hos ambæ teretes habent ſquamis gracilibus compactiles. Pinaſtro autem coni turbinati ſunt molles, rubicundi, qui ſapore gratiſſimo, (qui in grauis interioribus ineſſe comperitur) ab indigenis valde cõmendãtur: Vnde ab iis diligenter & leguntur & aſſeruantur. Piceæ autem fortiter caudici hærent, Laricis quidem maiores, cæteris autem omnibus aliis minores: nam in Larice coni ſunt cupreſſinarum pillularũ magnitudine. Eſt (vt dixi) in omnibus reſiniferis hæc differentia cognita, vt etiam à longe dignoſcantur ac iudicentur: nam qui circa eas verſari ſoliti ſunt, ex ramorum ſerie caudicum colore & ordine, aſperitate vel leuitate, foliorum textura, primo aſpectu arborẽ agnoſcunt: quod nobis in monte Tauro & Libano accidit. Nam Cedrelatem à piceis & abietibus eminus dignoſcebamus. Larix verò folio eſt Cedrelatæ tam ſimili, vt me etianum fefellerit. Atquidẽ dilutus viror in larice conſpicitur, qui ſtatim eam coarguit. Picea inter reliqua genera non eſt ab imo ramoſa, ſed vt pinus in vertice diffuſa atque multis anfractibus

Abies. Pinus. Larix. Pinaſter. Sapinus.

Coni Abietis. Coni Cedri. Coni Sapini. Coni Pinaſtri. Coni Piceæ. Coni Laricis. Coni Cupreſsi.

Larix. Picea.

ſinuoſa. Pinaſter conoidalem refert effigiem. Nomine omnes à noſtris incolis proprio cognominantur. Pinaſtrum enim Aleuo vel Eluo vocant. Sapinum gallico vocabulo Suiffam dicunt, Laricem verò Meleſſam, Abietem autem nunc du Sap, *nunc* du Vergue, *nunc* Sapin, *piceã* du Pigné *appellant. Reſiniferarum omnium coni poſt vuam maturari incipiunt. Itaque maturandũ eſt ei qui Abietis conos integros cupit legere: nam ſtatim initio hyemis decidunt. Pinaſtri verò coni iam ſtatim circa Cal. Auguſti ad maturitatem perducuntur, perdurantque in arbore ferè vſque ad finem menſis, Eorum craſsitudo eſt ad pugni magnitudinem. Ne vero ab antiquorum autoritate diſcedere videamur, noſtram ſententiam ex Theophraſti & Plinij de Coniferis arboribus diſceptatione roborare volentibus ea adiicere viſum eſt quæ iam ab ipſis de hac re dicta ſunt.*

Pinaſter.
Aleuo.
Eluo.
Suiſſa.
Meleſa.
Sap.
Vergne.
Sapin.

Theophraſti & Plinii, quæ de coniferis arboribus eſt in marem & fœminam, diuiſio.

GAlliæ montes coniferarum arborum multò magis quàm Græciæ feraciores percepimus. Siquidem præter Pinaſtrum, Pinum, Piceam, & Abietem Græcia coniferam arborem nullam producit. Quod autem ita res habeat, præterquàm quod ipſi quæſiuimus, plures etiam Theophraſtus non enumerat. Etiamſi centies Pinaſtrum & Laricem ab interprete apud eum additam legas cùm tamen ille nuſquam vtriuſque meminerit. Coniferarum autem nomine ſeu reſiniferarũ, eas arbores (Theophraſti in morem) intelligo quæ à Græcis κονοειδῆ *nuncupantur. De quibus antequam aliquid explicem, ea veluti præludio apponenda viſa ſunt: de quibus Theophraſtus libro tertio de hiſtoria cap. 10. & aliis locis ſparſim meminit. Hoc tamen primùm animaduertendum eſſe duxi, quod in dictionum* πεύκης & πίτυς *interpretatione, viri etiam doctiſsimi hallucinati ſunt quapropter cùm ea quæ à Tteophraſtro vbi de Coniferis arboribus diſſerit recenſerem, verba græca inſcribere opere precium eſſe putaui, quæ ita habent* πεύκης γὰρ τὸ μὲν ἥμερον ποιοῦσι, τὸ δ' ἄγριον, *id eſt. Picearum (inquit) aliam vrbanam aliam ſylueſtrem aſsignant: addit præterea Sylueſtris binum ſtatuunt genus, „ quorum alterum ideam, alterum maritimam vocant. Harum rectior, celſior, „ materiæque craſsior Idea, folio tenuiori imbecilliorique maritima, & cortice „ leuiori, vtilique ad coria, quo alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuique „ dehiſcens Ideæ oblongior, viridis, minuſque hiſcens tanquam ſylueſtrior: li- „*

Gallia Coniferarum arborũ ferax.
κονοειδῆ
Tria Picearũ à Theophraſto diſcrimina aſsignãtur.
Vrbana Picea.
Syluestris Pic.
Idea Pi.
Maritima Pic.

gnum maritimæ validius: nam eas quoque terrenorum differentias ſumi par eſt. Idea. *Haud enim incognitæ ſunt vſus cauſa, Idea ramoſior craßiórque ſtat, vt retulimus. Ad hæc picem ipſa omnino copioſius præbet. Pix nigrior, dulcior, tenuior odoratúque gratior ſentitur, dum cruda eſt. Decocta verò deterior euadit, quoniam multum habeat ſerum. Sed quæ iſti nominibus propriis diſtinguunt, alij mare, fœmináque diuidere ſolent. Macedones verò etiã genus quoddam* Picea ſterilis. *Piceæ ſterile dicunt, & marem breuiorem, folióque duriorem, fœminã* Picea mas. *proceriorem, foliis pinguem mollem procliuiorémque. Mari lignum circumcincta medulla duram, & operi fabrili euerſale, Fœminæ tractactu omnino* Picea fœmina. *facile atque mollius. Quod quidem omnium ferè marium fœminarúmque publica differentia eſt, vt cæſores materiæ aſſeuerant. Quippe omnis mas ſecuri breuior & contortior, operíque difficilior eſt: colore nigrior, fœmina procerior* Ægis q.d. *atque facilior. Quod autem Aegidem appellãt, picea fœmina gignit. Id autẽ eſt cor eius. In veteribus maximè arboribus proueniens. Ratio quod* ἀπευκόlερα *minus piceoſa, minúſque tædam ingerens,* Tæda. *& leuior curſúque venarum probior eſt. Fit in arboribus magnis cùm proſtratæ parte candida & circinante putruerint. His enim detractis medullæ relictæ ſecuris adigitur. Eſt decolor omnino neruóque tenui compacta quam Idei Tædarij ficum appellant.* Ficum. Tæda. *Quod verò pinis ſubnaſcitur, colore, tæda rubidius maribus potius ineſt, odoris grauißimi, nec tædam redolens, nec flagrans, ſed ab igne dißiliens. Igitur genera* Piceam vrbanã, ſylueſtrẽ & ſterilẽ. *Piceæ hæc aßignant, vrbanum atque ſylueſtræ. Sylueſtriſque marem & fœminam ac tertiam ſterilem. At Arcadiæ incolæ nec ſterilem, nec vrbanã Pinum appellant,* ἀλλὰ πίτυν εἶναι φάσι, *id eſt ſed Pinum eſſe dicunt. Etenim caudicem euidentiorem eſſe Pinu, vt pote qui gracilitate non careat & operibus ipſam materiam ineptam.* τὸ γὰρ τοῖς πεύκης *Nam Picceæ materie, & craßior & lenior & excelſior eſt. Folia quoque, Piceæ multa, pinguia alta flexáque habere* τὴν δὲ πίτυν, καὶ τὴν κωνοφόρον ταυτὴν, *id eſt, Pinum autem etiam coniferam ipſam pauca ſqualidiora horentioráque. Piceam autem euidentiorẽ: paucam enim atque amaram vt etiam coniferam. Pinum autẽ copioſam bonique odoris. Naſcitur Pinus* ἡ πίτυς *in Arcadia pauca, ſed circa Aelium agrum multa. Igitur in genere toto diſcrepare videntur* ἡ δὲ πίτυς. Quid Pinus à Picea diſtet. *Pinus verò ea quoque ratione diſtare à Picea videtur, quod picea pinguior, folio tenuior, magnitudine minor, erectáq; minus aſſurgit. Præterea quod conũ minorẽ horridiorẽq; nucleũ reſina roſidiorẽ ferat. Ambabus folia capillata & materies cãdidior ſimiliorq́; Abieti,* Abies. *atque in totum minus* ἄπευκα *piceoſa. Magnã & hãc ad Piceam differentiã habet. Picea enim aduſtis radicibus nunquã regermi-*

nare, Pinum regerminare quidem affirmant, vt in Leſbo accidit incenſo mon-
te Pirrheo, qui πιτυώδης, id eſt pinibus ſcatet. Morbũ Piceis accidere talẽ Idei
incolæ narrant. Cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars externa caudicis in Tædã
tranſiuerit, tunc ſtrangulari quodã modo, quod ſponte accidit vbertate arboris
largiſsima, quoad quis cõiectare poſsit. Tæda enim in totũ efficitur. Ergo hæc
Piceæ quædam propria affectio eſt. Abies quædã maſcula, quædã fœmina eſt. Abies maſcula.
Diſtãt inter ſe foliis, mari enim acutiora, magiſque pungentia flexaque magis.
Quamobrem aſpectu criſpior tota arbor videtur. Quin & materia differũt. Nã Abies fœmina.
fœminæ cãdidior, mollior, operibuſque facilior: atque totus caudex procerior.
Mari autẽ variatior, latior, durior, medulla refertior, atque in totũ aſpectu de-
terior. Nuci maris pauci nuclei parte priore inſunt, fœminæ nulli omnino vt
Macedones referũt, foliũ pinnatũ atque in anguſtius tendẽs, vt tota arboris ſpe-
cies cõcameratũ quoddã opus imitetur. Simileque potiſsimo Cyatis Bœotorum
appareat, denſum adeo eſt, vt nec niuẽ nec imbrẽ tranſmittat. In ſumma arbos
forma decora eſt, quippe germinatio quædã peculiaris nunc præter alias agitur
(vt retulimus) ſolaque ordinẽ ſeruat. Eſt magnitudine excelſa, longéque Pino
procerior. Diſtat etiã ligno nõ paulũ. Nã Abieti neruoſum, molle, leuéque. Pi-
ceæ autẽ tædaceum, põderoſum atque carnoſius. Nodi plures Piceæ, ſed durio-
res abieti. Quin & reliquis omnibus ferè duriores, quanquã mollius lignũ eſt.
In ſumma nodi denſiſsimi, ſolidiſsimi patẽtioréſque Abieti, atque Piceæ, co-
loréque tædæ proximi, & maximè ſui generis, piceæque magis quàm abieti.
Habet vt Picea Aegidam. Ita Abies album dictum Luſſon veluti Aegidi Luſſon.
reſpondens, niſi quod id habet albũ. Aegis verò gratius colorata eſt, quoniam Ægis.
tædam gerit. Spiſſum hoc, & candidũ pulchrúmq; ex arboribus iã vetuſtiori-
bus gignitur, ſed frugi, inuẽtu rarũ, vile copioſum. Faciũt ex eo tabellas picto-
rias atque codicillos plures, lautioréſque & materiæ præſtantiores. Arcades
ambo Aegydam vocitant, tã Piceæ quàm Abietis, & copioſiorẽ eſſe Abietis Abies.
volunt, ſed meliorẽ Pini. Abietis enim totã cõmodam, leuẽ, ſpiſſamque, Piceæ
verò exiguã & criſpiorẽ, robuſtiorẽ, in totúmque meliorẽ. Sed hi inter ſe no-
mine diſſentire vidẽtur. Abies verò differẽtiis illis à Picea diſtinguitur ac etiã
circum auctione ſiue agnatione quã ſuperius diximus. Hæc ille. Eodem modo
mihi etiam nunc quas Plin. enumerat dicendum. Sex genera reſiniferarum
cognatarum arborum, inquit, in Europa feruntur. Hactenus. Magnus olim
reſinarum & picis in condiendis vinis vſus fuit, quem plerique etiam in Pinus.
Oriente in hunc vſque diem retinent. Ideo Plinius addit; Vt ſimul, inquit, Abies.
tota condiendi vina origo cognoſcatur. Tot autem ab eo enumerantur. Pinaſter. Piceaſter.

Pinus, Abies, Pinaſter, Piceaſter, Sapinus, Picea, Tibulus, Larix, Tæ-
Sapinus. *da. Ego tamen Tædam eandem cum Picea eſſe poſtea indicabo, quanquam*
Picea. » *poſt Laricem, quam quinto generi ordine conſtituit, Tædam iterum ſexto ge-*
Tibulus. » *neri in hunc modum adſcripſerit. Sextũ genus eſt Tæda propriè dicta, inquit,*
Larix. » *abundantior ſucco quàm reliqua, parcior, liquidiórque quàm Picea, flammis*
Tæda. » *ac lumini etiam ſacrorum grata. Omnium ferè reſiniferarum materies accen-*
ſa, fuliginem multam, eámque nigerrimam eiaculatur, & carbones repente
expuunt cum eruptionis crepitu, eiaculãtúrque; longè, inquit, excipiens Lari-
cem, quam nec ardere, nec carbonem facere nec alio modo ignis vi conſumi
Piceaſter. *poſſe quàm lapides putat. Sed nos de hac re poſtea fuſius. Piceaſtrum arborem*
in Hyſpania quoque naſci tradit, cuius reſina minimè laudata ſit, quòd ama-
ra & arida ac gratis etiam odoris percipiatur.

De alta Cedro, minoribus Cedris & Cedria.

Cedrus vaſta. *CEdrorum cùm plures ſint ſpecies, varia eſt de eis apud authores*
ſententia. Alta Cedrus tam vaſtæ magnitudinis arbor eſt, vt nõ
tantùm reſiniferas arbores coniferáſque excelſitudine excedere
videatur, ſed etiam omnes alias quæ in orbe ſunt amplitudine vincat. Compo-
Cedrelate. *ſitum eius nomen Græci ab Abiete & Cedro Cedrelaten vocauerunt. Elate*
enim Græcis idem eſt quod Abies. Cedrelates autem amplitudinem, quantam
Cedrus ad claſſes. *eſſe diximus, Veterum quoque autoritate docere poſſumus. Nam ſi ex ea reges*
Aegypti claſſes in Syria feciſſe conſueuerant, vt Herodotus primùm, deinde
» *Theophraſtus & eum ſecutus Plinius ſcribunt, non oportuit pumilam fuiſſe*
» *arborem. Plinius enim lib. 16. cap. 39. hæc de Cedro magna habet. At in Ae-*
» *gypto ac Syria, inquit, Reges inopia abietis Cedro ad claſſes feruntur vſi. Ma-*
» *xima ea in Cypro traditur ad vndeciremẽ Demetrij ſucciſam, triginta pedũ.*
» *Craßitudinis verò ad trium hominum complexum. Theophraſtus eadem ferè*
» *verba in hunc modum habet. Materies autem vnaquæque pro loci natura,*
Celtis. » *inquit, ſuam obtinet differẽtiam. Nam alibi Celtis, alibi Cedrus miranda ſ-*
Cedrus. » *ſurgit, vt videre in Syria licet. Illic enim Cedri in montibus cum longitudine*
» *tum craßitudine præſtantiſsimè exeunt: quippe adeo craſſeſcunt, vt ſint, quas*
» *vlnæ hominum quatuor nequeant amplecti. Addunt his ampliores pul-*
» *chrioréſque comperiri in hortis. Quod ſi quis ſinat, nec cædat, mirum in*
» *modum quodque arborum genus, modo ſibi proprium habeat ſolum, ex-*
» *creſcere poſſe videtur. Itaque quod in Cypro reges cum ex imperitia,*
» *tum ex tranſuehendi difficultate, nunquam materiam cæciderunt, lon-*

gitudo iis quæ ad vndeciremem Demetrij Regis cæſa ſunt, paſsuum tredecim. Ligna autem mirificè procera, enodia, leuia ſed ampliſsima magnitudine arbores, magnóque diſcrimine cæteras excedentes naſci in Corſica produnt. Hactenus. Eius quoque materies omnium maximè æterna eſſe comperta eſt claro de omnibus materiis iudicio in templo Dianæ Epheſiæ, vt pote cum tota Aſia extruente quadringentis annis peractum ſit. Conuenit tectum eius eſſe de cedrinis trabibus, de ipſo ſimulachro deæ ambigitur. Memorabile & Vticæ templum Apollinis vbi Numidicarum Cedrorum trabes Plinij tempore. Vt poſitæ fuerant durabant prima vrbis eius origine centum octoginta octo. Et in Hiſpania Sagunti aiunt templum Dianæ Zacinto aduectæ conditoribus annis ducentis ante excidium Troiæ, infráque oppidum ipſum id haberi, Lacunaria ex ea Epheſi in æde & in cæteris nobilibus phanis propter æternitatem ſunt facta. Illa ſiquidem neque rimam neque fiſſuram capit, quoniam ſponte adacti claui tenax non eſt. Cedrus Simillima eſt Abieti, vt meritò ab Abiete nomen habeat. Huius etiam meminit Dioſcorides in capite de Agarico, Agaricum (inquit) gignitur in Galatia, Aſiæ & Cilicia in Cedris. Præterea in capite de Cedro idem autor arborem eſſe magnam intelligẽs hæc verba ponit: Cedrus arbor magna eſt, ex qua picem colligunt quæ Cedria vocatur. Hæc ille Theophraſtus porrò eam quatenus arborem. Cedrelaten vocat, ſed quatenus frutex eſt Cedrulã, de qua poſtea agemus. Celebrata eſt hæc Cedrus propter ſcripturas ſacras, & potiſsimùm quòd è monte Libano petatur celſitudine impari. Ex cuius caudicibus, trabibus & materia Salomon templum, quo diutius perduraret, æternitati erexit, cui columnas & cardines è Cedro fieri iuſsit. Eorum ſententiam qui maioris Cedri duas conſtituunt ſpecies mihi ſequendam non putaui, vt alteram ſterilem, alteram florentem & fructiferam conſtituerem. Sed qualem ipſi vidimus ita deſcribere viſum eſt, vt nihil omittatur. Nam quiſquis ex Tripoli Syriæ vrbe, quæ ad montis Libani radices ſita eſt, exceſſerit, & verſus montem contenderit ſpatiúmque medij diei perágrauerit, tandem cum ſedecim milliaria per conualles verſus iugũ contenderit, celeberrimum diuæ Mariæ Maronitarum ſiue Monachorũ cœnobium offendet, quod in cõuallibus ſitum eſt, ab eo ſcanditur per ſupercilium montis vſque ad quatuor milliaria priuſquam ad Cedros perueniatur, Maronitis Chriſtianos peregrinos ſemper comitantibus, vt cedros montis non in altiori tamen iugo, ſed in decliui ſitas oſtendant. Quarum & ſi magnus non ſit numerus creduntur tamen viginti & octo eſſe, plus minus. Nam alioqui difficulter computantur, diſtantes à ſe inuicem tribus aut quatuor paſsibus. Has Da-

Materies cedri æterna.

Cedrus rimam non capit.

Cedrus ſimillima Abieti.

Cedria.

Cedrelate.

Cedrula.

Mons Libani.

Cœnobiũ montis Libani.

Cedri Salomonis.

naſci Archiepiſcopus eaſdem eſſe quas Salomon ſua manu conſeuit atque in quincuncem vt nunc ſunt ordinauit nobis perſuadere conatus eſt. In media montis huius valle, vbi nulla alia arbor, emicat loco frigidiſsimo ſitæ ſunt, in quo etiam vix toto ferè anno apparet, adeo vt illuc niſi æſtate perueniri vix poſsit. Nam Libanus mons ab albedine niuis quæ toto anno illi inſidet ex quo ſemper albus apparet dictus eſt, quemadmodum & Leuci montes in Creta. Quòd ſi à Cedris paulò altius vſque ad præcipitiũ montis ſcanderis, Ribes herbam tandem illic naſcentem plurimam videbis. Ribes porrò herba ſpicæ Celticæ in naſcendi modo aliquo pacto naturam refert, ſiquidem ea ſub niue ferè perpetuò degit, folio Lapati acuti prædita ni grandius eſſet & rotundius, & ad papyrum accedens. Bacchas fert ex ſinu medio foliorum rubras, vt in Lauro Alexandrina, Hippogloſſo & Ruſco conſpicimus. Septena vt plurimũ à radice aſſurgunt folia, in quorum medio fructus veluti racematim depẽdet. Ex quo is ſucus qui exprimitur turbidus eſt lactiſque albedinem habet. Ideo aliquantiſper ſini & inſolari decet, donec clareſcat & depuretur. Ex hoc enim Syrupus conficitur natura frigidiſsimus. Iſta defunctoriè, ac veluti per tranſennam de hac ſtirpe, quæ nobis rara eſt dixiſſe volui. Serapionis authoritate fretus, qui eam in vinoſis tantùm tractibus naſci & mõtibus frigidis ſcripſit. Cedrus ſcandentibus ramos porrigit ſcalæ modo, non enim longè a terra abſunt, adeò vt cum vir vnus alteri porrigẽs humeros præbuerit ſcandendi aditũ, vbi is primùm ramũ attigerit, facilimè inde ad faſtigiũ peruenire poſsit. Moris autẽ ſemper eſt, vt aduenæ ſecũ arboris conos auferant. Qui monaſterio montis Libani præfectus eſt, Patriarcha vocitatur. Eius imperio paret Epiſcopus Damaſcenus, quẽ ex more Damaſco ſoluere die decima quinta mẽſis Auguſti oportet, vt ad monaſteriũ Libani proficiſcatur, ac ſacrũ, cum eò ventũ eſt, in honorẽ aſſumptionis virginis Mariæ Græco more celebret. Nã tũc multi alij Chriſtiani ex Tripoli vrbe illuc ſeſe recipiunt. Montis culmen, quod perpetuò niue obruatur, pauci admodum homines, vt mihi retulerunt, conſcendunt. Rectiſsimæ verò & excelſiſsimæ montis Libani arbores, & ab imo ramoſæ abietem primo aſpectu referunt. Sed quia plurimùm ſunt ſinuoſæ, caudex etiam conſpicuus inter ramos apparet. Quos ita æquabiles habet, vt arte preſſos filicis modo gerat. Tota arboris facies ab imo ſurſum vſque in exilitatẽ tendit, quandoquidem rami latè circumfuſi in orbem circumſpatiantur qui deinceps ab imo ad iuga minores euadunt. Quæ cauſa eſt cur arbor hæc eminus conſpecta in metæ modum turbinata appareat. Cedros quas in Amano & Tauro vidimus eandem cum prædictis habere ſimilitudinem comperimus. In humidis naſci,

Libanus & Leuci mõtes, ab albedine niuis dicti.

Ribes herba.

Spica Celtica.

Lapatum acutum.

Laurus Alexãdrina.

Hippogloſſum.

Ruſcus.

dis naſci, quemadmodum picea, oblectatur, atque etiam conualles humorem habentes ſequi. Idcirco ad torrentium oras, & circa præruptiſsima decliuia reperiri ſolet. Ea autem vbicunque terrarum proueniat, mox à terra ramoſa aſſurgit rectiſsimo caudice atque excelſiſsimo prædita, cui ita rami tranſuerſi hærent, vt arte infixi appareant, quaſi ad ſcandendum ſqualmos præberent. Omnium rami tam latè diffuſi ſpatiantur vt arte ſub prelo leuigati videantur. Tota arbor abietem æmularetur, niſi caudice ſupra modum glabro veſtiretur, hoc dempto quòd annoſa arbor dum eſt, aliquando caudicem rimis hiulcum ferat. Reſina ſcatet liquida, eáque alba, quæ tandem ad ſolem dureſcit, atque retorrida fit. Commanducata nihil prorſus amarulenti, nec grauis odoris præ ſe ferens, ſed dẽtibus mirum in modum hæret.

Cedri tubercula.

Cedrus tenella, cuius caudex nõdum rugas cõtraxit, tota tuberculis ſcatet, atque vt in Abiete tranſuerſis oleaginoſo humore ſcatentibus, ita vt à ſolo viro vnica tantùm die media libra legi poſsit. Sed oleum iſtud quod nullum in medicina vſum habeat excipi non ſolet: Qui apud me liquorem iſtum viderunt, quem ex prædictis montibus attuleram, ei prorſus ſimilem eſſe pronunciabant, quem Dioſcorides oleoſam reſinam vocat. Vulgus ſed falſo. Terebinthinam Venetianã appellat.

Reſina oleoſa.

Terebinthina.

Lotꝰ arbor

Color corticis Cedri maioris ex Cianeo in opacum liuet, vt Loto arbori & ab vno caudice à terra ad ramos primos aſperitate ac ſcabritie horret: Nam reliquum caudicis ſurſum ita glabrum eſt, vt arte politum dicas, Qui ſi leuius vngue ſcalpatur, viridis apparebit. Sin autem profundius vulneretur, ruber. Cortex craſſus admodum non eſt, ex quo reſina ſua ſponte emanat. Ideo quoties Cedrum conſcendi, ſiue in Amano ſiue Tauro & aliis prædictis mõtibus, & manus & veſtem hac tenaci reſina ita infeci, vt inde ſolui nunquam potuerit, ſed ne ex manibus quidem niſi oleo calido.

Reſina Cedri.

Rami ſurſum repandi oneri pertinaciter renituntur, ſed Myrthi in modum cum plicantur, valido crepitu fragiles vno ictu diſiliunt. Minores rami pectinatim in filicis modũ vtrinque ex maioribus oriuntur. Folia autem, vt in Larice, obtuſa, breuia, crebra, anguſta, ab vno ſurculo exorſa quadraginta vel quinquaginta ſimul, ſerie quadã in ordinem diſpoſita ſurculum radiantia pictoris penicillum referre videntur, odorata ſubacida, & cum leui amaritudine adſtringentia.

Folia Cedri.

Sola Cedrelate inter arbores dempta Abiete conos in cœlũ tẽdentes mittit, Qui quidem Abiegnis ſimiles craſsiores duriores ac multò maiores eſſent, quinum vel ſenum digitorum longi ſunt, turbinati compactili ſquamarum compreſſarum congerie coagmentati, atque obtuſi, ex cinereo fului, conis pini alioqui graciliores, tam firmiter ramo hærentes, vt à parente diuelli non poſsint, niſi auulſa ſecũ

Coni Cedri.

arboris parte Coni porrò dum hiantes ſe pandunt paulatim diffiſi roribus & pluuiis decidunt, relicto in ramo pediculo firmo & tereti in haſtulæ rectæ modum, quæ per medium coni traducebatur, & cui ſquamæ inhærebant. Plinius de huiuſmodi haſtula libro decimo ſexto capite duodecimo mentionem facit. Vt in cæteris, inquit, quoniam & haſtula in fructu eſt. Hæc ille. Cedrus ſemen habet Abieti ſimile non vinaceo maius, dulcis ſaporis vt pineæ, ad cuius latus oleoſum quidpiam includitur odoratiſſimũ. Haſtula ſquamas non prius exuit quàm conus duos annos exceſſerit, Quem integrum annũ fert antequam matureſcat, quod hyeme potiſſimum fieri ſolet, Duas profert reſinas quemadmodum & Abies, alteram in tuberculis liquidã, de qua iã antè diximus, alteram ſua ſponte exudantem, quæ cùm retorrida ſit naribus admota fraga redolet, odoratáque guſtanti percipitur, Sed ita pertinaciter dentibus inhæret, vt non niſi cum difficultate auferatur. Confunduntur ſæpenumero Oxycedri, qui minores ſunt, cum maioribus. Nam cum Plinius Cedrum Arcadiæ, arboris ſimilitudinem referre ſcribat, quàm Phrygij potius fructicẽ vocant, de hac Cedro intellexiſſe videtur. Quum autem ad pices faciendas idoneam & ex qua quæ Cedria vocatur, qua defuncta corpora conſeruantur incorrupta fieri ſolet, Cedrum magnam, quam Cedrelaten vocat, intellexit. Vbi verò alio loco montes amare Cedrum dixit, & inter Larices & reſiniferas arbores collocauit, tunc etiam magnam Cedrum ſignificare voluit. Hoc affirmare poſſum Cedrum magnam nuſquam in Creta naſci, quod eius loci montium culmina, conualles, & quas habet inſula ſyluas diligentiſſimè luſtrauerim. Audiui tamen à quibuſdam fide valde dignis hominibus Cedrum magnam ſupra Niceam in montibus naſci. Conos Cedri vermibus eſſe obnoxios cõperi, quemadmodum & Sapineos, qui Cyſindeli craſſitudinem referunt, digiti tranſuerſi longitudinem habentes, Caput illis formicæ, ſed compreſſius. Duodenis intercipiuntur loricarum intercapedinibus, pedes in anteriori parte vtrinque terni, vt Scolopendriæ, quibus ambulãt. Reliquum autem corpus totum teres, quod ſine pedibus eſt, Lumbrici modo ſerpit, ita vt media parte Serpens, anteriori autem parte greſſilis appareat circulos antennarum modo, ante binos gerit, ventre craſſiori ad caudam in mucronem tendente. Cedri ligni bracteæ olim Romæ in magno prætio extiterunt: Nam cedrinum ſiue Cedri materies præcipua erat, cuius operimẽto alia materies veſtiebatur, vt hac illa multò anguſtior redderetur. Fuit & Bryon Cedrinon teſte etiam Dioſcoride vnguentis commendatiſſimum. Pani arentes ſunt muſcoſo vilo cani, non in cortice modò, verùm & è ramis dependentes longitudine cubitali, odorati, qui vt

Haſtula conorum Cedri.

Duas reſinas in Cedro.

Reſina olens fraga.

Oxycedr⁹ Cedrum Arcadiæ.

Larix.

Cedros ſupra Niceã naſci.

Vermes enatos in conis Cedri.

Ligni Cedri bractæ.

Bryon Cedrinon.

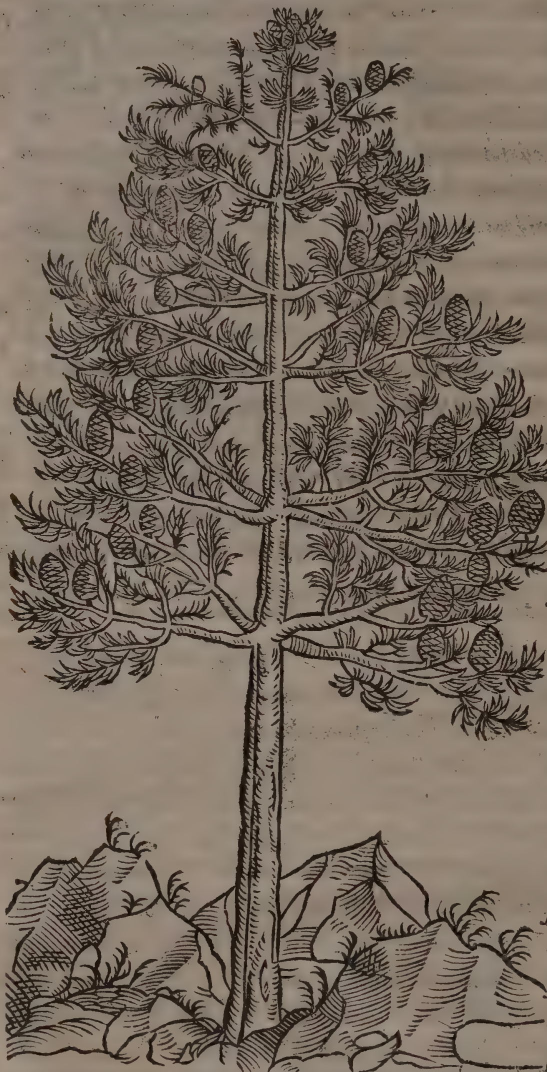
vnguentis miſcentur, ſic etiam oleis inſpiſſandi gratia inſeruntur. Vnde noſtri ab inſcitia arcendi ſunt, qui cum puluerem odoratum componunt, quem Cyprinum vulgus vocat (Pouldre de Cypre,) *nefando errore capillitiũ quoddam flauum, putidum, pro muſco hoc aſſumunt. Quod autem Cedrus ad pices faciendas idonea fuerit, liquet ex Plinio, qui lib. 14. cap. 20. Arborũ, inquit, ſucco manantium picem, reſinámque aliæ ortæ in Oriente, aliæ in Europa, ferunt, liquidam omnes tantùm reſinam, craſsiorem verò & ad pices faciendas Cedrus. Præterea Cupreſſus, Ebenus, Lotos, Buxus, Taxus, Iuniperus, Oleaſter, atque etiam Olea non minus quàm Cedrus rimam ſponte non capiunt. Non eſt prætereunda quorundam noſtri temporis, vel medicorum inſcitia, vel Pharmacopolarum ignauia, qui Sandalum nulla ratione vulgò Cedrum vocant, vt nunc ex inſcriptionibus in pixidibus officinarum videre licet, quibus pro Sandalo Cedrum inſcribunt. Nullam autem Sandalus cum Cedro habet affinitatem, cuius vel hoc indicium eſt, quod Sandalus ſit odoratiſsimus, & à neotericis Arabibus tantùm cognitus. Sed error hinc emanauit, quod cùm Theriaca Cedri ramos admittat, quibus illi carẽt, vt ſolertes ſunt in ἀντιβαλλομένοις ſubſtituendis, Sandalon pro Cedro aſſumunt, cùm tamen de minoris Cedri ramis id eſſet intelligendum. Vt autem Cedrum magnam omnibus palam faciam, eius Iconem qualem nos etiam ſub arbore delineauimus, hîc apponendam curauimus.*

[Margin: Cyprinon — » » » » » (beside the quotation from Pliny) — Sandalum — Theriaca Cedrum admittit. — Sandalum malè pro Cedro ſubſtituũt.]

B ij

De minoribus Cedris.

Cedrus maior.

Minores Cedri.

ET ſi hoc priore libro de coniferis tantùm arboribus ſcribere ſtatutum erat, tamen huiamultæ ab autoribus Cedrorum ſpecies, enumerantur & minores iſtæ nõ conos ſed baccas ferãt, & propoſitæ rei congruunt, immortalique pube virẽt, viſus eſt hic mihi locus idoneus, vt poſt magnam, reliqua quoque genera deſcriberem.

Cedrula baccifera.

Theophraſtus qui longo tempore præceſſit Pliniũ, differentias multas indicauit, quas Dioſcorides quoq; non ignorauit. Scribit enim capite quadrageſimo lib. quinti, quòd è minoris Cedri fructibus vinum fieret nomine Cedrinum.

Cedrinum vinum.

Cuius verba Plinius lib. 14. cap. 16. eodem ferè modo recenſuit. Minoris autẽ Cedri duo ſunt faſtigia ſumma, quorum Lycia ſeorſum à Phenicæa poſtea deſcribetur.

Lycia Cedrus.

Phenicea Cedrus.

Montis Gargani Cedrum pheniceã.

Pheniceæ huius Cedri baccæ edules ſunt, nucis ponticæ magnitudine: Siquidem Phenicea Cedrus in Gargano Calabriæ monte proueniens, Iuniperi maioris baccam magnitudine producit. Quæ verò alibi naſcitur maiores drypedibus non facit. Baccas cedri in Gargano mõte natas, ſunt qui credant Iuniperi ma-

ioris eſſe, falſa quadã opinione ducti Phenicea à Phenice regione nomẽ habet, quod vocabulũ Gaza Punica vertit. Sed mihi viſum nõ eſt Punicã eã vocare, ſed potius nomen Græcum retinere. Phenica autem, ab aculeorum rigentiũ in extremis mucrone, Oxycedros à Græcis dicta eſt, Lyciam verò à foliorum tenuitate obtuſorum, Retuſam ad differẽtiam alterius vocare malui. Hæc à Lycia prouincia nomen habet. Punica Cedrus antiquũ nomẽ retinet in Creta, quam pullatum vulgus Cedri nomine appellat. Minorem iſtam Cedrum Plinius Pheniceam appellat Iunipero ſimilem. Cuius (inquit) duo ſunt genera. Punica & Lycia. Horum fructus Cedrides vocantur, quibus olim in ſacris fumigandis templis vtebantur, nec thure tunc ſupplicabatur. Cedri tantùm & Citri ſuorum fruticum, in ſacris fumo conuolutum nidorem, verius quàm odorem nouerant. Fuit & vnguentum Cedrinum in antiquorum vſu. Cum itaque ego Cedrum acutam Phenicam vocem, Lyciam verò Retuſam, proximum eſt vt ambas ſingulari deſcriptione perſequar. Quod autem diſcrimen inter vtrãque inſit, ſatis ex Theophraſti cap. 12. lib. 3. de hiſto. liquet. Plinius dũ Phenicã deſcribit, ramoſam eã facit, & nodis infectã. Lyciã porrò odore præſtãtiorẽ, In his certè Theophraſtũ ſecutus, ſubiũgitque ambas fructum ferre dulcis ſaporis, myrthi magnitudine. A Phenica autem ordiendũ ſuſcepi.

Punica Cedrus.
Oxycedr⁹.
Lycia ſiue Retuſa Cedrus.
Vnguentũ Cedrinũ.
Phenica Cedrus.
Lycia Cedrus.

Phenica Cedrus ſiue Punica.

Caudicem hæc contortum habet, ſcabrum, cute verius quàm cortice veſtitum, quæ in filamenta tenuia, longa & lata ſcinditur, vt lemniſcæ ſibi inuicem accumbentes potius quàm verè cortex dici mereatur. Sempiterno virore prædita eſt. Hyeme tamen quàm æſtate ſpectatior atque alacrior. Ramos diffuſos mittit, firmos, cõtortos, & ſurculoſos. Hæc Iuniperi modo aut Lentiſci ſemper fructu grauis deprehẽditur, vt anniculis ſuccedat nouus, id eſt & nouos ſimul cũ veteribus ferat. Cedrides vocãtur, tanta dulcedine prædití, vt incolæ cũ pane famẽ illis arcere poſsint, qui initio veris dũ pullulãt virides produntur, mox ex viridibus fului fiunt. Poſtremò iam adulti & maturi rubent. Florere hæc nequaquã cõperitur; neq; ei floris vllũ rudimentũ apparet, niſi illic futuri ſeminis veſtigiũ, vt fructus iam grandis ſex ſquamulas in gyrũ habet. Sic etiam ſeminis rudimẽtum quod iam floris loco emerſerat, tres ſquamulas initio iuxta pediculum profert, quæ ipſius baccæ corpus ambiunt, deinde cum paulò maior excreuit, aliæ ſquamulæ prioribus intertextæ baccam cõponunt, vt tandẽ ſex ſquamæ baccã circũſidẽtes perficiãt. Sic in bacca granula alba triqtra figura

Phenica ſiue Punica Cedrus.

Cedrides. *oleo ſubamaro ſcatētia & odorato includuntur. Baccæ autē quæ Cedrides nominantur, medullam ſaporis quidem dulciſsimi habent. Nam quicquid amarulenti percipitur id granis interioribus referendum eſt acceptum. Cùm autē exactè maturuerint dulciore multo euadunt. Ab animalibus etiam noctu atque etiam interdiu edi ſolita, vt à Melibus, Quod quidem ego in nigra Corcyra verum eſſe comperi. Si quidem cùm noctu ſub Dio inter iſtas arbores dormirē vidi Meles ipſas arbores humiles & coma patulas conſcendere, atque ſe iſtis baccis explere, quas poſtea integras egererent, vnde mihi coniectare licuit eas quàm minimùm præbere alimenti. Floccos in ſe continent qui granula quatuor ambiunt Folia eius oblonga quidem ſunt dorſo eminentia cultellato, fere trigona, in mucronem deſinētia, Vnde ei Oxicedri nomen eſt lineis duabus albicātibus rectis diducta. Tria autem folia ex ſurculo ſtellatim decuſſantur, quæ circuli inſtar in girum radiantur, & vt dixi deinceps per ramos diffunduntur, in quibus ſingulares naſcuntur baccæ. Cedri huius materia rubet, & cupreſſum olet, in qua nulla prorſus ineſt medulla quæ conſpicua ſit: guſtata nullam odoris gratiā refert, Sapore tamen ad cupreſſum accedit. Folia guſtata adſtringunt, & ſubamara ſentiuntur. Gummi exudat durum, perſpicuum, vt Maſtiche, (noſtri falſò ſandaracham alij vero vernicē nominant) quibus tanta inter ſe affinitas eſt, vt ſi commixta ſimul eſſent vix diſcernerentur, niſi hac nota ab eo deprehendas Maſtichen: nam Maſtiche commanducatum ore coit, Gummi autem Cedri diffunditur, & in partes tenuiſsimas redigitur, quod in ore amplius nō coit. Sic de Cedro Herodotus ſcribit. Non lauant, inquit, Scythæ corpus, ſed vxores eorum infundentes aquam corpora ad lapidem aliquem ſcabrum conterunt Cypreſſo, & Cedro, & Thuris ligno. Deinde perfrictum corpus cùm intumuerit, illud faciémque medicamentis oblinunt, id eas ſimul bene olentes facit. Ex Cedri malis Plinius oleum poſſe fieri ſcribit, quod Cedræleon vocat: nam, vt dixi, baccæ oleoſam in ſe cōtinent materiam. Has tamen eſſe edules nemo dubitauerit, quod illas Galenus inter alimenta inſerat. Eſt enim reuera dulcis ſaporis fructus Cedri qui Cedris dicitur (inquit) colore quidē & figura fructui Iuniperi eſt ſimilis (ſubflauus enim eſt ac rotundus) diſsidet autem ab eo acrimonia. Nec multum abeſt quin hic fructus ex genere ſit medicamentorum, quæ nullum præbeant corpori alimentum, niſi quis ipſum aqua macerarit. Omnibus enim acribus, id eſt commune, vt ſoluta ipſorum acrimonia exiguum corpori alimentum præbeant. Quinetiam Cedrorum fructus, vt fructu Iuniperi durior eſt ac ſiccior ita profectò exilior, nihil vt ille habens aromaticum. Perſpicuum autem eſt:*

Oxicedr᾽.

Gummi Cedri.

Cedrǽleō.

Fructus Cedri. Cedris.

Fructus Iuniperi.

quod & ſtomachum valde mordicat & capiti dolorem infert niſi quis ipſum parciſsimè ſumpſerit. Hactenus Gal.

De alia montis Gargani Phenîca Cedro.

NAſcens in Gargano monte Cedrus paulo altius à terra aſſurgit & ſuperiori vulgari maior eſt. Cuius etiam baccæ, quæ cedrides vocantur, Iuniperorũ baccis quæ Arcentides dicuntur maiores fiunt & dulciores magiſque edẽdo. Quæ cum nucis Ponticæ magnitudinem æquare comperiãtur, multi Pharmacopolæ & medici Venetijs eas maioris Iuniperi baccas eſſe credentes in officinis aſſeruant, & Iuniperi maioris baccas magno errore pixidibus inſcribunt. Arbor hæc Phæniciæ quidem ſimilis eſt, neque eam à Phenica diſtinguo: nam ea eſt ipſiſsima Cedrus, ſed quia meliorem ſitum in eo monte nacta eſt ideo altiuſcula aſſurgit, & auctior fruticæ & Baccis redditur. Viridis eſſe ſolet, & folia Iuniperi modo in mucronem rigentia promit. Radices agit obliquas Cedro Lyciæ perſimiles, ſed ſicciores, Materiam quoque rubram profert, quam in longas aſſulas ducere poſſumus. Gummi etiam exudat durum & tranſparens, vt Iuniperi & Maſtiche, vulgus Vernicem vocant, amborum tam æmulum, vt ab eis diſcerni non poſsit, niſi dentes dubiũ diluant, ſed eius farina per os diffunditur, quemadmodum Iuniperi. Sed Maſtiche in vnum corpus coaleſcit. Huius gummi quomodo etiam & Iuniperi falſò Sandaracha nominatur. Antiquorum autem gummi Cedri paulò poſt id eſſe, quod vulgus falſò Sandaracham nominat multis verbis comprobatũ eſt.

Mons Gargani. Arcẽtides. Iunipei baccæ. Cedrides pro Iuniperi maioris baccis vſæ.

Vernix.

Sandaracha.

Lycia Cedrus, ſiue Retuſa.

LYcia Cedrus hoc à Phenicea differt, quòd folia habeat obtuſa, multò tamen frequentiora & rotundiora, Tamariſci ſimilitudine. Caudex huius ſubrubet Cortice vitigeneo obduct⁹: folia in ramulis obtuſa, quæ mirum in modum Sabinæ alterius folia æmulantur. Cæterùm toto habitu, ramis, cortice, & materia atque etiam magnitudine Iuniperum refert. Nam vtraque & procera & paruula plurimum comperitur. Radices habet diffuſas per terram in ſublime ſparſas, & quæ facilè frangantur, cortice ſupremo nigro ſcabróq; exiſtente, cui alius ſubſidet flexilis, ruberrimus, glaber, vitiliũ modo lentus. Mox caudex conſurgit brachij craſsitudine, cuius ſuperficies, vt radicis etiam, ſqua-

Lycia Cedrus. Tamariſcus. Sabina altera.

bra, ſuperior cortex fuluet vt cortex Rhois, qui auulſus rubet. Cortex inquam huius ſucco pingui madet. Arbor ipſa ſemper grauida, ſempérque fœtu pregnãs comperitur. Folia ei cupreſſo ſimillima, ſibi inuicem quaſi ſquamulis cõpactilibus coagmentatis inſidentia, quæ ſi digitis atterantur, odorem exſpirant ſuauiſsimum. Semina rubra, quorum per initia rudimenta cruciformem in quadrangulum diuaricãtur. In foliorum autem extremo cacumine, ſemen poſtea erumpit ea magnitudine qua Myrtho latifoliæ. (Nam ſemina minora ſunt latifoliæ Myrtho, quàm anguſtifoliæ (rotundiora tamen aliquanto, & ad Iuniperi formam accedentia, initio viridia: mox ante maturitatem flaueſcentia, poſtremò ad rubrum colorẽ declinantia, guſtu ſubamara, ſed odorata. Plærique hãc eſſe eam quam Theophraſtus Thuyam appellat, exiſtimant. Miratus ſum Pharmacopæorum & medicorum Epidauri inſcitiam, qui cum Sabina vera careant, hunc tamen fruticem in officinis aſſeruant, & pro Sabina vtuntur, quo inquam errore fœdo, video magnam Græciæ partem, Illyriæ, Epyri atque etiam Venetias ipſas infeſtari: nam, vt rem verè & ſine diſsimulatione dicam cum medicorum eius regionis magna pars ingenti laboret inſcitia, tum omniũ hominum illic ignorantiſsimi ſunt Pharmacopolæ. Circa Maſsiliã Lycia hæc Cedrus affatim naſcitur, Vulgus Morueinc vocat, quemadmodum & Auignionenſes apud quos frequentiſsima eſt duabus appellationibus, Decade Serbin appellant. Sed qui apud Sirpõtem verſus Maſsiliam, agunt arbuſculam ipſam Cotranum voce Arabica dicunt.

Arbor ſẽper grauata. Latifolia Myrthus. Anguſtifolia Myrth⁹. Thuya. Morueinc. Serbin. Cotranũ.

Cedrinum mel.

PRiuſquam à Cedris diſcedamus, ne quid eorum quæ ad integram hiſtoriæ deſcriptionẽ attinẽt omittamus, viſum eſt et de melle quoque cedrino pauca perſtringere, & ea quidem quæ cum non multis qui de eo nuper ſcripſerunt conuenire videantur. Fuiſſe olim mellis Cedrini vſum quemadmodũ etiam nunc, paulò poſt indicabimus. Noſtri voce ab Hebræis mutuata, illud Mannam vocant, quanquam manna apud Græcos, nihil aliud quam thuris farinam ſignificet. Quod autem apud priſcos mellis genus hoc vulgò in officinis venderetur, Hippocratis verba fidem faciunt, qui in libro de vlceribus in hunc modum habet: Medicamentum, inquit, aliud ad vlcera vinum accipit, mellis cedrini paululum: & ex aridis, florem æris, mirrhã, malicorium ſiccum. Nunquid Hippocrates qui Cous erat, cum pharmaca cõponebat, neceſſe habuit ſimplicia ſuarum compoſitionum à negotiatoribus coëmere?

Mel Cedrinum. Manna. Thuris farina. Hippocrates Cous.

coëmere? Galenus paulò pluribus quàm illæ liquorem iſtum expoſuit, qui cũ Libanum mõtem Cedris ex quibus mel hoc petitur feracem ſciret: & ſui temporis mercatores venale inde petitum porrigere agnoſceret, in tertio de alimẽtorum facultate ſcribit, quod roris modo deſtillet, & quod in mõte Libano copioſiſſimè ex foliis arborum colligatur. Vbi quum Cedrus frequentiſſima ſit (inquit) ex hac potiſſimum accipi veriſimile eſſe. Hoc igitur Hippocrates mel Cedrinum, quod Galenus rorem Libani montis nominat, appellauit. Itaq; cum mel iſtud vulgò mannæ nomine cognoſcatur, & durioris ſit compaginis, quàm ab authoribus deſcriptum ſit, meritò dubitabit quiſpiam an eadẽ res ſit ac ea quæ ab antiquis ſub eo nomine intellecta eſt. Siquidẽ neque Hippocrates, neque etiam Galenus vnquam durum intellexerunt, ſed liquidum, adeo vt Galenus ſcripſerit ſuæ regionis indigenas referre ſolitos Iouem aliquãdo melle pluere. Ego verò aliquando dubitaui an olim cedrinum mellis genus hoc edi ab hominibus loco medicamenti ſoleret, quo aluus ſolueretur. Sed ex antiquiſſimis Hebræorum monumentis habeo Cedrinum hoc mellis genus edule fuiſſe, neque ita tamen liquidum vt manibus facile teneri poſſet, duáſque eius præcipuas differentias fuiſſe, liquidi ſcilicet & duri, mihi ex negotiatoribus apud Memphim planè innotuit: alterum liquidum in fictilibus, alterum aridum in arculis ligneis aſſeruari. Vim verò nullam aut ſaltem exiguam ineſſe ei aluum ſoluendi affirmare auſim: nã ſi quiſpiam periculũ fecerit & vtrunque paulò liberalius ederit, nunquam aluum ſubduci ſentiet, etiamſi librã mediam abſorpſerit. Verùm quidem mihi hoc fatendum eſt, vim quandã ei ineſſe abſtergendi, quemadmodum & in melle, ſed ſoluendi, vt mihi videtur, nullã aut paucam habere, quod ex indigenis montis Libani & Sinay, noſtratibus etiam qui Seneſium & Iuniperorum (gallicè Senys & Geneure) montes incolunt, ſatis planum eſt, qui cum abunde eo ſatientur nihil tamen ab eo leduntur, aut aluum ſibi quoquo pacto ſubduci ſentiunt, ſed eo tanquam obſonio nutriuntur. Frequẽtiſſima nobis eſſe ſolet arida manna, quæ ex vicinis & variis montibus petitur, adeo vt huius diſcrimen publicè à negotiatoribus ſit cognitum. Si quidem mannam iſtam ſeu rorem cedrinum, quem in officinis aſſeruant ſuis nominibus diſtinguũt, aliam Calabrinam, aliam granatam, aliã Brianſonam, aliam Ambrunenſem appellantes, quæ cum inter ſe diſſimiles ſint atque etiam grano diſsideant aliam aliis præponunt: nam aliqua compactili grano pingui, dulci flauóque prædita eſt, vt Brianſona. Alia grano conſtat grandiori, floccos lanæ referens, intus concauo, candidiori cuiuſmodi eſt Calabrina. Alia pellucida eſt exiguo grano, cuiuſmodi Maſtichina. Dura-

Ros Libani.

Iouẽ melle pluere.

Mel Cedrinũ Aridũ.

Mel Cedrinum liquidum.

Calabrina manna.

Granata manna.

Brianſona manna.

Ambrunẽſis manna.

Maſticina.

tionis tempus variis modis percipitur, alia enim ſtatim poſt annum exoleſcit, & ſitum redolet: alia tardius corrumpitur, vt ad quinquēnium aſſeruari poſſit. Omnes tamen ſicciori loco gaudent, ſed liquida manna nobis alioqui infrequens in temperato loco, non humido nimis neque adeo calente reponi debet. Omnium ortus in media aëris conſtitutione ex rore, vt poſtea dicetur in vere circa principium æſtatis eſſe conſueuit. Vt aliquando certum montis latus laricibus conſitum eo modo albere compererim, quo cum pruinæ in hyeme arbores conueſtierint. Sed mirum eſt quod ea certam ſibi ſtatuerit ſedem, vt in altiori montis faſtigio neque paulò infra verſus radicem montis vllam eiuſmodi videas. Et quemadmodum illa in Libano Cedris potius quàm aliis arboribus adhæreſcit, ſic etiam hîc in Europa Laricibus mauult copulari, neque etiam alibi, quàm extremis arborum ramis inſidet. At ſi fortè ſalices adſint (vt ſæpe fit) raro tamen earū foliis adhærere conſueuit. Eſt autem legenda antequàm ſol arboribus ſuis igniculis vim intulerit: nam roris illius materia noctu ſuperſidet, non autem interdiu. Quocirca indigenæ ad larices ſummo mane feſtinant, vt Mannam legant, priuſquam ſol illuxerit: nam quum ſol ei illuxit deterior eſſe ſolet, & liquida euadit. Hinc duæ eius ſpecies numerantur, quarum altera, quam liquidam appellant in fictilibus aſſeruantur, proprio nomine Arabico quidem, Tereniabin, & hæc ea eſt de qua Hippocrates & Galenus meminerunt: quam diuerſis capitibus Serapio & Auicenna à manna ſicca diſtinxerunt. Manna itaque liquida ſiue mel cedrinum cum nobis nullo nūc in precio habeatur: amplius, ſeruari deſiit, manna etiam quia mox friatur magno in mediterraneis venire ſolet. In vrbibus autem quæ ad radices montium ſitæ ſunt, adeo vilis eſt pretij, vt non pluris in vere libra, quàm quatuor aſsibus diuendatur. Ros enim qui arboribus inſidet tantus eſt, vt operarij quantum volunt reperiant, ſed in legendo operariis tanto tædio eſſe ſolet, vt ab vno viro vix tres libræ vno die colligantur. Ruſtici porrò ad larices mane appulſi breui ſolis radios imminere ſentientes, faſces arborum ſecuribus in terram decutiunt, multos ramorum aceruos ſub arboribus in vmbra aſſeruantes, vt quicquid roris illius cœleſtis cacuminibus adhæſerat, per otium in vmbra ſub arbore legant. Illi verò quum multam exceperint, & ad vicinas vrbes detulerint, hāc negotiatores quidē emunt, ſed quod ea intra annum vnū aut alterum deterior euadat & corrūpatur, neceſſe habent, cùm ex multis libris paucas diuendant, illas quidem carius diſtrahere, quibus reliquarum iacturā, ſi quam adeſſe contingat, reſarciātur. Hinc fit, quòd magnò væneat. Mannam Veneti aliter quàm noſtri negotiatores diſtinguūt & variis nominibus appellant.

Manna apud nos laricibus inſidet.

Manna Libani mōtis Cædris adhæreſcit.

Tereniabin.

Manna intra annos deterior euadit.

Siquidem quum merces vndecunque ad eos deferantur, varia mannarum ge-
nera agnoſcunt, præcipuam tamen granulatam, illam ſcilicet quam nos gra- Granulata manna.
natam dicimus, quam vulgo maſtichinam nominant, quod Maſtiche ſit ad- Maſtichina manna.
ſimilis. Alteram autem Bombycinam, eo quòd floccorum bombycis referat ef-
figiem, quæ quidem vilioris eſt precij, neque tantæ dulcedinis particeps: cuius Bombicina manna.
etiam ſi libram edas, aluum nunquam tamen ſubducet. Ideo Mannam iſtam
ex rore aëreo venire mellis modo nemo dubitet. Apes ſiquidem mel ſuum è ro-
re aëris qui foliis & floribus arborum inſidet, legunt, de quo nihil vlterius hoc Mel è rore venit non autẽ è floribus.
loco diſſerere quàm quod ad tractationem præſentem facit inſtitui: quemad-
modum neque de Ericeo omnium peſſimo quod apes ex Erica hyeme legunt,
neque Hyblæo aut Hymmettio omniũ laudatiſſimo quod in vere apes colli-
gunt ex Thymo. Dubitauerit aliquis an flores materiam parturiant, qua apes
mella conficiunt. Sed ego, hoc, in libro in quo de arboribus ſempiterna fronde
virentibus dum de Thymo agetur latius perſequar: & non paucis probatum
iri ſpero noſtram Galliam atque adeo ſeptentrionalem regionem Thymo pror-
ſus & Thymbra carere. Idque quod nobis Thymus creditur nullo modo Thy-
mum eſſe poſſe. Itaque falluntur plurimùm, qui apes ſuum mel è floribus con-
ficere putant. Quod quidem Ariſtoteles, capite viceſimo ſecundo libri quinti
de animalibus his verbis abundè oſtendit. Apes, inquit, conſtruunt fauos è flo- »
ribus, ceram ex lachrima arborum fingunt, mella ex rore aëris, ſyderum or- »
tu potiſſimum, & arcus cœleſtis incubitu contrahunt: omnino autem ante »
Vergiliarum exortum mel non fit. Hactenus ille. Locum autem iſtum Ari-
ſtotelis Plinius multo facilius quàm Gaza, capite duodecimo libri vndecimi
tranſtulit. Venit hoc ex aëre, inquit, & maximè ſyderum exortu, præcipuéq; »
ipſo Syrio exſplendeſcente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſubluca- »
nis temporibus. Idem Ariſtoteles eodem capite addit: Fauos vt dictum eſt è »
floribus faciunt, mel autem non ipſas facere apes, ſed rorem cadentem defer- Mel nõ faciũt apes.
re argumentum eſt, quod vno aut altero die cellas melle repletas inueniunt a-
piarij. Item autumno mel poſteaquam detractum eſt, non reparatur, cum ta- »
men illo etiam tempore flores proueniant. Sublato itaque melle, & cibo, aut »
nullo extante, aut exiguo, repeterent certè apes munus mellis conficiendi, ſi ex »
floribus poſſent accipere. Hæc Ariſtoteles. Plinius porrò hoc comprobans hæc »
adiicit. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roſcida inueniuntur: ac »
ſi qui matutino ſub Dio fuere vnctas liquore veſtes capillúmque concretum »
ſentiunt: ſiue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe »
aëris ſuccus. Hæc omnia Ariſt. & Plin. verba fuſiſſimè oſtendunt mannam Mel ſyderũ ſaliua.

tum duram tum liquidam idem ferè cum melle eſſe. Quapropter ego mellis materiam mannam merito eſſe dixerim, quæ paululum niſi ſubſtantia à melle differt: quemadmodum nix & grando ab aqua niſi ſubſtantia differunt, cum materia ſint eadem. Concludimus itaque Hippocratis cedrinum mel rem eandem cum manna eſſe, quam neque antiquiſſimis Hebræis, neque Græcis & Latinis fuiſſe incognitam comprobari poteſt. Quemadmodum verò Ariſtoteles mellis in omnibus mundi tractibus materiam, quam apes legunt certo anni tempore, nocte decidere ſcribit, ſic mãnæ iſtius, ſeu cedrinum mel eandem materiã eſſe quàm mellis cẽſemus, adeò vt merito eius vim melli quodãmodo adſimilẽ eſſe dixerimus. Hoc Galenũ minimè latuiſſe, vel ex his verbis probari poteſt: quod in libro de alimentorum facultatibus tertio, Hoc modo dicat. Memini aliquando, inquit, quum æſtate ſuper arborum ac fruticum, herbarum quoque folia, mel quàmplurimùm fuiſſe repertum, agricolas velut ludentes ceciniſſe. Iupiter melle pluit. Præceſſerat autem nox, vt per æſtatem Mãna quodammodo melli adſimilis. Quid Galenus de manna

» *bene frigida (nam tum tempus anni æſtiuum erat) pridiéque calida & ſicca*
» *fuerat aëris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus*
» *è terra & aquis à ſolis calore ſublatos, ac deinde exacté tenuatos ac coctos à*
» *frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe. Apud nos verò raro id accidit. In*
» *monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes,*
» *& arbores excutiẽtes, quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent. Vocántque id mel roſcidum, & aëriũ. Hactenus.* De Saccaro autem nihil attulimus, quòd nihil ad rem faciat. Sed de melle Cedrino abundè ſatis. *Vt autem ad Cedrum vnde digreſſus eram, redeam. Cum aliquando Valerium Cordũ comitarer, & Lyciam quam iam nuper deſcripſi non procul ab arce ad mare Mediterraneũ quẽ vulgus Ligornũ nominat in mõte vicino cui alter nomen eſt enatã offendiſſemus. Ille vt erat ingenij acerrimi Thuiã eſſe coniecit, atque cũ ramos amicis impertiretur. Lyciæ offerre aſſerebat. Sed quũ eam Cedri eſſe ſpeciem agnouerim de Thuia etiam diſſerere mihi viſum eſt.* Valerius Cordus. Mous ater.

Thuia arbor.

THeophraſtum de plantis externis diſſerentẽ legens illud, idem de eo iudico quod de Ariſtotele de animalibus peregrinis ſcribente. Ariſtoteles ſiquidẽ dũ venatores & piſcatores per vniuerſum ferè orbẽ habuit, qui animaliũ mores obſeruarent & illa animalia ſibi adferrent, non piguit illum ſingulorũ anatomen diligentiſſimè cõtẽplari. Sic Theophraſtum ſtirpes deſcribentem exploratores quoque per ſingulas prouincias habuiſſe neceſſarium fuit. Ex quo crediderim hoc etiam Alexandri illius inui- Theophraſt⁹ de plantis differẽs. Ariſtoteles de animalibus.

ctiſsimi Regis maximi liberalitate factũ: Siquidem cũ Theophraſtus Thuiam ſcribit præcipuã apud Ammonis phanum atque in Cyrenẽſi agro naſci. Satis profecto ex iis quæ ſcripſit conſtat eum locum illum non adiiſſe, quod ex eodem capite de Thuia planè liquet his verbis: Copioſam vel vbi vrbs Cyrenenſium hoc tempore eſt comperiri, inquit, affirmant. Sed quum ego nihil in hoc toto opere adferre velim, niſi quod aut ipſe viderim, aut obſeruauerim potiſsimùm in illis rebus de quibus nos verius rẽ ipſam attigimus, Neotericorũ quorundã exẽplum, qui de rebus liberius multò quam deceat pronunciant, ſequi nolui. Qui quanuis omnia penè ab aliis nõ dicã excerpſerint, ſed potius deſcripſerint, neque de ſuo quicquã adiecerint, ea tamen ſibi etiam nũquam cognita literis mandare non erubeſcunt, abũdéque ſibi ſatisfeciſse videntur ſi ſolum nomen ſuum libello cuidam inſcriptum fuerit. Itaque ne quiſpiam me Thuiam pro Cedro deſcripſiſſe putet, atque huic Lyciæ noſtræ deſcriptionem dediſſe credat, hoc pro me fidem faciet quod Theophraſtus de Thuia, tãquam de re peregrina loquitur. Atqui frutex ille, quẽ Lyciã Cedrũ nuncupo, affatim in Græcia prouenit. Vtranque ergo deſcriptionẽ ex antiquis probare conſtitui. Thuya perpetuò viret, haud ſecus atque omnia Cedri genera. Ea, vt referunt Plinius, Strabo, & Theophraſtus, arbor eſt procera. Sed Lycia Cedrus eſt humilis. Thuya inter ſylueſtres ſerotina, vt nulla ferè tardius germinet. Algoris etiam impatientiſsima eſt. Contrà quam Cedrus, quæ alſioſis, hoc eſt vmbroſis locis prouenit. Ego vt ingenuè fatear quid Thuia ſit ſum neſcius: niſi fortè ea ſit quam Dioſcorides Sabinæ alterius nomine deſcripſit, quam tamen Sabinam alteram apud Theophraſtũ nuſquam inuenio, quem tamen miror Sabinã ignoraſſe cùm illa in iugo montiũ naſcatur. Putauerim Cedrũ Lyciam, quã retuſam voco: Plinio Selaginem dictam qua olim Galliæ ſacerdotes ad multa vtebantur. Theophraſti tamen interpres Selaginẽ capite ſeptimo libri de cauſis plantarum ſecundo pro Coronopode vertit. Thuiam iam ex Theophraſto in Cyrenenſiũ agris præcipuè naſci diximus ſed ex hoc dubium occurrit, quod is cap. 1. libri 4. de hiſtoria hãc in mõtiũ cacuminibus lociſq; algentibus & excelſis enaſci. Sed eum locũ menda carere nõ puto quod quiuis facilè percipiet ſi Græcũ exẽplar cõtulerit. Thuia ramis, caudice, frondibus, ſylueſtri cupreſſo ſimilis traditur, quæ certè quodammodo ad meam Lyciam accedunt. Theophraſtus refert ex ea memoratas veterum templorum contignationes fuiſſe, quandámque imortalitatem materiæ in tectis, contra omnia vitia, incorruptæ. Neque eius radice Criſpius eſſe aliquid, nec aliunde pretioſiora opera fieri, ex quo Thuiæ materies olim magno in precio fuit, vt quibuſdam placet.

Thuia apud Ammonios.

Thuya peregrina arbor.

Cedrus Lycia humilis

Selago.

Coronopus.

Thuyæ materies.

In fructu nucleos hordei grano ſimiles habet, longiores dumtaxat exiliores, & duriores, guſtu amaro: quibus præſumptis arceatur ebrietas. Inter pauca nitidioris vitæ inſtrumenta hæc arbos extitit. Quare non mihi etiam Plinium mirari liceat! qui cum totum caput de hac arbore ſcribat Homerum Thyam & Laricem vno verſu dixiſſe putauit. Ego vero Homerum Laricis voce nuſquam vſum fuiſſe puto. Sed hoc animaduertendum eſt, Plinium Laricem
» *pro Picea vertiſſe. Plinij autem verba ſunt. Menſis (inquit) præcipua dos in*
» *vena, criſpis vel in vertice variis. Inter pauca nitidioris vitæ inſtrumenta hæc*
» *arbor eſt Quapropter inſiſtendum ei quoque paulum videtur. Nota etiam Ho-*
» *mero fuit:* θύον *Græcè vocatur, ab aliis thya. Hanc igitur inter odores vri tra-*
» *dit in deliciis Circes, quam deam volebat intelligi, magno errore eorũ, qui odo*
» *ramenta in eo vocabulo accipiunt, cum præſertim eodem verſu Cedrum Lari-*
» *cémque vnà tradat: in quo manifeſtum eſt de arboribus tantúm locutũ. Theo-*
» *phraſtus, qui primus à magni Alexandri ætate ſcribit quæ circa vrbis Romæ*
» *quadringenteſimum geſta ſunt annum, magnum iam huic arbori honorem*
» *tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quan-*
» *damque immortalitatem materiæ in tectis cõtra vitia omnia incorruptæ. Ra-*
» *dice nihil criſpius, nec aliunde pretioſiora opera. Præcipuam autem eam eſſe*
» *arborem circa Ammonis delubrum. Naſci & interiore Cyrenaicæ parte. De*
» *menſis tamen tacuit, & alias nullius ante Ciceronianam vetuſtior memoria*
» *eſt ex quo nouitiæ apparent. Alia eſt arbor eodem nomine, malum ferens ex-*
» *ecratum aliquibus odore & amaritudine, aliis expetitum, domus etiam deco-*
» *rans, nec dicenda verboſius. Hactenus. Calypſus etiam & Helenes thalamos*
è Thuya conditos Homerus cecinit. Huius materies non illepido nitore placẽs ambitioſo venarum diſcurſu, ſeſe vndulatim criſpante interueniis multiplici forma ac decore ſplendẽtibus, punctorúmque aceruo exhilaratis. Hinc

Thuia Croco preciũ auxit.

vt Dioſcorides tradit, Croco preciũ maximè auxiſſe. Etenim Itali inquit, crocum ob ſucci copiam, & coloris venuſtatem tingendis Thuiis dicauerũt: quibus de cauſis magno venditur. Ita Dioſcorides in capite de croco ſcribit: Sed

θυία. θυΐα.

ne te lectio remoretur θυίαν *legendum pro* θυΐαν *moneo.* θυΐα *enim mortarium ſignificat,* θυία *vero lignum eſt de quo agimus. Medici in Græcia quæ Venetiis paret, vt eſt Zacintus, Corcyra, Cyprus, Creta: quẽadmodum & tota Illyria apud Epidaurum & Phanam, & vrbes quæ in Iſsico ſinu ſitæ ſunt, Lycia Cedro pro Sabina altera vtuntur quam Thuiam quidam eſſe exiſtimant. Sed ne quiſpiam me Sabinam vtramque ignoraſſe putet: nunc de vtraque diſſerere operæprecium exiſtimaui, à priori quæ maior eſt incipiens.*

Sabina vtraque.

ITali quemadmodum & multi incolæ Epyri & magna Græciæ pars non ſtudens agriculturæ paucas alunt in hortis herbas, præter eas ex quibus prouentum ſentiunt. Ideo neque Sabinam primam neque alteram id eſt neque ſatiuam neque ſylueſtrem bene norunt. Ambas autem ſuapte ſponte naſcentes populatim in mõtis Amani & Olympi Phrygiæ cacuminibus vidimus. Nos, in hortis Satiuam tantum colimus. Frigorum patientiſſima eſt Sabina, ideo ea nobis fœliciter prouenit. Culta altius attollitur. Sylueſtris humi comam diſpergit. Priſci Sabinam arborem diuidentes in primam & ſecũdam partiebantur de prima iam dictum eſt. Alterius autem Sabinæ folium cupreſſi aut Thamariſci ſimile eſt. Hoc nanque modo ab authoribus deſcribi ſolet, quos ſane non parum admiror, quod eã arborem herbæ nomine vocauerint. Non erit quoque mirum ſi cum ambæ ſylueſtres ſint, alteram cultam dixerim quam vulgus noſtrum agnoſcit: alteram incultam noſtris olitoribus alioqui inuiſam. Vt autem Sabinam alteram hic qualem in montis Tauri excelſiſſimo vertice deſcripſimus proſequamur adiiciendũ fuit aliã frequentiorẽ arborẽ quàm Sabinam vtrãque videri non poſſe. Syluas hæ de ſe in ſummis Amani & Olympi montibus faciunt, in quibus nullã arborẽ præter has copioſiorem videas. Altera Sabinã tota facie Iuniperũ maiorẽ referret, niſi latioribus ramis prædita eſſet & magis diuulſis. & appẽdices multas in ramis, vt Sapinus produceret, atq; eundẽ in naſcendo quem Taxus morẽ ſeruaret. Reſinã profert in Caudice, vt Iuniperus vtraq; eodẽque modo reſina cõmãducata, tota in os puluerulẽta diffunditur, nec amplius cogitur. Ideo hac in re ſimilis eſt gummi Iuniperi minoris. Reſinas inter ſe contuli quæ quidem plurimum diſtare mihi viſæ ſunt. Siquidem maioris Iuniperi Reſina Maſtiches vel Terebinthinæ in modum in os cumulatur, & nunquam in ore diſſolui aut diuelli poteſt. Præterea Iuniperi maioris reſina inſigniter amara eſt. Tranſparentem reſinam Sabina altera habet, duram vt Iuniperi, veluti fumo tactam. Arboris caudex ſinuoſus eſt, craſſior plerunque, quàm vt vir in vlnas capiat. Corticem vitis hàbet modicè craſſum, rufum, materiam foris albam, intus veluti giluam, cui nullã aliam ſimilem reperimus. Eſt enim ei veluti indilutus quidam rubor degenerans in ſubnigrum. Perpetua coma viret, ſuis fœtibus grauida in hyeme comperitur, ſed Lentiſci naturam ſeruat, quod fructus perpetuò ſuo arbori inſideant, decidentibus ſcilicet anniculis, cùm alij iam ad maturitatem deuenerint. Fructus autem qui non perfectè maturue-

Sabina ſatiua.
Sabina ſylueſtris.
Amani & Olympi montium Sabina.
Prima ſabina.
Alterius ſabinæ delineatio.
Taxus.

Cedrides

rint, egregiè virent. Cùm autem ad maturitatem peruenerint ex atro in Cianeum degenerant. Arbos ipſa elegantiſsimo virore nitet, quæ tota fructibus nigris ſuggilatur. Eſt autẽ arbor feraciſsima, cuius baccæ vix Cedridibus craſſiores euadunt. Arbor amygdali bene magnæ altitudinem petit, multum ad

Syluestris Cupreſſus craſsior ſatiua.

Cupreſſum ſatiuam accedens, ſed craſsiori caudice conſtat (nam ſylueſtres in Creta ſatiuis craſsiores ſunt) Huius folia omnino Cupreſſo correſpondent, frequentiora tamen ſunt. Ideo ſi arbor à longè ſpectetur, etiam à quouis perito à Cupreſſo vix dignoſcetur, ſiquidem illa ſeminibus vidua fuerit, niſi attentè inſpiciatur. Ideo cùm eam primùm inſpexiſſem, nihil de hoc dubitans Cupreſſum eſſe cenſebam. Cùm autem aliam pōſtea ſuis baccis, quas in ramis ſingulares profert onuſtam vidiſſem, ea omne dubium ſuſtulit. Folia eius guſtatu amara ſentiuntur, aromáque olent, reſinaceum quiddàm præ ſe ferentia. Os leuiter excalfaciunt baccæ, quæ in huius extremis ramulorum ſurculis oriuntur, ita vt perpetuò ſingularis quiuis ſurculus ſuam tantummodo ferat, & eam rotundam. Hæc, merulis & Turdis gratiſsimus cibus, amara eſt, & ſubodora, &, vt dixi, ex cianeo ſubnigra. Habitus ramorũ & foliorum in arbore filici quodam modo ſimilis eſt. Filix enim eum ſeruat ritum, vt foliũ applanatum eſſe diceres, & veluti compreſſum, quod & ramis Cedri maioris accidit.

Sabinę alterius materies. Myſia. Iconium. Cogna.

Florem non promit, ſed ſtatim ſeminis rudimentum apparet. Quantum ad lignum huius attinet. Agebam in Myſia in ea vrbe quæ Iconiũ vocatur, vulgo Cogna, cum inter vrendum Iuniperi maioris & Cedri Phœniciæ, & Sabinæ alterius ligna quæ ſimul cõtuli notam quærens qua vnamquodque ab alio dignoſcerem, cum tanta horum inter ſe ſit affinitas, vt trium horum ex montibus vicinis in vrbes allata ligna nullo ex ſeſe diſcrimine dignoſci poſsint. Nam in Aſia apud Contieum & Iconium nullum iſtis frequentius intuendum occurrit. Eorũ ſingulorũ vt periculũ facerẽ vnumquodque guſtaui, vſsi, carbonẽ feci, ſed id fruſtra. Cum verò in eum locum perueniſſem vbi magna horum lignorum ſtrues aſſeruabatur, ex foliis tantum vniuſcuiuſque diſcrimen deprehendi, quod tam exiguum eſt, vt vix etiam à perito lignario artifice internoſci poſsit. Eorũ nẽpe tum caudex tum rami vitis penè cortice obducuntur, rubro, lemniſcas longas ſupra ſe inuicem iunctas diceres. Omnium autem materies intus rubet, in gyrum albicat carbonem ſeu ſalignum faciunt, materies leues ſunt igni expetitæ quæ facilius quàm piceæ vruntur cædi faciles ſunt. Sed

Sabina altera ad teſtudines expetita.

Sabina hæc multò magis quàm cæteræ ad teſtitudines faciendas Turcis expetita, quòd in rimas nunquam diffindatur. Hanc autem excauant, totam, ex eodem ligni fruſto teſtudinem perficientes, mediocrem quidem illam, noſtris ta-

men

*men quinternis aliquanto maiorem: Teſtudinum porrò tria ſunt in Turcia di-
ſcrimina, quarum hæc eſt mediocris, tabulam ei ex ligno nullam addunt, ſed
pellem ei inducunt piſcis, qui vulgò Glagnis vocatur. Antiquis Hyæna, qua* Glaius.
etiam membranæ vice in tympanis contegendis vtuntur. Plinius arborem ſoli Hyæna.
*Orienti, neque latinis ideo celebratam tradit Brutes nomine, Cupreſſo fuſæ ſi-
milem albicantibus ramis, odore Cedri cum accenditur quam ego Sabinã al-* Brutes.
teram eſſe interpretor. Claudius Cæſar fumum eius contra alia ligna eſſe re- Claudius
medio putauiſſe dicitur. Parthos, folia huius potionibus inſpergere, traditur, Cæſar.
*eámque naſci vltra Paſitigrim in finibus oppidi Sitticæ in Iagro mõte. Huc
facit etiam quod rudimentum nominis Græci Brathys luxatis literis, & aſpi-
ratione ſummota videatur elucere. Eam fortaſſis quam Theophraſtus Thuiã
vocauit Dioſcorides Sabinam alteram nominat. Notæ certæ omnes quæ ſuprà
dictæ arbori tribuuntur Brutes appellatæ, omnino cum illis conueniunt quas e-
go Sabinæ alteri paulò antè tribuebam. Huius alterius Sabinæ arbores iam
in Europa atque adeò in Gallia, multis (vt paulò infra ſcribam) locis viſuntur,
in Regia potiſſimùm Fontanæblæi, quam ille qui Franciſco Galliarum Regi* Arbor vi-
attulit, vitæ arborem cognominauit. Ex hac arbore, cum adhuc exigua admo- tæ.
*dum exiſteret, ramulos vulſimus: quos cùm olim Renatus Bellayus epiſcopus
Cenomanẽſis, qui vnicè rei herbariæ ſtudebat, noſtra opera accepiſſet, eorũ alte
rũ domi ſuæ conſæuit, alterũ verò in hortis diuæ Mariæ Lutetiæ, qui vſque eo* Arbor vitę
excreuit, ſeſeq; à ſolo erexit, vt proceritate longè parentẽ vicerit. Eſt & arbor in hortis di
alia in eiuſdẽ loci hortis regiis enata, quã Pinaſtrũ eſſe aſſeuero, cùm tamẽ præ uæ Mariæ.
dicto nomine ab eo qui Regi donarat appellata fuerit. Nunc videndũ eſt an no Alia arbor vitæ.
tæ huius arboris vitæ, cũ eadẽ quã iã in Aſia & monte Tauro obſeruaueram, Arboris vi
cõueniant, qua multi iam noſtra opera Galliæ horti virent. Ea rectos promeret tæ deſcri-
ramos: niſi parũper ad foliorũ productionẽ reflecteretur. Ramos mittit genicu ptio.
*lo bene robuſto arctiſſimè caudicẽ amplectentes, in quibus folia Cupreſſo ſimi
lia eſſent, niſi ſupra inuicem ſeſſilia, & compactili nucamento procumbe-
rent. Ramus totus cum foliis applanatus videtur eſſe, eo inquam modo, tan-
quam ſi quis ſtudio eum prelo preſſerit. Arbor hæc in tantam altitudinem
apud Fontanæblæum excreuit, vt quanuis nondum nonum exceſſerit annum,
brachio tamen elato à quolibet procero homine vix poſsit ad eius cacumẽ per-
tingi: Ea nondum ſemina prompſit. Guſtata folia amara ſentiuntur & odo-
rata maximè ad Saluiam accedentia. De cortice nihil adhuc certi tradi po-
teſt, quo ad in ampliorem vaſtitatem excreuerit.*

De Cedria, Piſſæleo, Cedræleo, & aliis permultis rebus quæ ab iiſdem arboribus proficiſcuntur.

*QVum iam ſatis abundè de omnibus Cedri ſpeciebus ſigillatim di-
ctum nobis videatur, ſupereſt vt nunc quoque Cedriam perſe-*
Cedria. *quamur. Cedria ex quauis reſiniferarum materia, modò pinguis
ſit, promiſcuè fieri poteſt. Sed non quemadmodum quæuis Picæa Cedriam fa-
cit, neq; quæuis Cedrus pinguis eſt. Ex Larice porrò modò materia pinguis ſit
Cedriam facimus. Nec mirum cuiquam videri debet, ſi Cupreſſum Cedriam*
Betula cedriã facit. *efficere poſſe dixero, atque etiam Betulam, ex quibus eam fieri poſſe aſſeuero.*
Ex iunipero cedriã fieri. *Nec minus eſt diſsimulandum ex Iunipero Cedriam fieri, quam omnibus aliis
poſthabendam cenſeo, omnium nempe deterrima iudicatur. Vulgus oleum de*
Oleum de Cade. *Cade vocat. Cedriam parũ quid à Pice liquida abeſſe, poſtea indicabimus. Suã
vbique in Gallia Arabicam appellationem retinet. Vulgus noſtrũ Rothoma-*
Katranũ. *gi, Lutetiæ, Lugduni, apud quos copioſiſsima eſt aliunde aduecta Katranum*
Pix liquida. *vocat. Cedriam Plinius ex tæda fieri lib. 6. cap. 11. his verbis teſtatur: Pix li-
quida, inquit, in Europa à tæda coquitur, naualibus muniendis, multóſque ad
alios vſus. Lignum eius conciſum furnis vndique igni extra circũdatum fer-
uet: Primus ſudor aquæ modo fluit canali: Hoc in Syria Cedrium vocatur, cui*
Cedrium. *tanta vis ineſt, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſer-
uentur. Mox ſubdit: Sequens liquor iam craſsior Picem fundit. Hæc rurſus in
cortinas æreas coniecta igni ſpiſſatur (contextus Plinij acetum habet ſed ego*
Prutia pix. *ignem lego) & coagulata Prutiæ cognomen accepit. Hæc à priore pice diffe-
rens, colore rutilante, & quòd pinguior eſt. Deinde addit. Primus liquor ſero-
ſus & liquidior nigerrimus eſt & odoris grauiſsimi. Sequens paulò craſsior,*
Teda picẽ liquidã & durã facit. *poſtremus durior minúſque olens. E Tæda cum liquida tum dura omnia illa
fiunt. Dioſcorides cum Cedriam exponit. Cedrus, inquit, arbor magna eſt ex*
Cedria. *qua picem colligunt, quæ Cedria vocatur. Mox, Cedria (ait) optima eſt, craſſa,
perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur non diſsipata coit: Cui ea vis ineſt,
vt defuncta corpora conſeruet, & viuentia corrumpat. Qua ex cauſa mortuo-
rum vitam aliqui appellauere. Hæc Dioſcorides. Quod ſi aliquis ante eum Ce-
driam, mortuorum vitam appellauit, oportuit certè corpora, quæ ea con-*
Mumia. *diebantur à Græcis fuiſſe cognita: quæ nunc errore nefando vulgus Mu-
miam appellat. Veſtimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & ſic-
candi dote, illam corrumpere tradit. Quare autem pelles dicat, interpretor,
quòd in pecudum pellibus aſportari olim, vt nunc etiam in oriente in vtri-*

bus ſit, ſoleret. Scribit præterea Dioſcorides *magnum eſſe illius ad lucernas vſum, quem locum Marcellus, aliter quàm Ruellius vertit. Plinius verò ſequutus Dioſcoridis ſenſum. Cedrus magna, inquit, quam Cedrelaten vocant, dat picem quæ Cedria vocatur, dentium doloribus vtiliſſimam, frangit enim eos & extrahit, dolores ſedat. Cedri ſuccus quomodo fieret iam diximus, magni ad lumina vſus ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta æuis ſeruat, viuentia corrumpit: mira differentia, cùm vitam auferat ſpirantibus defunctis pro vita ſit. Plinius ſecutus planè ſingula, quæ à Dioſcoride referuntur cenſet Cedria nos tutò in lucernis vti poſſe, ni fumus capitis dolorem inferret. Hinc meritò quis dicat Cedriam medicamentum eſſe liquidum, cum idem autor iam ante picem liquidam vocauerit, Cedriã Auicenna Serbin ſua lingua vocat. Sed Serapio* Kitram. *Non eſt aſpernãda Arabum ſententia in hac noſtra tractatione, quandoquidem Turcæ vtentes barbaris appellationibus, Si ad Arabicam conferantur ſuas voces in exprimendis omnibus madicamentis ab Arabibus oriundas habent. Cuius rei periculum feci: Siquidem Troadem viſens, quò Troiæ illius antiquæ ruinas conſpicerem ad Seſti & Abydi arces, ad fauces Boſphori appulſus, intellexi naues Propontide egreſſuras in Helleſpontum deuenire cogi, atque illic tres dies continuos ancoras iacere ante portum in ſtatione ad arcem, vt Turcæ patrio more diligenter per hos dies, quid in naue vehatur, quærant. Eſt enim conſuetudo vt antequam externi homines in Mediterraneum delabantur nauem luſtrent, quærentes an aliquis ex fugitiuis ergaſtulorum ſuorum intro ſuppreſſus ſit, mitius tamen cum Turcis agentes: nam ſi proſpera ſit nauigatio ſtatim ſoluuntur. Quod ſi forte in ea diſquiſitione Turcæ quempiam ex ſeruis fugientem in naue deliteſcentem deprehẽderint: nauclerus & mercator magna pecunia mulctantur. Negotiatores autem ac cæteri vectores interim & Cedriam & Picem à Turcis emunt quam vulgus Turcarum, vt Gallorum quoque* katranum *vocat. Proinde Turcæ tantam etiam nunc Cedriæ quantitatem parãt in Aſia vt inde ad varios humani generis vſus per totum orbem immenſum librarum tranſmittant numerum. Turcis ſolenne eſt cum pecudes deglubunt, ex pellibus omnibus vtres facere, quibus quicquid liquidum eſt impoſitum apud eos venire ſolet. Ideo apud Seſtum in cellis videas pecudum vtres Cedria plenas, quarum ſingulæ maioris non veneunt quàm Ducato. Hæc eſt Cedria qua Aegyptij olim ſua funera aſſeruabant perennia.*

Cedrus magna. Cedrelate Cedria. Cedria. Pix liquida. Serbin. Kitran. Sextus. Abydus. Helleſpontus. Cedria. Pix. Katranũ. Vtres Cedria plenas.

Noſtram vulgarem Mumiam (quæ antiquorum ſeruatum corpus eſt) ex Cedria potiſsimum fieri ſolere, Priſcorum autoritate hic confirmatur.

POſteaquam de Coniferis arboribus ſcribere, atque his ea adiicere quæ ab iiſdem proficiſcuntur, ſtatutum eſt, Cedrorúmque hiſtoriam iam dixerimus, reliquum eſt vt Cedriam quoque cum iis, quæ à Cedro nomen habent, perſequamur, quod ab hac corpora in Aegypto æuis ſeruanda condirentur, ídque ſeruati cadaueris, aut medicati corporis nomen antiquum habuiſſe Dioſcorides, Galenus, Paulus, & Aëtius multis verbis de hoc ſeruato cadauere, vt & de Cedria meminerunt, quorũ autoritate noſtram vulgarem Mumiam veteribus non fuiſſe ignotam probari poteſt. Hoc autem ex Galeno 7. de Simplicium medicamentorum facultatibus conſtat, vbi de conditaneo cadauere ſiue medicato funere loquitur. Cæterùm, inquit, » Cedræa (vocatur ita Cedri oleum) quartum etiam ordinem videtur attingere quemadmodum calida, ſimul & tenuium partium. Mollem itaque carnem » promptè, citraque dolorem putrefacit, ſimul alia omnia, quæ cum eiuſdem ſint » in calefaciendo ordinis, adiunctam etiam habent ſubſtantiæ tenuitatem. At » in duris pluſculo tempore, & vix effectum poteſt conſequi. Porrò omnia talia medicamenta Septica vocantur, & Septa: ſed inter ſeſe maioris minoríſq; ratione diſsident. Eſt autem in hoc genere medicamentorum ex primo & in» firmiſsimo ordine Cedræa, pleráque enim eorum admodum ſunt efficacia. Ta» lia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt, ac Cedrea exiccat, ſi» múlque à corruptione tuetur corpora demortua: vt pote humiditates eorum de» paſcens. Cæterũ ſolida corpora haud attingẽs. At in viuentibus calor ipſe, qui » in corporibus eſt Cedreæ vires adaugens, cauſa efficitur, vt teneræ ab ea carnes » deurantur. Hactenus hic Galenus Cedream corpora demortua tueri, & à corruptione vindicare palàm ſcribit, vt pote quæ humiditates eorum depaſcatur. Ex quo liquet hanc eſſe materiam, qua, (vt ipſe ſcribit), corpora condiebantur. Corporis humani oſſa etiam duriſsima quæque, vt ſunt radij & vlnæ, claiculæ, vertebræ, ſcapulæ, in ſumma totius Sceleti compages ſubire humore enim plena nigro dum franguntur, apparent. Oſsium quoque ſubſtantia amplius eſſe alba deſinit, ita vt nigra & fragilia euadant, ex quibus coniicimus teſte Galeno, materiam illam, quæ ſic corpora cadauerũ

Mumía vulgaris.

Cedri Oleum.

Septica medicaméta.

Cedria oſſa duriſsima Subit.

condiebat, liquidam fuiſſe, quæ ita oſsium cauitates impleret. Quam rem Dioſcorides iam ante Galenum, ſcripſerat, dum apertè conſeruatorum cadauerum in cap. de Cedro. mentionem fecit his verbis. Ea, inquit, Cedriæ vis ineſt, vt defuncta corpora conſeruet, ὅθεν *inquit,* καὶ νέκρων ζωὴν τίνες αὐτὴν ἐκαλέσαντο. *id eſt, Qua ex cauſa & mortuorũ vitam aliqui appellauere. Hîc Dioſcorides apertiſsimè vulgarem Mumiam, ſiue cõditum corpus deſcribit. Galenus variè Cedriam nominat, modo reſinam, modò lachrymam, modò picẽ, modò Cedriam. Nam illam quæ ex Cedro arbore manat, Reſinam appellat, ſeu crudam lachrimam, ad diſcrimen eius quæ coquitur. Quæ autem à Cedro proficiſcuntur aut ſponte effluunt, vt reſina, aut lachrima: aut arte parantur, vt Cedria. Sed hæc, vt iam dixi, vi ignis elicitur, quæ re vera à Turcis, melius multò quàm à Cretenſibus perficitur. Si quidem ad Dicteum mõtem liquorem humidum, quem è tæda coquunt, multò duriorẽ eliciunt, quàm qui ad Idam Troadis hanc præparant. Illi etenim tedas in aſſulis ſub Dio aſſeruant & in ſole inſitam humiditatem per totam æſtatem exuere ſinunt. Hi verò recentem Picææ præpinguem caudicem in aſſulas ſcindunt, ex quibus furnum concameratum grandem admodum complent, occludẽtes vndique, meatum tantùm in ſummo relinquentes, non ampliorem quàm quo hominis caput poſsit intromitti, ligna ſupra accenduntur, atque ita paulatim aduruntur. Interea liquor per meatum, qui ſub furno eſt ſubterraneo in ſuam foueam delabitur. Is autem initio liquidus fœtidúſque eſt, qui è ſcrobe concha in ouium pellibus excipitur, aut cucurbitis, aliiſue lagenis. Quod ex eo magis coctũ eſt, retorridum fit, pixque euadit. Sunt qui ex Cedria picem hoc modo faciunt, quicquid in ſcrobem defluxit incendunt, & ligneis longuriis miſcent. Cunque ſufficienter coctã eſſe ſentiunt, ſolertia quadã totũ ignẽ à pice extinguũt, atque in ſcrobes vicinas forma quadrata ſuffoſſas (quo melius & facilius poſsint transferri, elutriãt & refrigerare ſinũt. Sed inter coquendũ Cedriã vt pix fiat, ruſtici plerunque carniũ fruſta in eã iniicientes, tantiſper ibi feruere ſinunt donec probè excocta ſint, quibus illi poſtea veſcantur. Verùm quoniã è Cedro per multa fiũt, quæ vulgaribus etiam nominibus variè nuncupantur, melius vt ea intelligantur, paucis id perſtringẽdum putauimus. Eſt medicamentũ, quod Græcis Cedreleon à Cedribus nomen habuit. Cuius Plinius lib. 15. cap. 7. meminit, quod quemadmodum ex citro, inquit, & Cupreſſo oleum fit, Sic nucibus iuglandibus quod Cariynum, malis Cedri, quod Cedreleon. Hæc ille. Eſt autem differentia inter oleum Cedrinum duobus nominibus dictum, & Cedreleum vno nomine appellatum Gaza apud Ariſtotelem initio tertij capitis libri ſeptimi de animalibus pro*

Cedria mortuorũ vita dicitur eſſe.

Cedriam Gal. Variè nominat.

Dicteus mons.

Ida Troadis.

Pix.

Cedreleõ.

Citrium.

Cupreſsinum.

Cariynũ.

Oleũ Cædrinon.

Oleū iuniperinum. Piſſæleon. Cedreleō. *oleo Cedrino Iuniperinum reddit. Piſſæleom à Cedria ſeparatum dum coquitur velleribus ſupra halitum expanſis fit, hócque eſt Piſſæleon, quod aliqui oleum Cedrinum interpretantur. Ex quo liquet quòd Piſſæleon à Cedræleo differt. Vulgus Galliarum habet aliquid quod Cedriæ aut Pici liquidæ prorſus reſpondeat. Duobus autem nominibus id appellare ſolet. Vno modo,* Huile de Cade, *alio verò,* du Tac. *Sed quemadmodum variam ſortitur nomenclaturam, ſic ex variis materiebus fieri conſueuit. Sunt enim artifices, ſed alioqui ruſtici, qui ex quibuſuis materiebus veluti Iuniperi, Fraxini, Sabinæ, Cedri, & eiuſmodi lignis adhuc virētibus, liquorem pici liquidæ aut Cedriæ ſimilem exudare cogant: nam indigenæ Auignionenſes, Prouinciales, & Linguoſcitones eo maximè oleo vtuntur, quod ex Phœnica & Lycia Cedro fit, & duobus nominibus De cade Serbin vocāt. Id autē quo noſtri hic in Gallia Celtica vtuntur, quod Tacum vocant. Verius è lignis Iuniperorum perfici videtur, ídque à morbo ouium cui mederi ſolet, nomen habet. Eſt autem contagioſa quædam lues, quæ populatim ſæuit & interficit oues, in quo medendo ruſtici cum nobis doctores ſint, eo opus habentes pharmacopolas adeunt, à quibus & Tacum poſtulant, quemadmodum in inferiori Gallia Ducade Serbin nomine quidem vulgari, ſed quod Iudæi populum ſic docuerint. Cùm verò Cedria liquidam picem referat. Supereſt vt de ea etiam quod reliquum eſt adiiciatur.*

Huille de cade. Du Tac.

Decade ſerbin. Tacum.

Pix liquida.

Pix liquida.

L*Iquida pix nihil prorſus, aut ſaltem parum quid à Cedria differret, niſi minus cocta eſſet. Dioſcorides vtriúſque Cedriæ & Picis liquidæ meminit. Plinius hæc de liquida pice habet: Pix quoque vnde, & quibus conficeretur modus, inquit,* " *indicauimus. Et eius duo genera, ſpiſſum liquidúmque. Spiſſarum vltiſsima Medicinæ eſt Brutia, quoniam pinguiſsima & reſinoſiſsima. Vtraſque præter vtilitates, ob id magis rutila quàm cæteræ. Id enim quod in hoc adiiciunt,* " *ex maſcula arbore meliorem eſſe, non arbitror poſſe intelligi. Hactenus. Hæc quod pix liquida Brutia ex maſcula arbore melior ſit non eo modo legitur apud Dioſcoridem. Nam, vt iam ſupra ſcripſi Dioſcorides vtramque picem, haud ſecus ac Plinius habet liquidam & aridam, ſed ex liquida aridam fieri his verbis docet. Liquida pix (inquit) decocta inſpiſſam coit, quam vocant aliqui Palimpiſſam: quo in genere quædam viſci modo lentiſcit, Boſcas cognominata, altera ſicca eſt. Probatur pura, pinguis odorata, ſubrufa, reſinoſa*

Pix Spiſſa. Brutia.

Palimpiſſa. Pix Boſcas Viſci modo lenta.

qualis Brutia & Lycia, picis reſinæque ſimul naturam habentes. Quantum ad picem attinet, liquida pix cocta coit in duram. Sic Cedria coctione paululum inſpiſſata euadit in picem liquida. Ideo liquida pix eſt paulò Cedria durior, vt Cedria eſt liquidior. Vt autem Cedriam videas idem cum pice liquida eſſe, lege Plinij caput 11, lib. 16. qui hoc modo ſcribit. Pix liquida, inquit, in Europa è Tæda coquitur naualibus muniendis, multóſque ad alios vſus. Lignum eius conciſum furnis vndique igni extra circundato, feruet: primus ſudor aquæ mode fluit canali. Hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis ineſt, vt in Aegypto corpora hominũ defunctorum eo perfuſa ſeruentur. Hactenus ille. Sed & paulò poſt addit, Lentore ab alia pice differens Dioſcorides in præfatione ſui libri, Cedriam & picem liquidam habet. Aenea vaſa, inquit, ocu- lariis medicamentis liquidíſque, & omnibus iis quæ aceto, pice liquida aut Cedria componuntur, conueniunt. Hactenus. Liquidam picem Turcæ raro coquunt, ſed Cædriam affatim. Hinc non vnus eſt picis liquidæ faciendi modus. Plinius Rabulanam picem condiendo vino idoneam ſcribit lib. 14. his verbis: Italiæ pars aliqua Rabulana pice: ac reſina condire muſta vulgare eſt ei, prouinciíſque finitimis. Paulo poſt addit: Et in hoc tamẽ genere, & in omni alio ſubminiſtrant vaſa ipſa cõdimẽtis picis Addit Plinius lib. 14. cap. 20. Pix in Italia ad vaſa vino condienda maximè probatur Brutia, quæ fit è Picea reſina: In Hiſpania autem è Piceaſtris minimè laudata. Aſia picem Indicam maximè probat. Indicam inquam nõ ex India, ſed ex Ida monte, vnde Indicam nomen Græcia indidit. Macedonia Piericam, Vergilius Nariciam, ſed ego Lariciam legendum cenſeo. Pix cùm liquida tum dura, fluxus eſt combuſtæ in tæda ſuæ reſinæ, qui ſi è tæda humida manarit, liquidior exiſtet. Si autem ſub dio diu exſiccetur, durior inter vrendum euadet.

Rabulana pix.

Indica pix Aſię ex ida mõte Troadis.

Pix macedonica.

Pierica pix.

Lariciam apud virg. pro Naricia lege.

De Picea & pice, & quid tæda ſit explicatur.

CEdriam qua olim funera conſeruabantur, è Picea & reſiniferis fieri diximus atque quid de Picea à Theophraſto dictum ſit & Pinu retulimus: nunc verò nobis viſum eſt reſiniferarum omnium ſigillatim deſcriptionem tradere. Nam poſteaquã Cedrorum genera deſcripſimus, optimum putauimus, vt ad reliqua coniferarum reſiniferarúmque genera tranſiremus. Cedriam è tæda potiſsimùm fieri probabimus. Tæda autem pars pinguior cuiuſcunque arboris coniferæ, ſed maximè Piceæ eſſe oſtendemus. Quocirca à Picea inchoandum duximus. Picea vox

Teda.

Pinus. πεύκος πίτυς

eſt Latina à Græca πεύκη deducta, ad diſcrimen Pinus quæ πίτυς Græcis dicitur. Vulgus Græcorum in hodiernum vſque diem Piceam πεύκος appellare ſolet, quæ apud eos, vt in noſtra quoque Gallia vulgatiſsima eſt. Eſſet autē Picea nobis alioqui ſatis vulgò cognita, ſi diligentius perpenderemus: nam ea non tantùm in altioribus frigidorum montium iugis naſcitur, deſcendit etiam in planitiem, vt in triuiali illo itinere quo à Lugduno Lutetiam itur, duobus

Mons Tarare.

ab vrbe diebus itineris, in tranſitu colliculi quem vulgus de Tarare, nuncupat, videre licet. Paruus hic Mons, paulo ſupra pagum ſui nominis ſitus eſt, in quo piceas vbique enatas, & circummontem ſylueſcere videbis. Incolæ piceas iſtas pinus agreſtes pins ſauuages *vocare conſueuerunt ſed falſo. Nam*

Pinaſter. Abies. Picea mōtana.

Picea, vt paulò poſt oſtendam, à ſylueſtri pinu, id eſt Pinaſtro longiſsimè abeſt. Abietes quoque in eodem tractu plures enaſcuntur, ſed in alio quidem colle vicino. Piceam (vt dixi) ſola ſatione euariare comperi. Montana etenim diſsimilis eſt campeſtri. Picea cum primùm ſemine erumpit: nam (vt iam dixi) nec talea, nec ſurculo, nec propagine nec auulſione ſeritur, multiplicibus conſurgit ſurculis rigentibus, & foliolis in gyrum ſingularibus in mucronem deſinentibus, iuniperi folium tunc referentibus. Cum verò adoleuit, tum bina

Picea planiciei.

perpetuò folia ex tubulo oriunda conſpiciuntur. At verò vbi in arborem excreuit, ſiquidem in plano extra ſyluas ſita ſit, caudicem contortum habet, ſubrubro cortice veſtitū, rimis hiulcum, atque vbi conſenuit, fungoſum. Mox vbi in ramos diffunditur, eos ſinuoſos, linentes, ac perpetua fronde virentes producit. Sed ea ſi ſola in plano proueniat nunquam procera euadit. Sed mediocris arboris altitudine contenta eſſe ſolet. Comam in latum expatiantem explicat

Reſina Piceæ. Pitiyne. Spagas.

materiam mollem, leuiter rubentem habet, cariei alioqui obnoxiam. Ramos fragiles profert, qui cum crepitu rumpuntur. Piceæ reſinam exudant odoratā, ſubalbam, amaram πιτύινυ Græcè ſpagas vero Latine dictam. Ramorum cortex feré ſimilis eſt cum colore tum figura cortici caudicis laurorum: nam ſuperior pars liuida. Folia picæę exilia, rigentiáque ſemper gemina ſunt, ſurculorū tantùm veſtientia faſtigium, quorum color cinericius eſt. Materies piceæ medullam quidem habet, ſed tam exigua eſt, vt vix appareat. Folia guſtum ſubacidum & adſtringentem præſe ferunt. Piceæ rami in tria partiri gaudent vſque ad extremos ſurculos.

ConiPiceę

Coni piceæ caudici firmiſsimè hærent, qui ſemper retrogreſsi craſsiori pediculo, adunco, breui, contorto annexi iunguntur. Picea, quæ in planis naſcitur, mox ab radice brachiatur, cuius ſi caudex paulò profundius vulneretur, largam fundet reſinam per initia liquidam, transparentem vt Laricis. Poſtremò albeſcit, & dura redditur: quæ ſi guſtetur ſubamara cum iu-

cunda

cunda quadam ſaporis gratia & aromatica ſentietur. Nullos flores facere creditur, ſed ego iulos, quos hyeme profert, florum loco eſſe cenſeo. Coni rudimentum paulatim capeſſens incrementum compactili congerie nucamentorum turbinatur, tuncque pediculum quo arbori inhæret rectum habet. Is autem poſtea augeſcens reflectitur. Piceæ in Corcyra nigra vaſtiores ficubus non attolluntur. Piceæ omnes radicem, tanquam palum, humi rectà defixam, lignoſam foris nigrā, guſtu acerbam habent. Piceæ quæ in verticibus montis vulgo Spachiæ dicti, olim Dictæi conſurgunt, in vaſtitatem diffunduntur, atque altitudinem conſequuntur: nam, cum iam Picea adulta eſt, tunc pini inſtar in vertices ſummos, hinc inde ramos diffundens comam facit latiſsimam: folia æquè, vt in reliquis perpetuò gemina habet, veluti ab vno tubulo ad ima annexa, gracilia, & oblonga, acuta. Ramos mox ab imo caule emittit. Ea annicula trunco glabro eſt prædita, Seneſcens verò caudicem conſequitur ſcabrum, teneriores tamē ramuli glabri ſunt. Hac nota à Picea, quæ in plano diſsilit, differt, quòd conos impares quidem atque turbinatos habeat, ſed non vt in iam dictis quæ in plano naſcuntur retrogreſsi hærent: nec ita pediculo craſſo firmantur, ſed caudici infirmo pediculo annectuntur, quorum rudimēta circa Martium menſem ſeſe produnt, neque tamen illi primo ſtatim anno matureſcunt. Ex huiuſmodi picea, magna tædæ pars eius quæ in Creta naſcitur, excipitur, ex qua Cretenſes Tædarij picem & Cedriam conficere ſolent. Pagi, qui vulgò Spachia appellatur indigenæ, arborem circuncidunt, vt tandem morboſa fiat, & in tædam conuertatur, quod ſecundo tantum anno accidit: deinde ligna aſſulatim concidunt, ex quibus exſiccatis poſtea picem conficiant: nam ex humidis Tedæ lignis Cedria melius quàm pix fieri ſolet. Theophraſtus capite tertio libri noni picis faciendi modum, qui ſuo tempore erat fuſiſsimè deſcribit. Cuius verba hîc adpoſuimus, quibus melius res tota intelligi poſsit. Picem, inquit, vrere hunc in modum conſueuerunt, cum locum æqualem præparauerint, & veluti area facta concurſum habente, in medium diligenter pauimentarint, truncos perfiſſos componunt: proximè ſanè compoſitioni carbonem facientium, præterquàm quod ſine foſſa opus perficiunt, lignis erectis, & inter ſe cohærentibus, ita vt altitudinem aſsiduè pro multitudine capiāt. Quod fieri aiunt cum compoſitionem deſcripſerunt circuitu centenorum octuagenorum cubitorum: altitudine verò cum plurimum ſexagenorum, aut centenorum, & quinquagenorum ambabus, ſi tæda pinguiſsima ſit. Cùm igitur tædam ita conſtruxerint, & materiam pertexerint, aliqua terra ſuperinfuſa vndique, ſumma cum diligentia occultant, vt ignis nulla ex parte emicare poſsit. Pix enim

Iuli in Picea.

Picea Corcyrenſis.

Radix Piceæ.

Picea dictei montis.

Folia Piceæ.

Conorum picee differentia.

Tedarij Cretenſes.

Picem ex Picea fieri.

„ peribit, ſi id acciderit. Succendunt autem per aditum relictum: dein eam quo-
„ que partem ſtipant materia, & obſtruunt terra, reliquaſque omnes obſer-
„ uant, & quacunque fumum protrudi videriut, ſcalis ſcandentes, terram
„ aßiduè infundunt, quo nullo pacto flamma erumpere poßit. Canalis verò per
„ medium ſtructus aceruum, picem fluentem in foueam ducit, cubitis circiter
„ quindecim ab aceruo. Pix effluens tactu frigida fit. Vritur duos dies, & toti-
„ dem noctes cùm plurimùm: Sæpe enim poſtridie ante ſolis occaſum exuſta iã
„ eſt, rogúſq; ceßit. Id enim euenit cum nihil reliquum eſt, quod amplius fluat.
„ Totum autem tempus, quo tæda vritur, vigilantes obſeruant, ne quid ignis e-
„ rumpat, & ſacrificant atque concelebrant precantes, vt pix ſibi copioſa, bo-
náque benignitate fiat deorum. Hæc ille. In Creta autem noſtro ſeculo eodem ferè modo picem excoquunt, parua ab iis quæ à Theophraſto differentia. Furnum in ſublimi latum conſtruunt ad ima in anguſtum deſinentem, qua parte cratem paulò inferius conſtruunt, deinde ſtruem quandam lignorum ſuperiniiciunt. Ignem poſtea deſuper accendunt, qui oleoſum ligni liquorem inferius ſubſidere ad ima compellit, qui petens exitum per meatum deſcendit, ſéque in foueam vicinam recipit, ex qua pix nigerrima emanat: quæ omnium optima cenſetur. Nigrior efficitur, ſi ligna multum ſicca fuerint, & multo magis ſi aſſulatim ſciſſa ſub ſole totam æſtatem permanſerint. Hoc modo pix fieri ſolet, ſed ex prima fouea ad minores transfunditur, in quibus cùm refrixit, cogitur, atque induratur. Pix optima purißimáque, quam loca admodum aprica & aquilonia præbent. Contra quam opaca, horridior limúmq; referens. locis enim admodum depreßis atque opacis, nec vllo quidem pacto picea gignitur. Piceã quæ in Ida Troadis naſcitur plurimum ab aliis diſcrepare comperi. Siquidem in Ida, Martio menſe breues iulos vt Corylus promit: quo tẽpore Coni à piceis montis Olympi decidunt, quod aliarum regionum piceis non accidit. Pediculus, quo Coni ramo adhærent, gracillimus eſt, quare cùm maturuerint leui ventorum flatu deturbantur, decutiuntúrque ab arbore, cæterorum fructuum modo, cùm tamen in aliis ferè omnibus anniculi, cum nuper naſcentibus in arbore permanere comperiantur. Quod in Ida Cretæ, Lyſſa Illyriæ, & in Schiro Cycladũ inſula animaduertimus, & diligenter obſeruauimus. At verò Picea quæ in Gallogræcia circa Abonimeniam vrbem & Cõtieum, quæ Turcico nomine, Cute dicitur, & ea quæ in montis Olympi Phrygiæ iugo naſcitur, ad cuius radices Burſa vrbs, de qua ſæpe meminit Galenus celebris nobili emporio, & balneis & infinitis Græcorũ & Romanorũ monumentis ſita eſt, plurimũ à ſe inuicẽ dißident eæ porrò, quæ ad ſummum montis Olympi cacumen, aut

Quomodo cretenſes picem coquant.

Ida Troadis.

Iuli Piceæ.

Ida Cretę.

Liſſa Illyrię.

Schiros.

Picea iugi montis Olympi.

aliorum gelidiſsimorum montium proueniunt. Abietis rectitudine conſtant, cortice (ſi ad alias comparetur) glabro & ſubalbido, ramos ſerie quadam in caudicis ambitu, abietis in modũ cruciformes, mittunt, haud ſecus ac Rubiæ folia, quæ quemadmodum circum caulem ſtellatim decuſſantur, ſic huius rami ex eodem geniculo ſtellatim prodeunt, non autem confuſo ordine, vt in aliis Piceis & multis arboribus tum Platano tum Fago, tũ cæteris aliis accidit. Paucioribus conſtat hæc foliis geminis, aliis quidem piceis ſimilibus, ſed minoribus: Conos vſqueadeo exiles, vt etiam maiores iuglãdis nucis magnitudinem non excedant, qui etiam facilimè ab arbore decidunt. Propontidis piſcatores, vt & Euxini ſubere carentes Picearum corticibus vtuntur, quos Vallachi ad eos tranſmittunt, quibus non ſecus atque ſubere ſuſtinendis ſagenis in piſcationibus vtuntur, quemadmodum & circa Athon montem cucurbitis. Inter reſiniferas pinus & picea (mirum dictu) erucis venenatiſsimis ſunt obnoxiæ, magis quàm quæuis aliæ ſui generis. Nã etſi ſæpius contingat, vt Abietes, Sapini, Larices, Pinaſtri in eodem quo piceæ ſunt tractu naſcantur, illæ tamen ab erucis immunes eſſe ſolent. Picea verò tam multis erucis ſcatet, tam in montibus quàm in plano, vt magna arboris pars albedine ceu telis aranearum obtegatur. Erucæ ſiquidem telas prætenues texunt araneorũ telis ſimiles, in quibus nocte quidem deliteſcunt, Interdiu autem cùm à frigore, imbre, vel Borea vento laceſſuntur intrò ſeſe recipiunt. Vbi verò dies eluceſcit, ita per ramos ſparſæ vagantur, vt tanquam apum examen altera alteram inſequens appareat. Interdum quoque accidit, vt piceas ſuis foliis denudent, eaſque ita erodant, vt totius arboris folia abſumant, nihilque niſi ramum relinquant. Perniciosiſsimum veneni genus erucam eſſe compertum habeo, quod neque veteres latuit, quæ eas qui in pinu, & picea naſcuntur πτυοκάμπας vocauerunt, noſtri pinorum erucas. Dioſcoridi id abundè decantatum eſt, cæteriſque qui eum ſunt ſecuti, qui tam exitialem veneni vim eas habere ſcripſerunt, vt his qui illas hauſiſſent aluum ac ſtomachum inflammatione torqueri, pruriginẽ concitari atque corpus totum exæſtuare facerent, multaque alia Symptomata excitarent. Quarum rerum dum rationem aliquam ipſe inueſtigare ſtudeo, cõperi tandem meo maximo malo, multa ab his hominibus incommoda prouenire. Siquidem cùm per locum in quo Piceæ conſitæ erant iſtis animalibus onuſtæ tranſirem, aliquótque ramos cum telis, in quibus erucarum examina latebant euulſiſſem, mecúmque linteis inuoluta detuliſſem, tandẽ poſt duos dies accidit, vt foras omnes per vnicum foramen tenue egrederentur, quas nuda manu prehendens in pixidem incluſi. At ille quæ multum firmiter pedibus in-

Coni exiles Piceæ.

Cortex Piceæ ſuberis vicem penſat.

Picearum erucæ.

Venenũ pinorũ erucis.

hærebant, & telæ quam ſemper quocunque eant nent ſeſe firmauerant fortiori digitorum compreſſione vti me adegerunt. Quæ cauſa fuit cur earũ villos, id eſt, lanuginem omnem quibus ipſæ obſidentur attererem, in qua attritione villi in cute, atque etiam carne digitos meos ſubingreſſi effecerunt, vt tres integros dies tantum pruritus, caloris, & doloris acerbitatẽ ſentirẽ, vt ne manũ quidẽ interim tangere, neque in lecto noctu continere, nec propter cruciatum dormire potuerim, brachiũ verò collo adpẽſum eſſe per totum id tempus opportuerit. Erucæ iſtæ nonnunquã ad digiti minoris craſsitudinẽ accedere ſolent, longitudine triũ digitorũ vilis rectis vndiq; obſeptæ, Sed ſi vilos abradas pellẽ nigricantẽ videbis. Vndecim illę intercipiuntur articulationibus, præter caput & caudã extremã: ſenos ad caput pedes habẽt, vnguibus vt Scolopẽdriæ aduncis preditos, alios autẽ deinceps in reliquo corpore à prioribus diuerſos numero octonos habent, multis & tenuiſſimis crenulis ſerratos, quibus foliis inhereſcere ſolent: nã in texenda tela, pedibus duobus anterioribus fila ſaltẽ ad texturã diſponunt, & telã faciunt. Caput illis vt formicæ, reliqua facies vt in vulgaribus Pyrorũ aut pomorũ erucis, niſi quod villis inter ſe differant: nã villi laterũ albicant, in toto autẽ tergore fului ſunt, maculáſque torpedinis inſtar habent, quibus Acontius quoque Serpens ſuggillatur, quæ in tergore oculi imaginẽ deſcribere videntur: formicarũ more cateruatim ſeſe arboribus appendũt. Itaque Pinorũ & Picearũ erucas venenatas eſſe meo incõmodo cõperi, quorũ venenũ in villis exiſtere manifeſtum eſt. Qui quidẽ vſq; adeo tenues ſunt, vt ſi ſingulares fuerint viſum facilè ſubterfugiant. Rigidi ita ſunt, vt externã cutim vrtica fortius vellicẽt, meritò ergo interanea hauſti valentius multo vellicare poſſe credẽdũ eſt. Pinaſtri corticẽ eã habere lenticiẽ, tenuitatẽ & glabriciẽ, vt corij modo ductilis ſit, et acu ſubulaq; cõſui poſsit, nos poſtea ſuo loco dicemus. Piceæ autẽ cortices & Abietis, & aliarũ reſiniferarũ agreſtiũ quanuis adeo ductiles non ſint, in magno vſu tamen ruſticis eſſe cognouimus. Ex eis ſiquidẽ vaſa corbéſque ac patẽtiora quædã ad meſſes vindemiaſque cõuehẽdas faciũt, nec non prætexta quoque tuguriorũ. Piceã Plinius Theophraſtũ ſequutus in marẽ & fœminã diuidit. Alia etiãnũ, inquit, generibus ipſis in ſexu differẽtia. Mas breuior & durior, fœmina procerior, pinguioribus foliis & ſimplicibus atq; nõ rigẽtibus. Lignũ maribus durũ, & in fabrili opere cõtortũ, fœminæ mollius, publico diſcrimine in ſecuribus, ipſaque materies retorrida, & nigrior maribus radix. Circa Idã in Troade & alia differentia eſt, montanæ maritimæque. Nanque in Macedonia & Arcadia circa Elim permutant nomina, nec conſtat authoribus, quod cuique generi attribuãt, nos ita Romanos diſcernimus iudicio. Paulo poſt addit. Piceæ verò totis pãniculis abieti mari & fœmi-

Margin notes: Pithio cãparum deſcriptio. — Picea mas. Picea fœmina.

næ minoribus, gracilioribúſque minimis ac nigris. Propter quod Græci Phtyrophorō eā appellāt. In cadē nucamēta cupreſsiora maribus ſunt, ac minus reſina roſcida. Itē eodē capite. Picea mōtes amat atq; frigora: feralis arbor, & funebri indicio ad fores poſita, ac rogis virens, iā tamē & in domos recepta tonſili facilitate. Piceæ rami penè ſtatim à radice modici, velut brachia lateribus inhærent. Similiter abieti expetitæ nauigiis. Situs in excelſo montium, ſeu maria »

Picea feralis arbor.

Piceæ arboris figura.

fugerit. E diuerſo materies quæ abieti pulcherrima, piceæ ad fiſsiles ſcandulas, cupáſque & pauca alia ſecamenta. Hactenus. Græci non illepidè hoc verborum inuolucro Piceæ & Pinus naturam explicantes, ita fabulantur. Pityn puellam fuiſſe olim perquam illuſtrē, vnice à Pane adamantam quam Boreas quoque riualis deperibat vtrique addicta. Pani potius puella adhæſit, propterea Zelotypia ſtimulatus Boreas, Pityn in ſaxa propulſans neci dedit. Dolens vicē puellæ Tellus eam in arborē ſibi cognominē mutauit, quæ immortali perpetuóque virore frondeſceret. Pan, recognita, virenti eius ramo coronari ſe ſemper voluit. Luget adhuc arbor collachrymans, quod Boreas immeritā proteruo ſpiritu depulerit. Verùm quia dictionum affinitas πεύκη ϗ πίτυς, viros etiam accurratiſsimos fefellit, viſum eſt hoc adiicere etiam

Larix.

Plinium ipſum in iis aliquando hallucinatum, ut ſæpiſsimè πεύκην Laricem verterit. Sed de hac re nos plura in Larice perſequemur. Reliquum eſt ut à Picea ad Pinum tranſeamus: ut autem melius intelligatur quam arborem hoc loco deſcripſerimus eius delineationem hîc apponi curauimus.

Pinus.

πίτυς.

Pinus ſatiua.

Pinus ſuæ ſpontis.

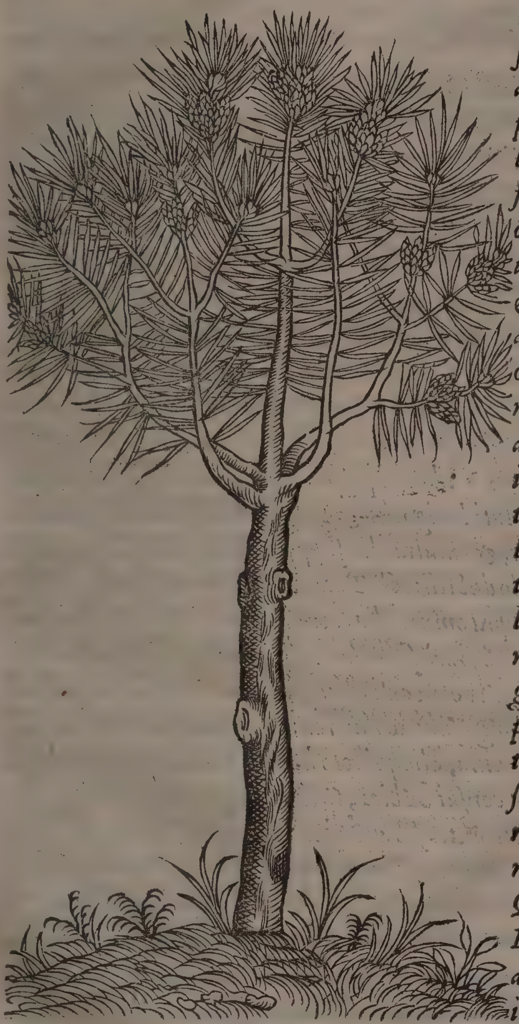
PInus ea eſt quam Græci πίτυν dixerunt inter reſiniferas uſquequaque vulgo cognita eſt, ut longiori delineatione non indigeat. Pinus & ſatiua eſt, & ſuæ ſpontis arbor, & quæ non in hortis tantum conſeratur, ſed in Sylueſtri quoque locó ſponte enaſcatur. Multarũ regionum incolæ magnum vectigal in nucibus habent, præſertim cũ nihil eius nucleis aduerſus tuſsim efficacius inuenitur. De ea iam multa ante diximus. Maximus autem in materia prouentus eſſe ſolet, Syluestrem nihil prorſus quàm cultura à Satiua diſcrepare comperio, tametſi Pinaſtrum ſylueſtrem pinum dicant, de qua paulo poſt dicturi ſumus. Pinus locis permultis ſylueſcit, etiam in planis, ut in Galliæ Narbonenſi agro, & circa Maſsiliam, & in multis Italiæ tractibus, ut circa Rauennam, quo loco ſyluas ex ſe ampliſsimas facit, quæ non minus quàm Satiua conos admodum grandes producit. Satiuam intelligo eam quæ in hortis, pomariis aut quouis paradiſo colitur. Sylueſtrium ſemina ſi in cultum demandẽtur ſolùm, eaſdem proferre arbores, atque eoſdem fructus comperies, ut nihil inter eas diſcriminis inſit, niſi ſolius ſationis differentia. Pinorum nucleos qui à negotiatoribus vulgò vendũtur Sylueſtrium promiſcè & Satiuorum eſſe ſatis compertum habemus.

Pini caudices in tubos cauantur.

Pini, Piceæ, & Alni caudices ad aquarum ductus cauantur in tubos, & obruti terra plurimis annis perdurant. Illi verò niſi contegantur, citò ſeneſcũt. Fortiores autem ſunt, ſi humore adhuc pregnantes terræ indantur. Allobrogibus & aliis montium incolis, hoc non incognitum, qui cũ longius à fontibus abſint, aquas per tubos deriuantes, quos ex coniferis fecerint, aliis omnibus, qui ex cæteris arboribus excauari ſolent, præferunt. Proditũ eſt è Pinu & Picea malleos maiores & utiliores ſcanduláſque fieri poſſe, quàm è reliquis aliis. Reſiniferis autem materiebus factis præferuntur. Pinus atque Pinaſter ramoſo in vertice folia habent capillamenti modo, prætenuia, longáque, & in mucronem aculeata. Pinus fert minimum Reſinæ, interdum & nucibus ipſis Theophraſtus. libr.3. cap.15. ait. Pinus quoque benigna omnibus propterea eſſe putatur, quod radice ſimplici altaque ſit. Seritur enim ſub eam & Myrtus & Laurus, &

alia plæraque, nec quicquam prohibet radix quominus hæc liberè augeſcere valeant, ex quo intelligi poteſt radicem plus infeſtare, quàm vmbram quippe cum Pinus vmbram ampliſsimam reddat. Iterum libr. 6. cap. 15. vbi intepres Pinum, radicem agere tæda totam refertam inquit, de Picea eſt intelligẽdũ vt ex eodẽ loco Paulò poſt. quæ in Tædam omni ex parte mutatæ ſunt

Pinus.

obeſitate mori tradidit, cum nullum tranſitum habeant, ſpiritus ſtrangulantur, ſicut animalibus accidit: de noſtra pinu Theophraſtus non intellexit, ſed de picea. At hoc fuſius in tæda dicetur. Pineis optimè lignis æs ferrúmque, inquit Plinius funditur, ſed & Aegyptia papyro, paleis aurum. De pineis autem nucibus hoc adiecit. Grandiſsimis, inquit, pineis nucibus altiſsiméque à terra ſuſpẽſis, intus exiles nucleos, lacunatis includi thorris veſtitos alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter ſemina collocandi. Harum genus alterum, Tarentinum digitis fragili putamine auiúmque expoſitum furto in arbore, & tertium Sapineum è Picea ſatiua nucleorum cute verius quàm putamine adeo molli, vt ſimul mandatur. Quartum Pityida vocant è Pinaſtris ſingulari remedio aduerſus tuſsim. Hactenus ille. Fortè autem is noſtram Pinum hoc nomine intelligere voluit. Siquidem ex arboribus coniferis duæ

tantùm ſunt quarum nuclei edendo ſint, Pinaſtri ſcilicet, & noſtræ Pinus Ideo πίτυς non debuit ancipitem apud Theophraſtum ſortiri appellationem vt nunc Laricem, nunc Pinum, nunc Piceam intelligamus cum ea Pinu tantùm adſcribi debeat. Sed quia Pinum iam deſcripſi, & iconem eius adpoſui ſupereſt, vt mox ad Pinaſtrum accedamus.

Pinaſter.

DE Pinu iam dictum eſt, nunc quoque de Pinaſtro dicendum. Pi-
naſtrum vulgus Galliæ Celticæ Aleuo vel Eluo vocat. Qua au-
tem ratione, mihi non conſtat Allobroges vnde iſtam vocem
ſortiantur, ignorant: tamen Aelianus Aleuam habet, quod non arbo-
ris, ſed paſtoris Theſſali nomen eſt. Quam vocem apud Theophraſtum ex
verſione latina frequenter legimus. Tamen arborem Theophraſtus nuſquam
agnouit: non enim ea in Græciæ aut Aſiæ montibus naſcitur. Neque inter au
thores Græcos quiſpiam extat, qui de pinaſtro aut pinu ſyluestri meminerit,
Pinus. *niſi is piceam fortè intellexerit. A pinu hæc plurimùm differt. Arbor enim*
eſt ramoſa vt pinus, ſed humilior, quanquam ad pini altitudinem plerunque
attollatur, atque ad eandem craſsitiem extuberet. Pinaſtri cortex glaber eſt, ſed
per ima terram verſus in rugas vndantes paſſus comperitur. Supra verò per
totum caudicem & ramis veluti leuigatus & perpolitus ac tenuis apparet: ex
quo indigenæ pixides, Corbes, & multa alia ſuppellectilia politiſsima conſu-
Cortex pinaſtri coriũ refert. *unt, Nam Corij vitulini modo ductilis eſt. Tota arboris moles acuminati fun-*
gi mentitur effigiẽ, vt quæ ſupra omnes alias conoidalem exprimat formam.
Surculoſa ſupra modum eſt, vnde raro ſinuoſa conſpicitur. Rami pinaſtri viri-
des multo humore turgent, ita vt exiccati omnes in multas rugas contrahan-
tur. Folia pinaſtri vt pinus longa ſunt ac mucronata, ſed in pinu duo tantùm
inſunt folia, contrà pinaſtro quina, alioqui toto habitu pinum refet. Vnde pi-
naſtrum appellandam meritò cenſui Abies, Cedrus magna, Sapinus & La-
Abies. Cedrus magna. Sapinus. Larix. Pinaſter. Pinus. Picea. *rix ramos à caudicis lateribus extenſos ac veluti in corporibus brachia, pa-*
rumper arcuatos depromunt. Sed pinaſter, pinus & picea diſtortos emittunt.
Inſignem hãc tibi habe de pinaſtro notam, quod folia ex craſsiori ſurculo, pol
licari craſsitudine per tubulum promat quina ſimul coniuncta, ipſum ſurcu-
lum ambientia, quæ nonnunquam ita in extremo eminent gracilia, numeroſa,
vt crinitum quiddam conſtituant cæſariei referens effigiem. In his fœtus no-
uellus tãquam puluino à foliis fultus includitur. Siquidem in picea, pinu, Sa-

pino &

*pino & Abiete, adueniente veris temperamento, germen in rami extremo pul-
lulat, ex quo aliud deinceps augeſcens, rudimentum coni futuri eius anni de-
promitur. Sic etiam pinaſter craſſos in extremitatibus ramulos habet, ex qui-
bus germina multis tuniculis circundata, ac folia ambientia mittit, inter quæ
rudimentum fructus continetur, qui tandem auctus, in conum efficitur. Pi-* Coni Pinaſtri.
*naſtro coni cæteris molliores ſunt, ob id auiculis obnoxij quas vulgus Allo-
brogum Picquerellos vocat. Corpore ſunt graculo perſimiles, ſemper macilen-
tæ, quo fit vt in cibos rarò tranſeant, plumas habent varij coloris. Magnan fru-* Aues nucleorũ pinaſtri voraces.
*ctuum pinaſtrorum iacturam faciunt. Siquidem nucleos, quippe fragiles, ro-
ſtro facillimè atterunt: quos ex conis mollibus forti morſu prehendunt. Hæc
quidem cum his quæ Plinius ſcribit conſentire videntur. Is enim pinearum
nucum quatuor genera aſsignat, inquiens. Grandiſsimis pineis nucibus altiſ-
ſimè à terra ſuſpenſis, intus exiles nucleos lacunatis includi thoris veſtitos,
alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter ſemina collocandi. Harum
genus alterum Tarentinum digitis fragili putamine, auiúmque expoſitum fur-
to in arbore. Hæc ille. Harum auium naturam non ignorantes incolæ, feſtinãt
conos legere quos domum defferunt & exiccant. Plana pinaſter & mon-
tium ſupercilia prorſus reſpuit, & quemadmodum Celtica herba, quæ vltima* Spica Celtica.
*herbarum ex monte excelſiſsimo lecta eſt, id eſt, quæ nuſquam niſi in iugis
montiũ axcelſiſsimis, quæ à niue niſi duobus aut tribus totius anni menſibus
immunia ſunt, naſci recuſat. Sic etiam pinaſter vltima arborũ eſt, id eſt, quod
in ea montis parte nulla alia arbor ſupra eam inueniatur, alioqui tamen ra-
ra non eſt. Nam ſi per Allobroges ex Gallia Mediolanum tendas, ſiue per
montem Iuniperorum, aut per montem Seneſium (quos Galli vocant* mont
Geneure & mont Senys) *nullum pagum in conuallibus reperies, qui pina-
ſtrum ſub Elui nomine non agnoſcat, Conos eius & fructus domi non habeat,
& ex arbore reſinam excipiat. Pinaſter tantùm virorem induit, vt color eius* Pinaſter egregiè viret.
*in opacum ceruleum deficiat. Quòd ſi per illas conualles pergas, ſurſúm-
que ſpectes, fieri non poterit quin pinaſtros videas, quæ altiſsima mon-
tium cacumina obſident. Quam obrem quum ad eas videndas accedere
voluerim, vltra leucam gallicam ſurſum in montem mihi conſcenden-
dum fuit. Meridianum tractum vt Larix odit pinaſter, nec grandines, ni-
ues, aut gelicidia reformidat, imò ab eis fouetur ac augetur. Extremi pina-
ſtri rami iam deſiccati, ſi ſine foliis ſint, caules Semperuiui maioris refe-
runt. Siquidem eadem ambobus craſsitudo ineſt, ita vt ſimul collati ean-* Semperuiuum magnum.

Pinaſter in horto regis Fontanæblæi.
Altera arbor vitæ.

dem alter alterius effigiem referat. Eſt etiam pinaſter in hortis Regiæ Fontanæblæi ex ſemine enata, altera arbor vitæ dicta. Quis verò talem arboris huius nomenclaturam ad nos inuexerit iam ſuprà diximus. Nemini autem antiquorum ea hoc nomine vnquam cognita fuit. Audio quendam ex nauigatione noui orbis inter ſuas merces, ligni eius, quod vitæ lignum appellabat, multas arcas plenas reportaſſe, cum tamen Pinaſtri eſſet eúmque Regi Franciſco omnium maximo, hoc nomine impoſturam facere non erubuit. Ex quo nihil eſt quod miremur ſi homines ille incautos, doctiſſimos alioqui, medicos fallere potuerit Quibus primò impoſtoris dolus non ſuboluit. Lignum hoc album erat fungoſum, leue, ſuo adhuc cortice obductũ, quod nulli vnquam non modò prodeſſe potuit, ſed valde obfuit. Cuius incommoda cum multi magno ſuo malo ſenſiſſent, illud ab vſu abdicandum, non minus quàm nuper Chinnam omnium calculo cenſuerũt. Quod ego de Luſitanorum quoque Saſaparilla faciendum iudicarim. Fontanæblæi pinaſter arbuſcula eſt perpetuò virens: hanc cum prima fronte vidiſſem ſtatim pinaſtrum eſſe deprehendi, cum ex caudice, tum cortice, ramis, & id genus peculiaribus notis. Ea intra quinquennium ad viri altitudinem adoleuit. Ramos in girum circum caudicem eo ordine, quo in Sapino & abiete dicetur promit, per interualla habitu cruciformi. Folia habet, vt pinus ſed exiliora atque ex eodem ſurculo ſimul per ima tubulo inuoluta quina vel ſena. Perpetua fronde veſtitur. Solertis naturæ induſtriam, qua in hac arbore in emittendis vere germinibus vſa eſt ſubticendam non putauimus. Nam ab arborum extremitatibus germina numero quinque veris tempore emergunt, quorum id quod in medio aliorum eſt, craſſiori corporis tuberculo conſtat, quàm cætera quæ in lateribus ſunt. Paulatim autem incrementum capeſcens folia & fructus parturit. Cuius deſcriptionem ſi cum ea quam in montibus feceram cõferas eandem eſſe comperies. Sed hæc fructum nondum edidit. Ne autem temerè id pronunciaſſe videar, reipſa & argumentis veriſſimam pinaſtrum eſſe oſtendam quam Allobroges Aleuo appellant: cuius cum ago ſemina multis locis conſeuiſſem arbores mihi procrearunt ei perſimiles, quæ in horto Regio viſitur. Romanis in vſu pineas eius fuiſſe veriſſimile eſt. Cum enim ſingulis hominibus hoc ſolenne ſit ex ſuis vel minimis etiam rebus velle aliquid quæſtus reportare, Allobroges apud quos tanta eſt harum copia Romam venales eas deportaſſe credi par eſt. Siquidem cum nucleorum pinearum nucum, quatuor à plinio tradantur fuiſſe genera, quarum poſteaquam de alta pinu ſcripſit adiecit & Tarentinum ge-

Lignum vitæ.
Chinna.
Saſaparilla.
Fontanæblæi.
Pinaſter.
Aleuo.
Genus pinearũ Tarentinum.

nus alterum digitis fragili putamine, auiúmque expoſitum furto in arbore,

Icon Pinaſtri.

adducor, vt credam Tarentinæ nomine hanc de qua loquor Pinaſtrum intellexiſſe. Tibulum arborem aliã huic generi ſubieciſſe videtur his verbis. ” *Eaſdem arbores alio nomine per oram Italiæ quos Tibulos vocant plærique arbitrantur, ſed graciles ſuccinctioréſque & enodes, liburnicarum ad vſus, penè ſine reſina. Pinaſtrum autẽ ſic deſcribit: Pinaſter, inquit, nihil aliud eſt quàm pinus ſylueſtris mira altitudine, & à medio ramoſa, ſicuti pinus in vertice. Copioſiſſimã dat & hæc reſinam.*

Tibulus arbor conifera.

Pinus ſylueſtris.

Tæda.

Tæda.

NVllam eſſe arborem, quæ peculiari nomine Tæda vocetur Theophraſti autoritate fretus & Dioſcoridis affirmare auſim. Nam tæda pinguor Piceæ tantùm pars eſt. Coniferarum equidem arborum materia ob vitium pinguis facta (ſi modo fiat) tædæ nomine uocari poſ-

» *ſet.Dioſcorides nẽpe in capite in quo de Picea & pinu agit hoc modo ſcribit.*
» *Tæda,inquit,Piceæ & pinus particulatim ſecta,ſi in aceto coquatur,& deco*
» *cto dens colluatur,dolores leuat.Eadẽ fere verba Plin.lib.24.cap.7.hinc mu-*
» *tuatus videtur. Tædæ inquit in aceto decocto dentiũ dolores efficaciter colluũ*
Conus id eſt pix liquida. *tur.Præterea cũ de pice liquida diſſerit.Pix liquida inquit quã alij Conũ vo-*
cant,è pinguiſſimis Pini piceæque lignis cõgregatur, lignorum nomine tædam
intelligens.Eſt præterea locus apud Dioſcoridem primo capite de oleo cãdido,
» *vbi tædã fuſius deſcribit,hæc inquiẽs. Poſtea tædæ præpinguis piceæ aſſulatim*
» *cæſæ æquale pondus adiicitur, & tranſactis octo diebus oleũ cõcha mouetur.*
Ex quo liquet tædam præpinguem piceæ partem eſſe.Plinius quoque in hunc
» *modum ſcribit:De Tædis lignorum cõbuſtis, tritíſque in mortario carbonibus,*
» *atramentum librarium conficiunt. Item lib.16.cap.12. Manifeſtè Tædam è*
Picea peti ſcribit. Aperitur picea è parte ſolari,inquit,non plaga ſed vulnere
» *ablati corticis,cum plurimum bipedali hiatu,vt à terra cubito cum minimùm*
» *abſit, nec corpori ipſi parcitur,vt in cæteris,quoniam haſtula in fructu eſt.Ve-*
» *rum hæc terræ proxima laudatur, Altior amaritudinem affert. Poſtea humor*
omnis è tota confluit in vlcus .Verba hæc à Theophraſto deſumpta ſunt qui-
» *bus tædam à picea peti ſatis comprobatur. Item paulopoſt ſcribit.Inter hæc ge*
» *nera proprium quidam fecere Sapinum ,quoniam ex cognatione earum ſeri-*
» *tur, qualis dicta eſt in nucleis eiúſque arboris imas partes tædam vocant, cum*
ſit illa arbor nihil aliud quàm Picea,feritate paulũ mitigata Hactenus. Pau-
» *lò poſt dum de arborum natura per ſitus diſſerit,inquit, Montes amat Cedrus,*
» *Larix Tæda,& cæteræ è quibus reſina gignitur . Locus iſte mihi admodum*
ſuſpectus eſt:nam Tædam dum dicit putatur etiam piceam pinguem intelle-
xiſſe,quum eandem reſiniferarum generi adſcribat.Poſt Laricem enim,quam
quintam ordine conſtituerat,hæc addit . Sextum genus eſt Tæda propriè di-
cta,abundantior ſucco,quàm reliqua,parcior,liquidiórque, quàm picea,flam-
mis ac lumini ſacrorum etiam grata.Quod ſacrorum lumini gratam ſcribit,id
de ligno eſt intelligendum : nam ſi aliter haberet , certè ſui generis arbor eſſet.
Sed quoniam mox eodem capite ſubiungit Laricis morbus eſt , vt Tæda fiat,
planè perſpicuum eſt arborem ſui generis non eſſe,quippe ſi morboſa Larix de-
ficiat in Tædam,neque ex Larice fieri Tæda niſi viciata morbo poteſt. Hinc
pálam eſt,Tædam arborem peculiarem non eſſe ſed de his in Larice fuſius di-
cetur Gaza Theophraſti interpres πεύκην *nunc Piceam,nunc Laricem vertit.*
» *Sed Plinius Laricem quandoque dixit. Tædam quoque Plinius alia ſignifi-*
catione aſſumpſiſſe videtur vt lib. 2.cap.7.in quo de ſemper ardentibus locis
» *hæc habeat.Eadem in Lycia,inquit , Epheſti montes Tæda flammante tacti*

flagrant adeo vt lapides quoque riuorum & arenæ in ipſis aquis ardeant, alitúrque ignis ille pluuiis. Theophraſtus decimo quinto cap. lib. 6. de Tæda hoc modo ſcribit Radices, inquit, tanquam plantarum ventres eſſe, quoniam cibus in iis aliquatenus alteratur, quod etiam in arboribus conſtat quæ pingueſcere admodũ ſunt ſolitæ. Picea enim radicem agit tæda refertã. Ratio eadem quæ in animalibus eſt, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctáque ſit, quoniam purgatiſſima eſt, aſſidet, & collecta denſatáque pinguedinem reddit, reliquũ verò ſurſum tranſmiſſum, partes quæ ſupra terram eminent, nutrit, non per illã pinguedinem ſubiens, ſed per alios quoſdam meatus. Nam quæ in tædam omni ex parte mutatæ ſint, obeſitate moriuntur. Cum enim nullũ tranſitum habeant ſpiritus, ſtrangulantur. Item cap. 13. lib. 6. inquit, Tæda quoque detracta Picea ſeruari poteſt. Hinc etiam pinguendo pro magno habetur. Sed hæc omnia cæteraque non niſi bene adulta ſufferre poſſunt. Et hinc quanuis putruerint, ſeruari tamen, ac viuere queunt: Nam & Picæa ſemper tædificare conſueuit, ſed cum viget ætatéque maior eſt. Caret enim picæa tæda nouella, qua humorem nõ excoquit, neque aggregat, ſed totũ ad germina incrementáque altitudinis abſumit. Statim enim ac dilatari cœperit, vis illa & habitudo tædæ videtur conſequi. Qui Picæas in Ida ſtudio ſecuribus proſternunt. Tædarij cõuenienti vocabulo dicuntur. Syce in picæa dicta dũtaxat in fœmina prouenit, vt quæ minus tædacea ſit, quàm mas, leuigatior ac probior curſu meatuũ. Ficũ vocãt Idei tædarij. Hæc ille. „

Idei Tedã-rij.

Ficus.

Tæda, à Græcis δᾶς & δαδίον vocata eſt, cuius tãtus fuit Romæ olim vſus vt vulgo etiã in foro vẽderetur, quẽadmodũ etiã nũc in Oriente, Vbi vulgus δαδὶ vocat. Nã & ipſi piſcatores qui dormientes piſces in litore fuſcina perſequuntur, in magno vſu habent. Nos autẽ in mediterraneis tractibus eius loco cãdelis ex Sepo vtimur, cũ ea opus non habeamus. Materiã quæ medullã tædaceam ambit, Theophraſtus Pinũ fœminam vocat. Ficũ, inquit, ab Idæis tædariis cognominari traditur. Siquidẽ pars interna rubicunda tæda eſt externa autẽ minuſque tædacea magis albicat: nã cũ grandes arbores proſtratæ ſunt, partes candidæ ambiẽtes quæ cõputruerunt abſcinduntur. In neruũ intus rubicũdũ, ſiue arboris medulã ſecuris adigitur, inde Tæda naſcitur. Ambiẽtes enim partes cãdide Sycæ cognominãtur, id eſt, ficus, quæ neque Tædã redolẽt, neq; ardent, ſed ab igne reſiliunt. Ex hoc Theophraſti loco Cæſarẽ & cæteros qui eũ ſunt ſecuti detegitur ab eodẽ furtim ſurripuiſſe quæ illi ſcripſerunt. Tæda itaq; non in quauis arbore picæa inuenitur, ſed in iis tantũ quæ vetuſtate conſenuerũt: nõ omnis itẽ materies Tædã facit, ſed ſolùm medulla. Teda à poëtis etiã celebratur. Virgilius 6. Aeneidos cum de Miſeni funere ſcribit, hæc habet.

Dormientes piſces.

Sycæ.

Loc⁹ apud Theophraſtum quo Cæſaris dictum deprehenditur.

Tæda poetis & Vergilio celebris.

Nec minus interea, Miſenum in litore Teucri
Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant
Principio pinguem tædis & robore ſecto
Ingentem ſtruxere pyram. *Et Iuuenalis*
—Si qua darentur
Sulphura cum tædis, & ſi foret humida Laurus
Pone Tigillinum, Tæda lucebis in illa *Alibi quoque.*
Qui ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant,
Et latum media ſulcum deducit arena.

Larix.

Cedrus. Picea. Pinus. Pinaſter. Larix.

Poſtquam Cedri piceæ, pini & pinaſtri hiſtoriam ſatis abunde deſcripſimus, conſequenter de Larice quoque dicturi ſumus. Larix ſola inter cætera reſiniferarum genera ſua folia hyeme exuit. Ex quo Plinium falli ſcimus, qui neque decidua eſſe folia eáque mucronata tradidit, neque vllo exhilarari flore putauit, non eſt alia ſui generis, arbor, ex qua multò plura petantur pharmaca, quam Laricis magno certè Allobrogum & incolarum Celticæ regionis prouentu. Laricem Græcia nunquam vidit, cuius ne ipſe quidem Theophraſtus vnquam meminit, vt quæ peregrina eſſet: tametſi Dioſcorides de ea aliquid dixerit, veluti de re externa pronunciaſſe videtur. A Gallia ſub alpina, inquit, Reſina liquida conuehi ſolet, quam vernaculo nomine Larica appellant incolæ. Præterea eodem capite in quo de Reſina liquida pertractat. Colore, inquit, reſinæ inter ſe diſtant, ſiquidem alia candida eſt, alia oleoſa, alia mellei coloris ſimilitudine ὥσπερ ἡ λάριξ *id eſt vt Larigna. Ex quo perſpicuum eſt eum tanquam de re peregrina locutum: Nam quod Plinius libro 16. cap. 12. In Macedonia Laricem maſculam vri dicit, id de picea eſſe intelligendum ſatis planum eſt. Larix ſiquidem in macedonia naſci nuſquam viſa eſt. Quemadmodum neque Homerus vnquam de larice meminit de hoc iam in Thuia abunde diximus, vallis eſt paulò ſupra lacum Benacum, quæ a Laricibus ibi affatim naſcentibus, vulgò vallarice nomen eſt ſortita. Cæſaris Columellæ & Plinij authoritas, qui hanc inuictam flammis aſſeuerant, me olim eo perduxerat, vt in totum mihi viderer veram Laricem ignorare, ſed vbi contra quàm illi ſcribant vri eam poſſe animaduerti, malui in tanto dubio medicis & Philoſophis aſſentiri, quàm Cæſari, & aliis qui eandem ſectantur opinionem. Mirum certè eſſet, quum Larix*

Thuia. Benacus Lacus. Vallarice.

ab omnibus in numero reſiniferarum cenſeatur, eam tamen inuictam flammis nec magis quàm lapides vri: cùm arbores quæ reſinam fundunt, ex quarum numero eſt Larix, plurimã ex ſe & oleaginoſam ſubſtantiam emittant. Quo fit vt etiam facilius ab igne vincantur. Plinius tædam perperam ex morboſa Larice fieri autumat cum id Theophraſtus de picea dixerit. Eſt autem tæda pinguiſsima piceæ arboris materia, ex quo ſequeretur non tanta difficultate qua Cæſari placuit flammam eam recipere. Laricem noſtri Meleſam vocant. Meleſa. *Atqui ſi Meleſa Larix eſt, fortè Cæſaris Larix nõ eſt, quam ſe flammis inuictã vidiſſe ſcribit, cuius nullũ ſuperſit reliquiarum veſtigium: nã vix aliquod ligni genus apud Celtas naſcentẽ videas, quod non ab igne vincatur. Sed Cæſaris verba hoc modo fortè excuſari poſſent: Nam cùm corporis cuiuſque proprietas alia ad ſuſcipiendum ignem habilis ſit, alia inhabilis, mirũ videri non debet, ſi tanta lignorum moles, quantam ipſe refert, leuem flammam reſpuerit. Quid quæſo imbecilla cremiorũ flãma grandi nocere trabi poterit? Enimverò grande corpus ſolidum, continuum, denſum, cuiuſmodi erant contignationes trabium viridium Laricis, difficilius alteratur, mutatur ab eo cui aumotum eſt, vt in iſta grandi lignorum mole, quæ ſuſtinuit inſenſibilem alterationem cremiorum ab igne. Etſi faſces igni habiles huic cõpagi admoti nihil profuerint, leuiter ferendum eſt: nam ſi illico faſces combuſti ſunt, & trabes flammis inuictæ ignis vim euaſerint, integræ & non vſtæ permanſerint, id denſitati referendum eſt acceptum, quod autem faſces ilicò ignem ſuſceperint laxitati. Quamobrem non eſt mirum ſi trabes Lariceæ ab igne inuictæ ſubſtiterint. Ob hanc rem Cæſar, qui etiam iſta viderat, & quæ de Larice retulit vera eſſe poſſe putauit: id verò ſemper non accidere experientia abunde cõpertum eſt. Cæterùm vt quæ ad Laricis hiſtoriam pertinent perſequamur, dicendum Laricem inter cæteras coniferas arbores, multò plura quàm cæteras promere pharmaca, nempe reſinam liquidam fundit atque etiam duram. Abies quidẽ hoc ipſum quoque facit. Sed abies niſi prematur nullam fundit, quemadmodũ neque Larix, niſi terebro pertundatur. Foramen in caudice tranſuerſum excauandum eſt, alioqui minimam daret reſinam, ídque verno tempore. Larix eſt paulò humilior quàm Abies, illi tamen quandoque æqualis reperitur. Sapino autem Picea & Pinaſtro procerior. Laricis caudex qui terram pertingit, craſſiori corticis callo cõſtat, rimis profundis, hiulcis, liratímque patientibus, vſque ad ramos ſcabris panditur. Quem ſi ſecuri profundius abſcideris, colorem rubrum ſubeſſe comperies: qui quidem à ramis ſurſum glabris ex cinereo albicat. Larix, Sapinus & Abies in cuſpidem mucronatæ turbinantur. Nam Pina-*

Imbecilla flãma grãdi trabi nõ nocet.

Larix multa pharmaca promit.

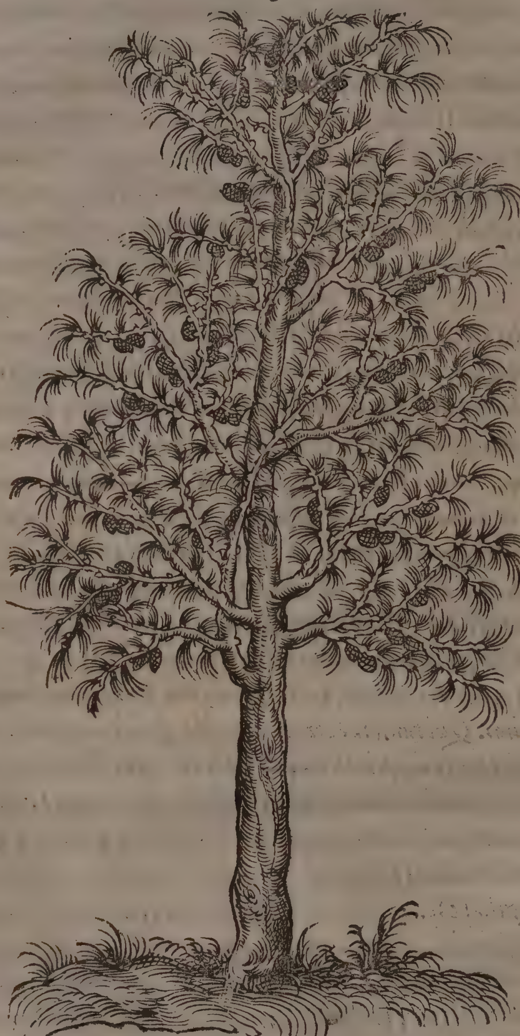
ſter multò magis in Conum conglobatur. Sed picea & pinus veluti in vmbellam diffiſſæ ſuos ramos in latum diffundunt. Nulla huius generis arborum poſt pinaſtrum, frigorum magis patiens eſt quàm Larix, Picea vulgarior quàm Larix vbique ferè reperitur. In Germania tamen alioqui rara eſt: Siquidem mihi maximam totius Germaniæ partem vnà cum præceptore meo Valerio Cordo peragranti, nuſquam in tota Saxonia, Bohemia, atque adeò Pomerania vel vnicam vidiſſe contingit, præterquam quod ſupra Enipontem admodum vulgarem offenderimus, Reſiniferarum omnium quæ conos habent, ſola Larix folio prædita eſt deciduo. Cùm itaque picea plurimùm à Larice diſsideat, mirum vnde tantus error inceſſerit, vt etiam Plinius ſibi ipſi impoſuerit. Atqui quoniam Larici folia decidunt in hyeme, Martij initio pullulare incipit. Mirum eſt quod ab iiſdem germinibus à quibus ſuperiori anno folia deciderāt, eodem ſequenti emergant, atque eodem ordine, ex vno ſurculo rotundo veluti eminenti ex ramo, quo quidem tempore coni quoque rudimentum cum foliis ſeorſim exoriri ſolet, qui intra magnitudinem Regiæ nucis adoleſcit. Rudimētum hoc vix è tenerrimo Laricis ramo piſo maius emicat rotundum, procedente tempore longius tenuatur, augetúrq; fabæ ferè craſsitudine, tunc colorē Amaranthi egregiè mentitur, vt arborem eleganti, rutillóque colore conueſtiat. Quòd ſi vnum ex tenellis à ramo eruas veluti amomi floccum videbis. Nam cōpactiles ſunt ſquamulæ eleganti rubro diluto rubicundiores, quam rem dignam iudicaui quæ hîc adſcriberetur. Laricis coni anniculi, tam firmiter ſuæ arbori hærent, vt perpetuò veteres cum nouellis in arbore videantur, qui ſi ad ſemina legantur, in principio hyemis id faciēdum, quum arbos ſua folia exuit, alias poſt id tempus ſeſe ita pandunt, vt nihil in ſe ſeminis contineant. Laricis folia numeroſa ſunt, ſed exortus rariores habēt, quia rariuſculæ ex ramis tubercula illa quibus folia hærent in ambitum caulis diſponuntur, quæ ſi à ramo vellas vnà cum foliis penicilli quo pictores pingunt, extremitatem habere te putabis. Quantum autem ad extremos Laricis ramulos attinet, graciliores ſunt, quàm in quauis alia conifera arbore, ac magis flexiles colore ſunt ex melino in rufum languentes, odore perquam iucundo Larices in monte Seneſi nonnunquam Abietes vaſtitate æquant. Laricis coni pillularum Cupreſsi magnitudinem complent, ſed paulò longiores ſunt, breuíque pediculo ramo annectuntur, ipſis ramulis retrogreſsi verſus arborem accubant, gracillimis ſquamis, compactilibus, foliatis, alterutram amplexis, quarum quælibet nucleos binos foliatos alæ cicadæ ſimilitudine, ſemen autem magnitudine ſeminis Cupreſsi, exiguóque includit. Hæc ſi Maſticentur pineam planè nucem odore referunt.

Larix circa Enipōtem vulgaris.
Larix folio deciduo.

*referunt. Folia obtuſa,mollia & flexilia duum digitorum longa, leuiter com-
preſſa,fœniculi craßitudine circiter triginta ſimul cõiunguntur radiatim ſur-
culum ambientia,ita vt ocellus rotundus propter foliorũ compaginem in me-
dio appareat.Saporis ſunt minus quàm reliqua genera adſtringentis.Pinum ſi
atterantur odore referunt,folia ſicca flacceſcunt. Larix affinitate ſimilitudi-
nis Cupreſſum,mentitur Foliis ferè & conis. Laricem etiam ſemine adultam* Cupreſſus.
*habemus vaſtißimam. Excreuit enim in hortis Domini Renati Bellaij olim
Epiſcopi Cenomanenſis tribus tãtùm milliaribus ab vrbe Cenomanenſi. Quē-
admodum autē Galli Laricem Meleſam vocant,Sic etiã huius fungum Aga-* Agaricum.
*ricum Meleſſæ norunt appellare.De Larice Plinius lib.16.cap.40. meminit.
Amplißima,inquit, arborum ad hoc æui exiſtimatur Romæ viſa, quam pro-* ”
pter miraculum Tyberius Cæſar in eodem põte naumachiario expoſuerat ad- ”
uectam cum reliqua materie , durauítque ad Neronis Principis amphiteatrũ. ”
Fuit autem trabs è Larice longa pedes c x x *bipedali craßitudine æqualis.Quo* ”
intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo faſtigium ad cacumen æſtiman- ”
tibus.Demiranda eſt Plinij ſententia,qui Laricem in aquis merſam non flu- ”
ctuare tradidit cap.39.libro 16. Spiſsiſima, inquit, ex omni materie, ideo & ”
grauiſsima iudicatur.Ebenus & Buxus,graciles natura in aquis fluitant, nec ”
ſuber ſi dematur cortex ,nec Larix. Hæc ille, qui etiam eam cariem ſentire ”
*tardiſsimè ſcribit eo quod in humore ſit præcipua.Laricem in maritimis naui-
bus obnoxiam teredini aiunt.Quædam enim in mari, quædam in terra vitiis
opportuniora.Viſcum quod in Larice & Abiete naſcitur* στέλιν *Græci dicunt,
cuius mas fertilis eſt fœmina ſterilis.Cum itaque Larix in Græcia non naſca-
tur,id Piceæ aut Pino debetur,quemadmodum etiam quæ iam lib. 16 cap. 12.
de Larice ſcripſerat.In Macedonia,inquit,Laricis maſculæ materiam vrunt,
fœminæ verò radices tantùm. Qui tamen eam paulò ante flammis inuictam
eſſe volebat.Præterea alibi Laricem quinto Reſiniferarum generi adſcripſit.
Libro enim 16.cap.10.Situs,inquit,idem,eadem facies,Larix vocatur . Ma-
teries præſtantior,longè incorrupta vis,emori contumax , Rubens præterea &* Liquor
odore acrior,pluſculum huic erumpit liquoris melleo colore,atque lentiore nũ- melleus
quam dureſcentis. Item paulo poſt. Omnia vero ea , inquit , perpetuò virent, Laricis.
nec facilè diſcernuntur in fronde ,etiam à peritis , tanta natalium mixtura ”
eſt. Sed picea minus alta quàm Larix . Alio item loco Larix , inquit , craſ- ”
ſior leuiórque cortice , folio villoſior , pinguior & denſior, mollióque flexu. ”
At Piceæ rariora, ſiccioráque folia, ac magis algentia, totáque horridior eſt ”

" *& perfuſa reſina. Larix vſtis radicibus non repullulat, Picea repullulat. Hactenus Plinius, qui cum multa de Larice dicat, ea ex Theophraſto habet, quæ prorſus Pino aut Piceæ debentur. Item cap.39. lib. 15. etiam ſcribit.*
" *Sic certè, inquit, Tyberius Cæſar concremato ponte naumachiario Larices ad reſtituendum cædi ex Rhetia præfiniuit.*

Laricis figura.

Quanquam multa de Larice apud Theophraſtum quemadmodum lib.6.cap.24. legantur hoc modo: De cacuminationis demutilationiſque ratio in paucis cogitanda eſt. Pauca enim ſunt quæ emori ea de cauſa poſſunt, quippe decacuminatione. Abies Pinus, Larix & palma dumtaxat pereunt. Iſta tamen Larici non debentur. Latinus enim caudex à Gaza cõuerſus Laricem quidẽ habet, ſed ex voce πεύκη redditam. Theophraſtus autem Pythios nomine nuſquam Laricẽ comprehendit, imò de Larice mentio nunquã apud eum reperitur. Supereſt vt de Agarico, id eſt Laricis fungo aliquid dicamus.

Agaricum.

DEmiror ego Neotericos quoſdam non credidiſſe modò, ſed etiam prodidiſiſſe Agaricum in alia arbore, quàm in Larice naſci. Dioſcorides quidem ex conifera arbore agaricum alia quàm in Larice naſci poſſe putauit, nō in Gallia, ſed in Aſiæ Galatia ſcripſit. Verū non in quercuū caudicibus in Gallia, vt illi autumant. Falluntur præterea qui glandiferis arboribus dotem ferendi Agarici tribuunt, Quē admodum enim neq; quæuis Larix Agaricum promit, ſic neque omnis Picea Tædam. Eſt locus apud Plinium lib. 16. cap. 8. quem, vt genuina lectio conſtet ſic ego legendum conſeo. Galliarum reſiniferæ maximè arbores Agaricum ferunt. Quo quidem loco vbi quædam exemplaria perperam glandiferarum habent, ego coniferarum, aut reſiniferarum legendum puto. Nam glandiferæ arbores nullo modo genuinum Agaricum producere poſſunt. Quis autem in medicina eius ſit vſus, non eſt præſentis inſtituti dicere: ea etenim tantùm quæ ad hiſtoriam eiúſque naturam pertinent ſcribere volumus. Maximus eius nunc in tingendis purpuris egregio ſplendore cocco fulgentibus infectoribus eſt vſus qui olim ignorabatur. Nec mirum eſt rarum inuentu eſſe, cum ex decem millibus Laricum arboribus, vix vnam Agariciferam comperias, non niſi autem ex annoſis Agaricum produci in confeſſo eſt. Non tamen quanuis etiam annoſam Laricem Agaricum gignere comperimus: multa ſiquidem milliaria cum per montes iter faceremus emenſi ſumus, antequam arborem aliquam quæ Agaricum funderet, inueniremus. Quod ſi quiſpiam tum in Vallaricem, tum in Brianſona appulerit, & verſus montes contenderit, multas quidem ille Laricis arbores videbit. Sed totum fortaſſe diem ante peragrarit, quàm ei contingat vt vel vnam Agariferam offendat. Sed cum ſemel indigenæ matrē quandam compererunt hanc diligenter obſeruare ſolent, tanquam ex qua prouentum annuum ſe conſequuturos ſperent, neque tamen quotannis, ſed alternis tantum annis ad eam accedunt, quo fungos in ea enatos carpant. Agaricum vt non niſi certo quodam anni tempore, ſic nec impunè ſe legi patitur, non niſi enim ab his qui artem legendi tenent, ſine noxa auferri poteſt: non autem vno impetu, vt fungus terræ erumpit, ſed paulatim & per vices incrementum capiens augeſcit: non tamen, ſicut eum videmus friabilem, leuem, exſuccum, ſed fungus copioſo humore madens conſpicitur, qui tractrici quadam facultate ſpongiæ modo humorem in arbore pertrahens nutritur, & plantæ modo augetur. Quod quidem cum in ſtatu ſuo eſt (nam habet & ſuum in-

Agaricum

Picea Tæda.

Agaricum rarum inuentu.

Vallarice. Brianſona.

Agaricum vix ſine noxa legitur.

crementum, ſtatum & declinationem,) ſi incautè legeris, maximo te afficiet nocumento. Ideo perſæpe ruſticos Symptomatibus grauiſſimis & maioribus quàm Thapſia, lædere conſueuit. Cuius illi rei non ignari maturitatis tempus expectant: Nam ſi iam maturum legant, nullam noxam ſuo halitu adferet, alioqui ſecuribus cum cortice abſcindunt faciem auertentes. Si agaricum in naſcendo rimam in cortice nactum ſit, in longiorem fungum augebitur: ſed ſi locum habeat capacem in latum diffundetur: vbi verò non ex rima, ſed ex medio quodam erumpit, tunc in turbinem extuberabit. Quæ cauſa eſt cur in diuerſas formas excreſcat. Nam certus eſt illi in arbore naſcendi ritus. Aliàs enim in caudice verſus cacumen, aliàs iuxta terram, aliàs circa medium caudicem, ſed nunquam in ramis prouenit. Ideo cum per montem ad inquirendum Agaricum mihi eundum eſſet, & ducem haberem qui multas

Scalferoni ſunt ferrei vngues.

matres agnoſceret, ſine ferreis vnguibus, quos Italicum vulgus Scalpheronos vocat incedendum non fuit. Nam qui ad prærupta illa loca ſe conferunt, veluti hi qui Capreas & Ibices baliſta arcúue, aut miſſili glande ac tormento venantur, eadem opera iter conficientes in venatione Larices obſeruant, ad quas ſi agarici vel rudimenta animaduerterint, cum legendi tempus appetet, reuertantur.

Maturum aut immaturũ Agaricum.

Alias enim ſi acciderit, vt fruſta iam magna licet immatura repererint, ea tamen carpunt, maximo hominum damno. Magni ſiquidem inter colligendum refert, vtrum perfectum ſit an imperfectum. Illi verò & ſi proteruè ſe agere norint, quòd Agaricum immaturum legant, eum tamen quæſtum prætermittere nolunt. Nam qui primus in ſyluis Lariceis Agaricum in arboribus offenderit, liberè illud legere poteſt. Agaricum non reperies, quod non Larici in excelſiori montis iugo hæreat, quod tamen ſi diutius arbori inhæreat vitioſum euadit, fitque carioſum & ſqualidum, ita vt etiam tandem fatiſcat & in puluerem redigatur. Multum itaque intereſt quo tempore legatur: nam quodcunque Agaricũ ſi poſt duos annos decerpatur, vitio nõ carebit, quemadmodum neque illud quod ante annum à matre decerptum fuerit. Tempus autem legendi debet ante hyemem eſſe: nam per æſtatem ſuam con-

Vernum Agaricum.

ſecutus eſt magnitudinem: Nec eſt committendum vt ſucco madens, cuiuſmodi eſt in vere dum augere incipit, legatur: tunc enim, vt recens ſpongia, grauis

Atumnale. Agaricum.

eſt odoris, & ponderoſum, ita vt illud ſtomachus non facilè patiatur, quin in vomitiones effundatur. Autumnale verò, quippe iam digeſtum, & cæterorum fructuum inſtar probè coctum, benignè corpus ſoluit.

Agaricum mas. Agaricum fœ.

Non ita diſtinguendum eſt Agaricũ, vt mas in Larice mare, fœmina in Larice fœmina gignatur: ſed aliunde petẽda eſt differẽtia quæ iã abundè à multis authoribus tũ Dioſco-

ride dicta eſt. Nihil proſus fungus ipſe hyeme augetur: Ab initio autem veris vſque ad Antumnum incrementum ſuum habet. Nã quum primùm ver appetit, humor quidem per quoſdam meatus extra corticem ex pellitur, qui concretus ita augetur, vt ſuam magnitudinem intra annum aſſumat.

Sapinus.

SI *Gallico nomine Sapinum appellare volueris, nõ dices* du Sapin, Du Sapin.
cùm id nomen Abieti debeatur. Gallicè autem dicendum Suiffe, Suiffe.
& Abies du Sap. *Ne autem eandem arborem Abietem & Sa-* Abies. Du Sap.
pinũ eſſe credamus facit, quod vtranque dictionẽ à Latinis vſurpatam fuiſſe
videmus. Plinius enim libro 16, cap. 39 ſcribit. Cato, inquit, hominũ ſummus
in omni vſu de materiis hæc adiicit, Prelum è Sapino alta potiſſimùm faci-
to. Item libro 15, cap. 10. hoc modo Sapium habet. Harum genus Tarenti- Sapium.
num, inquit, digitis fragili putamine, auiúmque expoſitum furto in arbore, &
tertium Sapineum. Atqui vt qualem arborem Sapini nomine intelligere ve- Sapineũ.
lim palam ſit, ſingulas eius notas vnáque illius Iconem adiiciã. Recto, vt plu-
rimum, aſſurgit caudice vt abies, atque eadem ferè altitudine. Quamobrem
parum refert ſi eum fœminam Abietem eſſe pronunciauerimus. Eſt autem Abies fœmina.
ea ſui generis arbor, quæ ad eam altitudinem aſſurgit, ad quam mas: quãquam
vt etiam & in abietibus nonnũquam reperiantur quæ pumillæ ſunt, & à ſua
altitudine & rectitudine deſciuerunt, humiléſque permanent. Ramos abie-
ti ſimiles mittit, ſed pendentes, vt in Iunipero maiori dicetur. Tota arbor
Abiete ſurculoſior eſt, ſed folia eadem ſunt, hoc dempto tamen, quod in abie-
te ſingularia vtrinque pectinum modo cohæreant. Sapino autem ramuſculum
nullo ſeruato ordine circundant, leuiter mucronata, & ferè teretia, cũ in abie-
te obtuſa ſint, & compreſſa. Sapinus virore herbaceo exhilaratur. Picea ta- Sapinus. Picea.
men eo multo magis palleſcit, vnde etiam Sapinus à longinquo ſolo aſpectu ab
aliis diſcernitur. Rami in caudice debitũ ſeruant ordinẽ, qui ſurſum renittun-
tur, ſed ſurculi graciles permulti dependent. Caudicis cortex ex cinereo in li-
uidum colorem pallet, aliquantulum ſcaber. Conos profert omnibus aliis nu-
meroſiores & longiores, admodum conſpicuos ab extremis ramis verſus ter-
ram pendentes, qui pudendum virile extenſum, cùm longitudine, tum craſ-
ſitudine mentiuntur. Vnde nomen obſcænum apud Allobroges & Lugdu-
nenſes conſecuti ſunt. Diutiſſimè illi in arbore pendentes permanent, ſed cùm
conſenuerint, ſquamas ſuas ex quibus conus conſtat, aperiũt, tunc ſeminũ pars
maxima ſua ſponte decidit. Squamæ porrò bina granula in paruis torrulis ſub

ſinu fouent nigra, vt piceæ paulò tamen maiora, quæ in Larice flaua ſunt. Conos cimicibus obnoxios habet, à quibus etiam in arbore eroduntur, quas ſi digito attriueris, teterrimum odorem ſenties. Formam illæ etiã cimicum referunt. Sapinus ſitum in ſyluis conſecuta in quibus naſci gaudet, in tantam vaſtitatẽ aſſurgit, vt Abietem eminus eſſe diceres. Arbor ipſa enodis tota eſt. Quod ſi caudex paſſus rugas contraxerit (vt plerunque in antiquis fit) nõ heæ lyratim abeunt vt in larice aut vt in picea, profundis rimis deſcẽdũt, ſed veluti criſpæ diſsiliũt. Sapinus ad trabes & aſſeres faciendos idonea cenſetur. Sed vbi Larix copioſa naſcitur, Sapini aſſeres non magno ſunt in precio. Tubis ad aquarum ductus conficiendis non æquè ac Larix aut Abies idonea eſt. Primum enim probitatis materiei locum ad tubulos faciendos Larix, deinde Picea, poſtremò Abies, vltimo loco Sapinus ſortitur. Atqui quoniam materia eius rara & laxa eſt, ab omni inteſtino opere abdicatur: quocirca eam ruſtici omnibus aliis lignis propter ſuam mollitiem poſtponunt. Sed cùm caudex eſt integer, ſatis firmus quidẽ eſt, vt ex eo aſſeres fiant, portarum repagula & valuarum: alioqui accendendo igni tantùm eſt aptus.

Sapini arboris delineatio.

Abies.

GAlli cùm latius ſeſe extēdant, res ſingulas variis idiomatibus nū-
cupare ſolent, quod in hac Abiete fit. Sunt enim qui Auetum no- Auetum.
mine Allobrogico & Aluernico Abetum ad Italicam vocem
Auetum magis accedentes appellant. Sunt qui dicant du Sapin, alij du Sap. Sapin. Sap.
Arbor eſt poſt Cedrum inter reſiniferas excelſior, & erectior, & enodior,
quæ conum ſola Cedro dempta verſus cœlum tendentem mittit. Græci vſque
in hodiernum diem Elaten nominant, hoc à montis Athos Calloieris accepi.
Hanc ſi marem vocemus ad diſcrimen Sapini, quam Abietem fœminam eſ-
ſe poſſe tradidi nihil refert. Abieti folia vtrinque pinnata ordine diſpoſita
inſunt, quæ virore magis diluto prædita ac ſubalbida conſpiciuntur, obtuſa, la-
ta & breuia, pertinaciſſimè hærentia, nec per hyemem decidua. Cacris in abie-
te vt in Larice ac Picea naſcitur, quam etiā tota hyeme perdurare Theophra-
ſtus tradit. Quid autem Cacris ſit, anceps eſt dicere. Poſſet enim Cacris pro co-
no aſſumi, ſed robora Cacrin etiā ferre Dioſcorides tradidit. Eſt autē in Abie-
te Cacris excrementum quoddam, Laricis coni referens effigiem, foliolis te-
nuibus circumſtipata pillula. Hæc omnium coniferarum altiſſima & rectiſ-
ſima eſt, quæ propter leuitatem ad naualium malos antennáſque cæteris arbo-
ribus præfertur. Demiror Plinium decorticatam abietem Sapinum vocaſſe Sapinus.
Abieti, inquit, quæ pars à terra fuit enódis eſt: hæc qua diximus ratione flui- "
tata decorticatur, atque ita Sapinus vocatur. Superior pars nodoſa duriórque " Suſterna.
ſuſterna. Ideo Romæ infernas Abies ſupernati præfertur. Eſt per gentium
quoque regiones illis differentia alpibus Apenninóque laudatiſſimæ. In Gal- "
lia Iura, ac monte Vogeſo, in Corſica, Bithinia, Ponto, Macedonia: deteriores "
Aeneatica & Arcadica: peſſimæ Parnaſica & Euboica, quoniam nodoſæ "
ibi & contortæ putreſcenteſque facile. Hæc ille. Hoc tamen mihi aliquātum
duriuſculum videtur, quod Plinius Abieti folia pungentia eſſe dixit. Id ete-
nim in noſtra nunquam deprehendimus, quæ tamen apud nos vſque adeo pro-
miſcua eſt, vt omnes etiam hortorum areæ illa conſitæ ſint, niſi quiſpiam illum
Sapinum intellexerit, quam Abietem fœminam vocari poſſe iam ante dixi-
mus, cuius folia in extremo aliquantulum rigentia ſunt: Huic quidem ſen-
tentiæ facilè adſtipularer, niſi natales repugnarent. Ipſa ſiquidem non naſci-
tur, nullamque aliam omnes Græci noſcunt Abietem, quàm eam cuius mox
Iconem dabo. Theophraſtus lib. 5. cap. 4. quærit, cur fructus aliquando ſine
foliis naſcantur, & præcipuè de Abiete quam Lucinas augures vocant. Aëre

namque eblandito atque remiſſo erumpere plurimum ſolent, vbi inteſtinus humor collectus, & exterius quoque occurrens concreuerunt, atque in rotundum conglobati fuerunt. Abies admirationis præcipuæ in naui viſa eſt, quæ ex Aegipto Caij principis iuſſu, obeliſcum in vaticano circoſtatutum, quatuórque truncos lapidis eiuſdem ad ſuſtinendum eum adduxit, qua naue nihil admirabilius viſum in mari, certū eſt. CXXM. *modium lentis pro ſaburra ei fuere &c.*

Abies.

Abies fœmina.

Arboris eius craſsitudo quatuor hominum vlnas complectentium implebat, vulgóq; auditur octoginta nūmorū & pluris malos venūdari ad eos vſus. Firmiſsima id tectum Abies. Eadē valuarū repagulis & ad quæcunq; inteſtina opera aptiſsima, ſiue Græco ſiue Cāpano, ſiue Siculo fabricæ artis genere ſpectabilis. Eam Plinius valde proceram arborē ſcribit cap.7.lib.17. Quid enim, inquit, Abiete procerius? Item cap.10.lib.6. Abies, ait, è cunctis ampliſsima eſt, & fœmina etiam prolixior, materie mollior, vtiliórque, arbore rotundior, folio pinnato, denſo, vt imbres non tranſmittat atque hilarior. At verò ſi quis cōtenderit eam quam ſcribo Eleatem Græcorum quidem eſſe poſſe, non autem Abietem Latinorum huic reſpondere poſſum omnes interpretes pro Elate arbore Abietem ſemper vertiſſe, ſi

à natalibus

à natalibus deſcribere Abietẽ incipiam. vidi enim ex ſemine nuper enatam. Prima Abietis folia, in gyrum lata foliola ſeptena ſtellatim decuſſat. Iam hominũ diligentia, ita vulgares, & populares exiſtunt, vt earum iam plurimas in multis hortis ex noſtris ſeminibus enatas vt & Cedrum magnam, Laricem, Piceam, & Sabinã videre liceat. Quod ſi ex Plinio expungamus mucronem nihil dubij relinquetur. Cõſtat autem Abietem æque in planicie excreſcere & attolli, modo ſeratur, atque in monte ſua ſponte adoleſcit. In abiete florem nunquam vidimus. Theophraſtus tamen multis locis florem illi croceum tribuit, his verbis. Nulla inter vrbanas eſt flore vel bicolore vel pleno, vel ſi qua ſit ſylueſtris profectò eſt, ceu Abies. Flos enim eius Croceus, ”

Abies. Floret.

& illi qui in mari externo roſis colore ſimiles tradunt. Abietis maſculæ primori parte nucleos habent, non item fœminæ. Piceæ verò totis panniculis, minoribus gracilioribúſque minimos ac nigros. Quod Græci in Abiete Luſon vocauere, ei reſpondere reor quod in Larice Aegida appellauimus. Arbores abieti ſimiles in alto cubitali altitudine gigni traduntur quibus adhereant conchæ.

Abietes marinę.

Cupreſſus.

Qvum nullus extet antiquorũ qui de Cupreſſo melius quàm Theophraſtus ſcripſerit, & Plinius ſua quæ de Cupreſſo habet inde tranſtulerit, idcirco Theophraſti verbis mihi potius hîc inſiſtendum duxi quam aliorum. Conifera arbor Cupreſſus eſt & reſinifera, cuius coni Galbuli & pillulæ nominantur. Hæc olim funebris arbor habita eſt, ideo apud multas gentes in Cœmiteriis ſeri poſtea cœpta, quemadmodum apud nos Taxus: vulgo quoque credita eſt Plutoni ſacra eſſe, ideo feralis, & ante defuncti domum poni ſolita.

Cupreſſus conifera. Cupreſſus reſinifera.

Cupreſſus tametſi aduena, & difficilimè naſcentiũ fuerit, tamen nunc tã mares quàm fœminas vulgò ſatas, præcipuè apud Turcas, non in hortis modò, in quibus vbique propagari cœpere, verumetiam in agris ſeri & collibus ſolere comperio, ita vt circa Bizantium colles Cupreſſis pubeſcere videas, quemadmodum etiam in vineis ac ſæpibus.

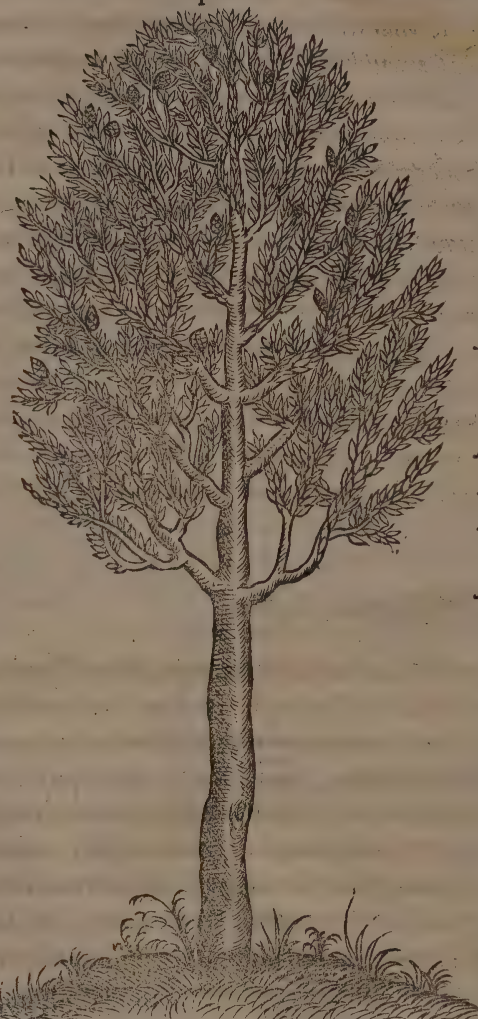
Cupreſſus mas. Cupreſſus fœmina.

Algorem Cupreſſus non facilè tolerat, quanuis Theophraſtus Cupreſſum in frigidiſſimis montibus prouenire poſſe putarit in Leucis ſcilicet (Plinius albos vertit) & Ida montibus frigidiſſimis eam erumpere ſcribens. Leucos autẽ montes vulgus Græcum Spachiam, quemadmodũ, Idã Pſiloritum mutatis antiquis appellationibus nominat. Ego verò & ſi hos mõtes peragrarim, ac quomodo Cupreſſi enaſcantur, diligenter obſeruarim, nullam tamen vſquam in eorum iugo na-

Leuci mõtes. Albi montes. Ida mons.

ſcentem deprehendi : illud autem eò forſan à Theophraſto dictum eſt, quod in montium iugis eam naſci intelligat, neque niſi in meridiana parte montis. Nam veriſſimum id quidem eſt in excelſiſſimis quibuſcunque montibus, vel in Aethiopia ſitis, tametſi planities æſtuantiſſima ſolis vi flagret, attamen ſupra iugum in æditiori montis parte, algorem ita vim ſuam exercere, vt illic nix toto anno appareat, cuius rei Arabice mõtes thuriferæ Idæi & Dictei, & Leuci Cretẽſium exẽpla eſſe poſſunt. Siquidẽ nix inibi in iugis toto ferè anno apparet, quũ tamen planities ad radices montiũ æſtu flagrent. Non abs re igitur illic Cupreſſi in ruderibus, mõtium ſuperciliis & incilibus ſua ſponte enaſcuntur. Cupreſſi ſylueſtres in Creta vt plurimum non altiſſimè attolluntur, humiliori enim ſtatu ſunt contenti patulam diffundunt comam, & caudicem craſſum efficiunt: contra quam ſatiui ſeſe ſurſum extollentes in longitudinem aſſurgẽtes meta in faſtigium conuoluta tenui folio breuiq; & virente ſuperueſtiente. Theophraſtus lib. 4. de hiſtoria, cap. 1. de Cupreſſis ita ſcripſit. Verùm id quoq;, inquit, „ pro modo ſuæ cuique telluris „ euenit. Itaque in Creta inſu- „ la montibus Idæis Leuciſque vocatis ſuper ſumma quibus nix nunquam de- „ eſt, Cupreſſum comperiri affirmãt. Nam id genus ſyluæ plurimùm & in mõ-

Cupreſſus.

tibus & omnino in Inſula eſt. Hactenus. Locum iſtum Plinius ex Theophraſto in hunc modum tranſtulit. Illa verò, inquit, etiam non appellato ſolo, ac ſponte, maximéque in Idæis montibus, & quos albos vocant ſummiſque iugis, vnde niues nunquam abſunt, plurima, quod miremur alibi non niſi in tempore proueniens, & nutricem magnoperè faſtidiens. His Theophraſti & Plinij verbis hoc addendum putaui, quod in Creta Cupreſſorum ſyluas nequaquam comperias, ſed ſparſim hîc vnam, ibi aliam in abruptiſſimis locis: aquas enim odit. Quæſtuoſiſſima hæc Cretenſibus eſſe ſolet, quòd eius materiam affatim externis diuendant. Caudicis Cupreſſorum Cretenſium, ex craſſitie comprobabis, quod vel arcas ex aſſeribus quatuor pedum latas videre poſsis. Cũ autem Cupreſsi materies oleoſa & veluti reſinacea ſit, pici faciendæ Tædæ modo idonea eſſe creditur, quæ vel ex hoc maximè laudatur, quòd vetuſtatem neque caríem ſentiat, & bonum ſemper odorem referat. Sed hoc peculiare habet in Creta quod ab incolis ſuccíſa ex ceſpite tamen regerminat, vt nepotes ſtolonésve ex radicibus ceduæ ſyluæ modo procreentur, qui tandem in maximas arbores excreſcant. Cupreſſus initio cum erumpit primis annis moroſa eſt, ſed ea etiam ita coerceri poteſt vt tonſilis fiat in denſitate parietum, gracilitatéque perpetuò tenera, trahi etiam in picturas opere hiſtoriali, venatus claſſes ne & imagines rerum. Dioſcorides de Cupreſſo multa admodum medicamenta habet, ſed eius deſcriptionem tanquam rem ſatis vulgo cognitam tacuit.

Syluas de ſe non facit Cupreſſus in creta.

Reſinarum ratio.

HActenus coniferas arbores deſcripſimus. Nequid verò integræ earum hiſtoriæ deeſſet, reſinas quoque, quæ ab his profluunt, ſubticendas non putauimus. Reſinarum tamen appellatio multò latius patet, quàm a vulgo facilè intelligatur. Quæ cum ex multis & variis arboribus defluant, multi tamen authores è coniferis illas peti intellexerunt. Sed cum latius ſe expandat reſiniferarum arborum definitio quàm coniferarum, nunc de tantùm his me locutum intelligi volo, quæ conos producunt. Cuiuſmodi eſt Cedrus, Picea, Pinus, Abies, Sapinus, Larix, Cupreſſus, & id genus aliæ: reliquas enim que humorẽ non reſinam exudant, ex profeſſo reliqui, quod ad hoc noſtrum inſtitutum non faciant. Eas autem aſſeruamus, vt cum ex ternis ſtirpibus deſcribantur. Reſinarum duo ſumma faſtigia tantùm ab authoribus traduntur, liquidarum ſcilicet

Reſina quid.

Reſiniferæ arbores quæ.

& aridarum, de quibus ſeorſim nobis erit dicendum. Magnam hodie impoſturam à multis in reſinis liquidis committi video, ſiquidem eam quam Dioſcorides Oleoſam vocat, (quæ Abietis reſina eſt) ab omnibus noſtri temporis medicis & Iatraliptis pro Terebinthina vſurpari palàm eſt: cùm tamen vera Terebinthina non ſit liquida, nec adeo retorrida, ſed mediam quandam habeat inter vtranque conſiſtentiam, qua nos caremus, quod ea deſierit amplius ad nos ex oriente adferri, licet vulgò in Turcia vendi ſoleat. Hanc negotiatores Memphis & vrbium aliarum Aegypti, Siriæ vt & Græciæ non ignorant. Illa vt & reſinæ omnes aliæ vetuſtate ſiceſcit, quemadmodũ & Thus, Maſtiche, Cupreſſináque Iuniperorum, & Strobilina. Terebintinam itaque primo loco nominaui, quòd eam autores cunctis anteponant. Secundum locum habet Lentiſcina, quæ Maſtiche nominari ſolet. Magni refert quomodo reſiniferæ arbores excindantur, vt ab eis reſinam collachrimare cogamus. Siquidem qui in Chio inſula Lentiſcos colunt, non ſecus atque nos vites, ſuam illis operam perpetuò præſtant, ita vt etiam ſub ipſis Lentiſcis humum aſſiduè ſcopis mundent: nam Lentiſci lachrima humi concidit, non autem ipſis arborum caudicibus hæret. Totum certè tempus in putandis, colendis, & adornandis arboribus terunt. Inciſis autem à germinatu caudicibus collachrimatur Maſtiche: De qua multò plura infra dicemus. Hic autem de reſiniferis arboribus diſſero, à quibus Cedria præcipuè excoquitur: cuiuſmodi ſunt quæ à Theophraſto libro nono capite ſecundo referuntur. Reſina verò, inquit, in hunc modum fieri ſolita eſt. In Pinu quidem vbi iam vulnerata arbore Tæda detracta eſt, reſinam hauriunt, ſic enim in vulnus inuectum, humor copioſior confluit: In abiete verò & picea cum lignis deguſtatis vulnus intulerint: haud enim quamque ſecretionem modo eodem agi mos eſt. Hactenus. Eſt apud Plinium locus qui Theophraſto refragatur. Nam cùm Theophraſtus Terebinthinam, Lentiſcinam & Cupreſſinam reſinam velit eſſe duram. Plinius lib.24.cap.6. ſummas ſpecies duas faciens ſiccã & liquidam, ſiccam è pinu & Picea fieri, liquidam è Terebintho, Larice, Lentiſco, & Cupreſſo ſcripſit. Sed ego duram cum Theophraſto interpretor. Et Pityine Græcis à Picea ortam. Falluntur qui contendunt eandem eſſe arborem Piceam & Laricem: nam Plinius expreſſe eodem capite hæc verba habet. Falluntur, inquit, qui reſinam eandem putant eſſe è Picea atque Larice. Picea enim pinguem & thuris modo ſuccoſam fundit (hanc ille Spagas alibi nominauerat) Larix gracilem ac mellei liquori virus redolentem. Medici liquida rarò vtuntur, & in ouo ferè è Larice propter tuſſim vlceráque viſcerum. Nec

Oleoſa reſina. Terebinthina. Thus. Maſtiche. Strobilina. Terebinthina. Lentiſcina. Maſtiche. Cedria. Tæda. Abies. Picea. Lentiſcina. Cupreſſina. Pityine. Spagas reſina.

pinea magnoperè in vſu: cæteris non niſi coctis. Hæc ille. Sed Terebinthinam in duplici differentia conſtituit, liquidam ſcilicet & ſiccam his verbis. Arborum differentia, inquit, placet Terebinthina, odoratiſſima atque leuiſſima, nationum Cypria & Syriaca, in vtraque mellis Attici colore. Sed Cypria carnoſior ſicciórque. In ſicco genere quærunt vt ſit candida, pura, pellucida. In omni autem vt montana potius quàm cāpeſtris, item Aquilonia potius quàm ab alio vento. Si itaque Plinius Terebinthinam reſinam candidam, pellucidā & puram in ſicco genere quærit, aliam eſſe à liquida (ſi modo vlla ſit) neceſſe eſt. Reſinarum ferè omnium Dioſcorides notitiam habuit, earū inquam, quarum vſus in officinis eſt. Siquidem dum reſinas ſeorſum explicat, ſcribit colore potiſſimùm inter ſe diſtare, quarum, inquit, candidas, alias eſſe, & oleoſas, alias mellei liquoris ſimilitudine, vt Larigna, quam Lariceam noſtræ officinæ vocant. In Italia largatum vulgò vocatur, in Gallia ſimplici nomine Terebinthina. Dioſcorides Larginam reſinam liquidam ſemper conſtituit: quam vulgus rerum imperitū è Laricæ terebrata deſumi exiſtimat. Oleoſam autē liquidam reſinam ἐλαιώδη vocatam quid ſit ille non exprimit, Sed ego in præſentia quid ſit dicturus ſum. Illa niſi manu premeretur nunquam ſponte ab Abiete proflueret. Italicum vulgus ſuam in hodiernum diem retinet appellationem ad Græcæ dictionis nomenclaturam, quam Olio Daueto vocat, quaſi Abiegnū oleum diceret. Bellè autem Italica vulgaris appellatio ad oleaſam Dioſcoridis Reſinam adſtipulatur. Gallia noſtra paulò infœlicior fuit in eius exprimenda nomenclatura, Falſo enim nomine Terebinthinam venetianam vocat ad alterius Lariceæ Reſinæ differentiam, quam ſuo cognomento Terebinthinam communem vocat. Sed Italicum vulgus, vt in priore abiegna oleoſa non eſt hallucinatum, ita in Laricea quoque proprium nomen retinuit, ad Latinā vocem alludens, Largatum eam appellans. Huius tanta in criſpandis pannis fit diſſipatio, vt multò maior eius ſit apud pānorum detonſores vſus quàm in medicina. Oleoſa itaque reſina ſiue Abiegna, ſiue (vt Italis placet) olio Daueto, reuera ab abiete exprimitur. Qua autē ratione id fiat nunc dicemus. Dei Opt. Maximi bonitate factum eſt vt quæ naturæ quadam prouidentia abſtruſa erant, ea hominum ſagacitate in lucem proderentur, ac in varios illis neceſſarios vſus tranſirent. Nam etſi oleum iſtud ſub tuberculo corticis Abietis abditum deliteſcat, incolas tamen non fugit. Qui enim pecora paſcunt, interdiu ne deſidia torpeſcant vaccinum cornu vacuum dextra manu tenentes ad Abietis ſyluas accedunt. Illi autem cùm in nouellas adhuc abietes inſiderint: ſiquidem in earum cortice nullam rimam apparere viderint, oleum ſubeſſe

Terebinthina.

Candida reſina.
Oleoſa reſina.
Mellei coloris reſina.

Olio d'Aueto.
Abiegnū oleum.
Terebinthina venetiana.
Terebinthina communis.
Largatum.
Abiegna reſina.

ſtatim coniiciunt: nam glabro cortice veſtitam Abietem tuberculis ſcatentem comperiunt, quum tamen annoſorum cortex in rugas contractus nullos tuberculos oſtendat. Ideo nouellarum prædicta tubercula, ſic labij cornu premunt, vt liquorem inde oleoſum intrò detrudãt. Neq; tamen hoc modo quàm diligentiſsima etiam adhibita opera, vltra vncias quatuor in dies legere poſſunt. Siquidem ſingulare quodque tuberculum, non vltra quàm guttam vnam aut alteram continet. Illi verò cùm per totum diem multa tubercula ſuppurauerint, tamen ſecum perbellè actum putant, ſi cornu vnum quod quatuor vnciarum cappax eſt, oleo plenum abſtulerũt. Ex quo quidem fit, vt reſina hæc cæteris rarior ſit, maioríſq; vẽdatur. Dioſcorides liquidæ & aridæ reſinæ mentionem fecit his verbis. Quæ verò aridarum generi adſcribuntur, quædam (inquit) ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratiſsima tranſlucens, non retorrida, nequa diluta, quandã ceræ faciem præbẽs & friabilis. E picea & Abiete reſinæ cæteras antecedũt. Odoratæ enim ſunt, atque thus odore imitantur. Præſtantiores Pityuſa inſula deferuntur, quæ ſecundum Hiſpaniam ſita eſt. Sed quæ è picea nucibus pineis & Cupreſſo manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur. Veruntamen eorundem gratia, quorum & illæ ſumi ſolent. Hæc Dioſcorides. Plinius de piceæ reſina ſcribens inquit: Hæc plurimam reſinàm fundit, interueniente candida gemma, tam ſimilis thuri, vt mixta viſu diſcerni non queat, & inde fraus Seplaſiæ. Pinus fert minimũ reſinæ interdum & nucibus ipſis, de quibus dictum eſt vix vt aſcribatur generi. Pinaſtrum quoque copioſam dare reſinam ſcribit, ſed arbores eas, quas per oram Italiæ Tibulos vocant penè ſine reſina eſſe Pluſculum erumpere liquoris larici melleo colore atque lentiore nũquam dureſcentis. Noſtra tempeſtate eadem impoſtura vtimur qua antiquiſſimi ſolerent in adulteratione Thuris. Siquidem reſinam pini miſcemus Thuri. Sed fraus deprehenditur odore vulgus noſtrum reſinam illam Garipotum nominat. Subolfecerat fraudem iſtam ſuo tempore Dioſcorides, qui in capite de Thure ſcribit, Thus in itinere, inquit, adulteratur pini reſina, quæ res mihi abſurda videretur, niſi in itinere dixiſſet, vtpote quòd illæ regiones externæ, quæ admodum calidæ ſunt, pinum non generent. Ideo vt nobis thus peregrinum eſt, ita & illis reſina pini. Priſca ætas ea omnia adinuenit, quæ nunc à nobis perficiuntur, aut ſaltem his ſimillima. Ex quo liquet nihil à nobis nũc ſcribi poſſe quod non ante ab alio excogitatum ſit. Pictores iam ſua experimenta, quæ aliter ſecreta nominant ad picturas ſumptuoſas excogitarunt, & mixturas ad picturarum immortalitatem, quas vernices vulgò vocant, qui ta-

Reſina liquida. Reſina arida.

Reſina Pinus. Pinaſter. Tibulus.

Garipotũ.

Reſina pini.

Pinus in feruidis regionibus nulla.

Vernix liquida.

men nec magno munere donati compoſitionem docere ſocios vellent Aegidam hanc à nomine Græco, videlicet ſcuto ſuam traxiſſe appellationem puto αἰγὶς enim ſcutum ſignificat, ideo quòd ea Clypei inducebantur, vt perpolito ſplendore micarent. Hanc nos noſtra induſtria ſic componimus. Primum vncias quatuor maſtiches ad libram vnam reſinæ oleoſæ recentis (quam, oleum Abiegnum in Italia vocant, in Gallia vulgò, ſed falſo nomine Terebinthinam Venetam) addimus. Maxima in coquendo eſt difficultas. Nam reſinam hanc oleoſam, vbi primum vnà cum Maſtiche in fidelia miſcueris, & ita in olla aquam frigidam habente ad ignem appoſueris tandiu bullire ſinis quouſque Maſtiche tota cum Reſina diſſoluatur, tum demum ab igne auferes, vt omnia ſimul refrigeſcant. Cùm autẽ refrixerint, teſtudines, clypei & pelles ſiue caprina ſiue ſuilla inteӗta ſint ſcuta perunguntur. Scutorum materies ficulnea immortalis reddetur, ſi ex ea affricetur. Ea fuit Aegidæ dos, quæ nunc in noſtra vernice liquida petitur, vt ſumptuoſas pictorum tabellas immortales, immarceſsibiléſque cuſtodiret incorruptas. Reſinas etiam ipſe Plinius ad diſcrimina gummium definit, quòd ſcilicet diſſoluantur oleo. gummi aqua. Spagas reſina eſt piceæ (quam Græci πευκίνη vocant) ſuã in Schiro retinet appellationem, quam ego cum in ea inſula eſſem audiui ita vulgò nominari. De hac plura apud Plinium legimus his verbis. In Aſia quæ fit à Picea admodum candida eſt, Spagas vocatur reſina hæc. Deſiit nunc alioqui rara eſſe, cùm inceperit iam Venetias è Schiro ferri, pinguis eſt admodum, & alba, ea in fictilibus aſſeruatur. Ex qua etiam in officinis multas libras venales vidi.

Vernicis deſcriptio.

Diſcrimen reſinæ a Gummi.

Gũmi diſſoluitur aqua.

Schiros inſula.

Spagas.

Deſcriptionis Coniferarum arborum & reſiniferarum, ab eiſque promanantium, Finis.